

Marin hyönteisnimitystä

Norman Langerak

Pro-gradu tutkielma

Helsingin yliopisto

Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto

Suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Marraskuu 2020

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta/Suomalais-ugrilainen osasto		
Tekijä – Författare – Author Langerak, Norman		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Marin hyönteisnimitystä		
Oppiaine – Läroämne – Subject Suomalais-ugrilainen kielentutkimus		
Työn laji – Arbetets art – Level pro gradu	Aika – Datum – Month and year marraskuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 100
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Pro-gradu tutkielmani käsittelee Venäjällä puhutun marin kielen hyönteisnimitystä. Marin kielen hyönteisnimitystä ei ole aiemmin tutkittu ja tämän tutkielman avulla pyrin selvittämään tämän nimistön osa-alueen piirteitä. Tutkielman tavoitteet ovat kerätä sanakirjalähteistä edustava otanta hyönteisnimiä, selvittää tämän marin kielen sanaston osa-alueen sananmuodostuskeinot ja rakennetyypit ja hyönteisnimitykselle tyypilliset nimeämisperusteet marissa. Tutkimusaineisto perustuu sanakirjalähteisiin, joista on kerätty kaikki niissä esiintyvät hyönteisiin viittaavat nimet. Vanhimmat näistä ovat peräisin 1800-loppupuolella kerätyistä sanastoista ja uusimmat ovat peräisin 1990-luvulla julkaistusta sanakirjasta. Aineistoon on sisällytetty nimet, jotka aineiston mukaan viittaavat hyönteisiin. Hyönteiseksi on määritelty nimet, jotka entomologisin perustein voidaan laskea hyönteisiksi tai niiden kehitysvaiheiksi.</p> <p>Marin kielen hyönteisnimitystä voidaan rakenteellisesti jakaa kuuteen tyyppiin: 1. yksiosaisiin johtamattomiin nimiin, jotka palautuvat suomalais-ugrilaiseen kantakieleen, 2. verrattain myöhään lainattuihin yksiosaisiin johtamattomiin nimiin, 3. yksiosaisiin myöhään johdettuihin nimiin, 4. yhdysnimiin, joissa määriteosa täsmentää perusosassa viitattua hyönteistä, 5. yhdysnimiin, joissa perus- ja määriteosa viittaavat hyönteiseen ainoastaan yhdyssanana ja 6. yli kaksiosaiset yhdysnimet, jotka yhdistävät ryhmän 4 ja 5 ominaisuuksia. Näistä tyypillisin rakenne on tyyppin neljä nimet, joiden osuus aineistossa esiintyvistä nimistä on 60,4%</p> <p>Marin hyönteisnimityksen yleisimmät nimeämisperusteet liittyvät hyönteisen elinpiiriin (31,5%) ja ravintoon (19,6%). Hyönteisen väri, ääni tai muu ulkoinen tuntomerkki ovat myös verrattain yleisiä nimeämisperusteita. Merkittävällä osalla nimistä (23,1%) on ainoastaan itse hyönteiseen viittaava merkitys tai nimeämisperusta, jota nykymarin pohjalta ei voida tuoda esille. Yhdysnimi voi muttaa tai laajentaa nimeämisperustetta joten yksittäisellä nimellä voi olla useita nimeämisperusteita.</p> <p>Tutkielman osaksi on liitetty sanalistat, joiden avulla pyritään vähentämään tulkinnanvaraisuutta sen suhteen, mihin hyönteislajiin nimet viittaavat.</p> <p>Olisi suotavaa jatkaa aiheen tutkimusta diakronisesta näkökulmasta, jolloin saisi paremman käsityksen tämän sanaston osa-alueen kehityksestä sekä kenttätutkimuksen avulla saada kuva nykymarissa käytetystä hyönteisnimityksestä ja missä määrin se vastaa vanhastaan käytettyjä nimiä ja verrattain uutta uudissanastoa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords marin kieli, sananmuodostus, nimien rakennetyypit, nimeämisperusteet, hyönteiset, eläimennimet		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited E-thesis		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Työn tavoitteet	2
1.2. Hyönteisnimitykseen rajaaminen	3
1.3. Marin kielestä ja sen asemasta	4
1.3.1. Marin kielen aseman vaikutus hyönteisnimitykseen	7
1.4. Työn rakenne	7
2. Teoreettista taustaa	8
2.1. Sananmuodostus suomalais-ugrilaisissa kielissä	8
2.2. Lajinnimet suomalais-ugrilaisissa kielissä	9
2.3. Marin sanaston kehityksestä	15
2.4. Aiempi marilaisen lajinnimistön tutkimus	19
2.4.1. Aiempi marilaisen hyönteisnimitykseen tutkimus	20
3. Aineisto ja tutkimusmenetelmä	21
3.1. Tutkimukseen käytetty aineisto	21
3.1.1. Aineiston luotettavuuteen liittyviä huomioita	22
3.2. Tutkimusmenetelmä	23
4. Nimityypit	25
4.1. Nimityypit rakenteen mukaan	27
4.1.1. Yksiosaiset, johtamattomat nimet	27
4.1.2. Yksiosaiset, johdetut nimet	27
4.1.3. Yhdysnimet	28
4.1.3.1. Kaksiosaiset yhdysnimet	29
4.1.3.2. Moniosaiset yhdysnimet	30
4.2. Nimityypit merkityksen mukaan	31
4.2.1. Nimi viittaa suoraan itse hyönteiseen	31
4.2.1.1. Nimi viittaa lajin kokoon	32
4.2.1.2. Nimi viittaa lajin väriin	32
4.2.1.3. Nimi viittaa lajin ääneen	33
4.2.1.4. Nimi viittaa muuhun lajin ulkoiseen tuntomerkkiin	33
4.2.2. Nimi viittaa hyönteiseen välillisesti	34
4.2.2.1. Nimi viittaa lajin elinpiiriin	34
4.2.2.2. Nimi viittaa lajin ravintoon	34
4.2.2.3. Nimi viittaa lajin aiheuttamaan haittaan tai vahinkoon	34
4.2.2.4. Nimi viittaa lajin isäntäeläimeen	35
4.2.2.5. Nimi viittaa aikaan, jolloin laji on aktiivinen tai tulee esiin	35
4.2.2.6. Nimi viittaa lajiin liittyvään kansanuskomukseen tai muuhun mielle-	
yhtymään	35
4.2.3. Nimi viittaa muuhun hyönteisen ominaisuuteen	36
4.2.4. Nimellä ei ole erillistä merkitystä kuin viittaus kyseiseen hyönteislajiin	36
4.2.5. Nimeämisperusteiden esiintyvyys	36
4.3. Nimissä esiintyvät johtimet	38
4.3.1. Varmat johtimet	38
4.3.2. Epävarmat johtimet	40
4.3.3. Partisiipit	41
4.3.4. Johdinten yleisyys	41
4.4. Nimissä esiintyvät määriteosat	42
4.4.1. Vastakohtaparit	44
4.5. Puuttuvat hyönteisnimet	46
5. Aineiston analyysi	47
6. Tieteellisten nimien sanalista	86

6.1.Mari - suomi - tieteellinen	86
6.2.Tieteellinen - mari	90
7.Yhteenveto	96
Lähteet	98
Aineistolähteet	99

Taulukot

Taulukko 1: Marin puhujamäärät	5
Taulukko 2: Suomen, inarinsaamen ja marin linnunnimien nimeämisperusteet	14
Taulukko 3: Nimityypit rakenteen mukaan	25
Taulukko 4: Nimityypit nimeämisperusteen mukaan	26
Taulukko 5: Nimityyppien yleisyys rakenteen mukaan	30
Taulukko 6: Nimeämisperusteet	37
Taulukko 7: Nimissä esiintyvät johtimet ja partisiippimuodot	42
Taulukko 8: Nimissä esiintyvät määriteosat	42

Kartat

Kartta 1: Marin kielen murteet ja niiden puhuma-alueet	6
--	---

Lyhenteet

Sanakirjoista käytetyt lyhenteet:

ČRS	=	Skvortsov, M. I. ja Skvortsova, A. B. 2010: Čuvašsko-russkij i russko-čuvašskij slovar'.
EWT	=	Bereczki, Gábor 2013: Etymologisches Wörterbuch des Tscheremissischen (Mari). Harrasowitz Verlag. Wiesbaden.
KJaK	=	Jermakov, A. A. 1991: Kuškyl, janlyk, kajyk.
MEM	=	Veršinín, V. I. 2017: Marij mut-vlakyn kušeč lijmyšt (etimologij muter)
MNySz	=	Beke, Ödön 1997-2001: Mari nyelvjárasi szótár = Tscheremissisches Dialektwörterbuch
MS	=	Moisio, Arto 1992: Marilais-suomalainen sanakirja = Marla-finnla muter.
RDM	=	Reverse Dictionary of Mari (Cheremis)
SM	=	Moisio, Arto; Galkin, Ivan; Vasiljev, Valentin 1995: Suomalais-marilainen sanakirja = Finnla-marla muter.
SMG	=	Veršinín, V. I. 2011: Slovar' marijskih govorov Tatarstana i Udmurtii
SMJa	=	Abramova, A. A. 1990-2005: Slovar' marijskogo jazyka = Marij muter.
TSS	=	Moisio, Arto; Fomin, Eduard; Luutonen, Jorma 2007: Tšuvassilais-suomalainen sanakirja.
TW	=	Moisio, Arto; Saarinen, Sirkka 2008: Tscheremissisches Wörterbuch.
UEW	=	Rédei, Károly; Bakró-Nagy, Marianne 1988: Uralisches Etymologisches Wörterbuch.

Kielten lyhenteet:

arab.	=	arabia
evenk.	=	evenki
fin.	=	suomi
FP	=	suomalais-permiläinen kantakieli
FU	=	suomalais-ugrilainen kantakieli
FW	=	suomalais-volgalainen kantakieli
hant.	=	hanti
IE	=	indoeurooppalainen kantakieli
iran.	=	irani
kalm.	=	kalmukki
kom.	=	komi
mans.	=	mansi
mon.	=	mongoli
mord.	=	mordva
mven.	=	muinaisvenäjä
saam.	=	saame
tat.	=	tataari
tšuv.	=	tšuvassi
U	=	uralilainen kantakieli
udm.	=	udmurtti
ven.	=	venäjä

Muut lyhenteet:

act.ptcp.	=	aktiivin partisiippi
onom.	=	onomatopoeettinen
pass.ptcp.	=	passiivin partisiippi

1. Johdanto

Hyönteisnimistön tutkimus aiheena on ajankohtainen ja tärkeä, jos ajatellaan hyönteisten merkitystä osana ekologiaa ja kulttuuriympäristöä. Sen lisäksi hyönteiset muodostavat laajimman lajiryhmän maapallolla. Hyönteislajeja on tämänhetkisten arvioiden mukaan viidestä kymmeneen miljoonaa. (Järvi, Lähteenaro, Sihvonen 2020: 9) Tästä huolimatta hyönteisnimistö on kielentutkimuksessa harvinainen tutkimuskohde. Eläin- ja kasvikunnan nimistön tutkimukset keskittyvätkin tätä useammin näyttävämpiin eliöryhmiin, kuten lintuihin tai nisäkkäisiin. Marin kielen hyönteisnimistöä ei olekaan tutkittu erillisenä sanaston osana. Tämä on erikoista, koska kuten muissakin eläinkunnan ryhmien nimistöissä on myös hyönteisnimistössä paljon tutkimuksen arvoisia seikkoja, ja marin kielen nykytilanteen vuoksi voidaan todeta, että aiheen tutkimus on ajankohtaista, koska hyönteisnimistö muun sanaston ohella on voimakkaassa muutoksessa. Marin nykytilanteeseen vaikuttaa kaupungistumiskehitys kielen puhuma-alueella ja yleisesti Venäjällä. Tämän myötä marin kielen käyttö vähenee varsinkin kaupunkilaisväestön keskuudessa. Kielen käytön vähenemisen myötä on osa sanastosta myös vaarassa kadota ja näin ollen olisi aiheellista tutkia marin hyönteisnimistöä myös kenttätutkimuksen metodein.

Tämä tutkielma perustuu yksinomaan sanakirjalähteisiin ja voi näin toimia perustana laajempaa tutkimusta varten.

Marin kielen sanastontutkimuksessa on hyönteisnimistö jäänyt pitkälti käsittelemättä. Hyönteisnimistöä on koottu Jermakovin vuonna 1991 ilmestyneeseen, melko suppeaan kasvi- ja eläinsanastoon (Jermakov 1991) ja Baldaevin biologian terminologian sanakirjaan jonka uusin painos on vuodelta 2012 (Baldaev 2012). Tämän lisäksi hyönteisnimistöä esiintyy sekä vanhempien, eli 1900-luvun alkupuolen tutkijoiden laati-
missa, että uudempien marilaisten sanakirjantekijöiden kirjoittamissa sanakirjoissa, mutta niitä ei ole käsitelty erillisissä tutkimuksissa.

1.1. Työn tavoitteet

Tutkielman keskeinen tavoite on saada kokonaiskuva marilaisesta hyönteisnimistöstä.

Ensimmäinen tavoite on kerätä hyönteisnimistön aineisto käytettävissä olevista lähteistä. Tavoitteena on koota edustava otos marilaisesta hyönteisnimistöstä, joka on riittävän laaja, jossa esiintyy kaikentyyppisiä nimiä ja josta voi tehdä johtopäätöksiä, jotka pätevät nimistöön kokonaisuutena. Samalla voidaan arvioida, esiintyykö mahdollisia aukkoja nimistössä, eli onko lajeja, joille ei löydy nimiä sanakirjalähteistä, vaikka olettaisi niille olevan nimiä, koska kyseisiä lajeja esiintyy marin puhuma-alueella, ja koska lajeilla on merkittävä vaikutus ihmisten elämään.

Toinen tavoite on selvittää, minkälaisia rakenteita esiintyy marilaisissa hyönteisnimissä ja minkä tyyppisiä nimiä voidaan pitää tyypillisimpinä hyönteisniminä ja mitkä poikkeavat tästä kaavasta. Aineiston luonteen vuoksi arviot siitä, mitkä ovat kvantitatiivisesti tyypillisimpiä nimiä tulevat olemaan vain karkeita ja suuntaa antavia.

Kolmas tavoite on saada käsitys hyönteisten nimeämisperusteista ja muodostaa kuva siitä, mitkä nimeämisperusteet ovat yleisimpiä ja onko havaittavissa korrelaatiota nimeämisperusteen ja nimen alkuperän välillä.

Neljäs tavoite on laatia sanalista, jossa marilaiset ja suomalaiset nimet ovat rinnakkain tieteellisten nimien kanssa, sekä sanalista, jossa marilaiset nimet ovat rinnakkain tieteellisten nimien kanssa. Tämän tarkoituksena on poistaa varsinkin vanhemmissa sanakirjalähteissä esiintyvää epäselvyyttä siitä, mihin lajiin tietty nimi viittaa, yhdistämällä mahdollisimman tarkasti ja yksiselitteisesti marilaiset hyönteisnimet tieteellisiin nimiin hyödyntämällä sanakirja-aineistoa sekä välillisiä tietoja, kuten lajien kuvauksia sanakirjoissa ja vertaamalla niitä hyönteisten tunnistusoppaissa esitettyihin kuvauksiin.

1.2. Hyönteisnimistön raja

Tutkielman kohde on rajattu hyönteisiin, koska kyseessä on nimistön osa-alue, jota on tutkittu puutteellisesti ja joka muodostaa selkeästi rajatun ryhmän. Rajauksen hyönteisiin ja niihin viittaaviin nimiin tekee selkeäksi se, että biologiassa hyönteiset on selvästi määritelty. Hyönteiset ovat laajin ja ulkomuodoltaan ja elintavoiltaan vaihtelevin ryhmä eläinkunnassa. Vaikka niillä on yhtäläisyyksiä muiden niveljalkaisten, *Arthropoda*, pääjakson lajien kanssa, eroavat ne esimerkiksi äyriäisistä ja hämähäkkieläimistä ruumiinrakenteensa perusteella. Keskeiset hyönteisen tunnusmerkit ovat kolmesta osasta koostuva ruumis. Ruumiin etummaisessa osassa, eli päässä on yksi pari tuntosarvia ja keskimmaisessa kolme paria raajoja ja yleensä siivet. Selkeimmin hyönteisiksi tunnistettavia ovat aikuiset hyönteiset, koska monien hyönteisten toukkavaiheen ja aikuisvaiheen välillä tapahtuu muodonmuutos ja hyönteisen toukkavaiheen muoto voi poiketa huomattavasti aikuisen hyönteisen muodosta. (Chinery 1988: 13-14)

Näin ollen eri nimien kohdalla päätös sisällyttää ne tutkimusaineistoon voidaan tehdä objektiivisten kriteereiden pohjalta, eikä niinkään oman, mahdollisesti vääristyneen arvion ja puutteellisten tietojen pohjalta.

Näennäisesti selkeänkin rajauksen kohdalla tulee vastaan rajatapauksia. Yksi näistä on hyönteiseen viittaavat nimet, jotka viittaavat myös toiseen luokkaan kuuluvaan eliöön. Näissä tapauksissa voidaan mainita toiseen luokkaan kuuluva eliö, mutta jätetään se laajemmin käsittelemättä, koska on selvää, että kyseessä ei ole hyönteinen. Esimerkki tästä on *ночко таракан* 'siira', sananmukaisesti 'koste torakka'. Toinen rajatapaus on kollektiivisesti hyönteisiä tai tietynlaisia hyönteisiä tai niveljalkaisia merkitsevät ilmaisut. Kyseessä ei ole tiettyyn lajiin viittaava nimi, joten sana on käsiteltävä erikseen lajinnimistä. Esimerkki tästä on *шыня-ўвыра* 'hyttyset-mäkäret'. Kolmas rajatapaus on toukkien kohdalla. Useiden hyönteisten kohdalla viitataan ensisijaisesti näyttävimpään, aikuisessa muodossa olevaan hyönteiseen. Useiden hyönteisten, etenkin tuholaihyönteisten kohdalla, merkittävämpi hyönteisen ulkomuoto on sen toukkavaihe. Näin on useiden lajien kohdalla, joiden toukat tekevät tuhojaan viljelykasveihin, elintarvikkeisiin tai rakennuksiin. Näin ollen esimerkiksi *шыкш* 'toukka' ja vastaavat toukkaan viittaavat nimet käsitellään aineistossa erillisinä niminä. Tässä on myös huomioitava,

että vaikka hyönteisen toukkavaihe ja aikuisvaihe edustavat samaa lajia, ei tämä perinteisesti ole aina ollut yksiselitteisen selvää saatikka relevanttia.

1.3. Marin kielestä ja sen asemasta

Marin kieltä puhuvat pääasiassa marilaiset, jotka asuvat pääasiassa Volgan rannalla sijaitsevassa Marin tasavallassa. Sen pääkaupunki Joškar-Ola on noin 700 kilometriä Moskovasta itään sekä Baškortostanin tasavallan pohjoisosassa, noin 1200 kilometriä Moskovasta itään ja ympäröivillä alueilla. Nimikkotasavallan väestöstä marilaisia on noin puolet.

Marin kieli katsotaan jakautuvan neljään päämurteeseen: niittymariin, itämariin, vuorimariin ja luoteismariin. (ks. kartta 1: Marin kielen murteet ja niiden puhuma-alueet.) Tutkimuksessa käsitellyt hyönteisnimet ovat peräisin puhuma-alueen eri osista ja näin ollen aineistossa esiintyy eri murteita edustavia nimiä, mutta koska työn tarkoituksena ei ole murretutkimus jäävät murteelliset erot taka-alalle.

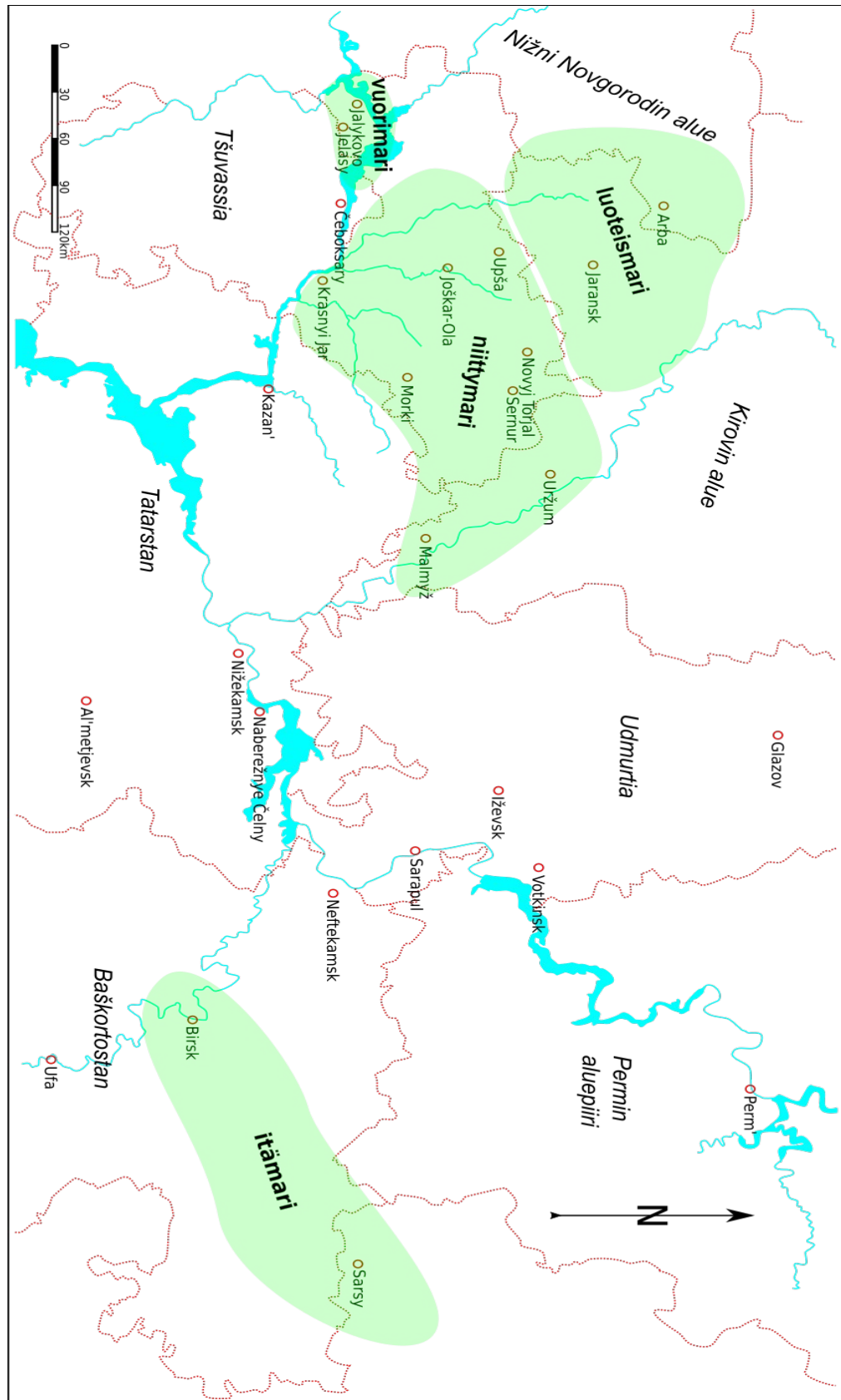
Marilla on nykyään kaksi kirjakieltä, eli läntinen (vuorimari) ja itäinen kirjakieli (niittymari), ja jos tutkimuksen perustana olisivat nykyisissä kirjakielissä esiintyvät hyönteisnimet, olisi perusteltua käsitellä niitä erillisinä kielinä. Koska tutkimuksessa käytetty aineisto on merkittävältä osin peräisin ajalta, jolloin ei ollut vielä muodostunut kahta selkeästi toisistaan eroavaa marin kirjakielen standardia, on perusteltua puhua marin kielestä yksikössä. Siinä missä asialla on merkitystä, on merkitty paikka, josta tietty on sanamuoto kerätty (vanhempien lähteiden kohdalla) tai mihin kirjakieleen muoto kuuluu (nimen ollessa peräisin uudemmasta sanakirjalähteestä). Siinä, missä läntisen ja itäisen kirjakielen muodot poikkeavat ainoastaan äänteellisesti noudattaen kirjakielten säännönmukaisia äänteellisiä eroja, merkitään vain itäisen kirjakielen muoto.

Itseään etnisinä marilaisina pitävien määrä oli vuoden 2010 virallisten väestönlaskentatietojen mukaan 547605, joista noin puolet Marin tasavallan alueella, noin sata-tuhatta Baškortostanin tasavallan alueella ja loput muualla Venäjän Federaation alueella, enimmäkseen aiemmin mainittuihin tasavaltoihin rajautuvilla alueilla. Saman väestön-

laskennan mukaan 365127 ilmoitti hallitsevansa maria (марийским) ja 23062 vuorimaria (горномарийским), yhteensä siis marin kielen kaikilla muodoilla oli 388189 puhujaa väestönlaskennan tietojen mukaan. (Venäjän väestönlaskenta 2010) Vuoden 2020 puhujamääristä ei vielä ole olemassa julkistettua tietoa, mutta karkeit arvioita voi tehdä puhujamäärän kehityksestä vertaamalla tätä lukua 2002 väestönlaskennan tietoihin, joiden mukaan silloin maria (kaikkia muotoja) ilmoitti hallitsevansa 487480 henkilöä Venäjällä. (Venäjän väestönlaskenta 2002)

	2002	2010
marilaisia	604298	547605
maria hallitsevia	487480	388189
maria hallitsevia %	80,7	70,9

taulukko 1: Marin puhujamäärät

kartta 1: Marin kielen puhuma-alueet. Karttaan on merkitty marin kielen neljä päämurretta ja niiden puhuma-alueet sekä aineistolähteissä mainittuja murteiden keruupaikkoja.

1.3.1. Marin kielen aseman vaikutus hyönteisnimitykseen

Hyönteisnimien tieto puhujien keskuudessa katoaa sen myötä kun kielen puhujamäärä laskee ja yhä suurempi määrä kielen puhujista muuttaa maaseudulta kaupunkiin, jossa he ovat vähemmän kosketuksissa kyseisiin lajeihin päivittäisessä arjessa. Absoluuttinen marinkielisten hyönteisnimien määrä saattaa kuitenkin nousta kun muodostetaan uusia oppitekoisia marinkielisiä nimiä lajeille, joille ei ole olemassa entistään perinteistä nimeä. Samalla nimitykset myös muuttuu uusien, eli paljolti oppitekoisten ja lainattujen nimien osuuden lajinimityksestä kasvaessa kun vanhemmat kansanomaiset nimet jäävät pois käytöstä tai korvataan tietoisesti uusilla nimillä.

1.4. Työn rakenne

Tutkielma koostuu johdantoluku ja yhteenveto mukaan lukien seitsemästä luvusta. Toisessa luvussa käsittelen teoreettista taustaa, ensin marilaisen leksikologisen tutkimuksen taustaa ja marilaisen laji- ja hyönteisnimityksen tutkimusta. Luvussa käsittelen myös suomalais-ugrilaisien kielten sananmuodostusperiaatteita, lajinimitystä ja lajinimien muodostamisperiaatteita.

Kolmannessa luvussa taustoitan tutkielmassa käytettyä aineistoa ja tuon esille siihen liittyviä huomioita sekä esittelen tutkimusmenetelmän.

Neljännessä luvussa käsittelen tapoja luokitella marin hyönteisnimiä rakenteen ja nimeämisperusteen mukaan.

Viidennessä luvussa analysoin aineistossa esiintyvät hyönteisnimet yksitellen käsitellen niiden rakenteellisia, etymologisia ja nimeämisperusteeseen liittyviä seikkoja.

Kuudennessa luvussa esitän sanalistan, jossa on marilaiset, suomalaiset ja tieteelliset nimet sekä sanalistan, jossa on tieteelliset nimet ja marilaiset nimet, joihin olen koonnut ja tarvittaessa selventänyt mihin lajeihin marilaiset hyönteisnimet viittaavat.

Seitsemäs luku on yhteenveto, jossa pyrin vastaamaan tutkielmassani esittämiini kysymyksiin.

2. Teoreettista taustaa

2.1. Sananmuodostus suomalais-ugrilaisissa kielissä

Suomalais-ugrilaisille kielille ominaista on agglutinatiivisuus ja näin ollen sananmuodostus eri suomalais-ugrilaisissa kielissä kuten suomessa ja marissa toimii pitkälti samojen periaatteiden mukaisesti. Viitataan tässä suomen sananmuodostukseen joka on verrattavissa marin sananmuodostukseen. Pääasiallisena lähteenä tässä toimii Ison suomen kieliopin verkkoversio, tästedes VISK (VISK = Auli Hakulinen et al. 2004: Iso suomen kielioppi).

Suomessa sanastonkartuttamiskeinoja ovat johtaminen, yhdistäminen ja lainaaminen. Johtamisen lähtökohtana on kantasana, johon johdin liittyy. Tässä on huomioitava, että johdoksen ja johtamattoman perussanan ero ei ole jyrkkä, ja johdos voi ajan mittaan leksikalisoitua perussanaksi. Isossa suomen kieliopissa esitetään johdoksia käsitellessä, että johdosmaisuuksia voidaan mieltää jatkumoksi ja voidaan erottaa kolmenlaisia tyyppejä perussanan ja johdoksen välillä. Näistä tyypeistä ensimmäinen on selvä johdos, jossa on selkeästi eroteltavissa pääteaines vartalosta ja jossa kantasana on selkeä lekseemi ja jossa on johdoksella odotuksenmukainen merkityssuhde kantasanaan. Toinen tyyppi on hämärä tai mahdollinen johdos, jossa on vähemmän ilmeinen tai odotuksenmukainen merkitysyhteys kantasanaan tai jossa kantasana ei ole koko kieliyhteisön tuntema sana tai jossa kantasana ei esiinny itsenäisenä lekseiminä tai jonka kantavartalo eroaa morfofonologisesti merkittävästi, että sillä ei ole selkeää kantasanaa vain ainoastaan korrelaatteja. Kolmas tyyppi on, ettei kyseessä ole johdos, eli sillä ei ole kantasanaa eikä korrelaatteja. (VISK § 149).

Tätä marin hyönteisnimistöön sovellettaessa voidaan todeta, että marissakin esiintyy nimiä, joiden kohdalla on arvioitava mihin kohtaan johdosmaisuuksien jatkumoa ne sijoittuvat. Tässä on erityisesti myös huomioitava nimet, jotka on mahdollisesti johdettu ennen nykymarissa esiintymistään. Nämä voivat olla nimiä, jotka palautuvat suomalais-ugrilaiseen kantakieleen, kuten *пормо* 'paarma', jonka voi tulkita johdokseksi, mutta koska nimi on johdettu tähän muotoon kauan ennen kielen eriytymistä marin kieleksi (todettavissa vertaamalla nimeä useiden muiden suomalais-

ugrilaisten kielten paarman nimeä) ei marissa tätä voi pitää selvänä johdoksena, vaan Ison suomen kieliopin luokittelua mukaillen hämäränä tai mahdollisena johdoksena. Isossa suomen kieliopissa tuodaan esille, että suomessa johtimet voivat olla joko yksinkertaisia tai yhdysjohtimia ja ne pystyvät liittymään sekä nomini- että verbikantaan tai sekä substantiivi- että adjektiivikantaan, jolloin osa johtimista voi olla osassa käyttöyhteyksiään sanaluokkaa muuttava. (VISK § 156)

Sanoista, jotka voidaan katsoa olevan johdoksia voidaan erotella kantavartalo ja johdinaines, ja kun kantavartalo edustaa lekseemiä ja sanavartalon, johtimen ja johdoksen merkityssuhde on samanlainen kuin kyseisessä johdostyypissä tavallisesti, on johdos morfologisesti ja semanttisesti läpinäkyvä. Tässä kuitenkin on eri asteita. (VISK § 157)

Yhdyssanat koostuvat kahdesta päätyypistä, eli määritys- ja summayhdysanoista. Määritysyhdyssanat koostuvat määriteosasta ja perusosasta (VISK käyttää termiä edusosa), joiden suhde on epäsymmetrinen. Summayhdyssanoissa kaksi tai useampi yhdysosa on semanttisesti symmetrisessä suhteessa toisiinsa. (VISK § 398)

Sanojen yhtymät ovat luontaisesti yhdyssanoja kun määriteosana on substantiivin nominatiivimuoto, yhdysosamuoto tai lekseeminä esiintymätön nominivartalo. Sama koskee määriteosana olevaa adjektiivin tai numeraalin nominatiivimuotoa, kun edusosana on adjektiivi ja määriteosa on edusosan kannalta pakollinen. Adjektiivin ja substantiivin yhtymät katsotaan VISK:issä olevan yhdyssanoja, kun adjektiivi ei kongruoi. Jos adjektiivi on kongruoiva, riippuu yhtymän kiteytyneisyyden asteesta, katsotaanko se yhdyssanaksi vai ei. (VISK § 400)

2.2. Lajinnimet suomalais-ugrilaisissa kielissä

Lajinnimistö suomalais-ugrilaisissa kielissä seuraa yleisiä kyseisissä kielissä noudatettuja sananmuodostusperiaatteita. Kaisa Häkkinen on tutkinut lajinnimistön kehitystä suomessa linnunnimistön kohdalta teoksessaan Linnun nimi vuodelta 2003. Koska hyönteisnimistö on rakenteeltaan hyvin samankaltainen kuin linnunnimistö ovat nämä nimistön osa-alueet kehityksellisesti hyvin verrattavissa toisiinsa. Suomen linnun-

nimistön kehityskulkua ja rakennetta voidaan puolestaan verrata marin hyönteisnimistön kehitykseen ja rakenteeseen.

Lajien nimien tehtävä on identifioida eläinten joukko, joko tietty laji tai laajempi ryhmä, kuten suku. Näin voi hyönteisten kohdalla olla kun puhutaan kovakuoriaisesta (*Coleoptera*), joka on hyönteisten lahko, johon kuuluu Suomessakin tuhansia lajeja. Tässä tapauksessa viitataan laajaan ryhmään, joka voi olla kielenkäyttäjälle riittävän tarkka määritelmä kun kielenkäyttäjä näkee kuoriaisen luonnossa eikä ole tarvetta määritellä sitä sen tarkemmin. Toisaalta kielenkäyttäjä, joka on tarkemmin kiinnostunut eri kovakuoriaisista, voi puhua leppäkertun (joka on jo paljon tarkempi määritelmä) sijaan seitsenpistepirkosta, (*Coccinella septempunctata*), jos hän tahtoo viitata *Coccinella*-suvun seitsenpisteiseen lajiin, joka lienee Suomessakin esiintyvistä kova-kuoriaisista tunnetuin.

Nimillä on myös merkittävä erotteleva funktio, ja siinä on suurta vaihtelua sen mukaan, mikä on erottamiseen tarvittava tarkkuusaste. Tähän vaikuttaa puhujien tieto lajeista ja yleisten linnunnimien kohdalla nimet viittaavat pikemmin sukuun tai laajempiin kokonaisuuksiin. (Häkkinen 2003: 16)

Hyönteisnimien kohdalla voi ottaa esimerkiksi torakan tai muurahaisen, jotka viittaavat laajempiin ryhmiin kuin yksittäisiin lajeihin. Esimerkiksi marin tapakan 'torakka' on yleisesti käytetty nimi torakoista, mutta entomologi voisi määritellä havaitsemansa torakan olevan йошкар тапакан 'russakka', sananmukaisesti 'punainen torakka' eli *Blattella germanica*. Muurahaisen kohdalla kytkö 'muurahainen' riittää varmasti useimmille kielenkäyttäjille, mutta tässäkin voi tarkkasilmäisempi todeta, että kyseessä on esimerkiksi шем кыткo 'mustamuurahainen' eli *Formica fusca*.

Tässä voidaan siis todeta, että tarkkuusaste riippuu siitä, missä määrin on tarvetta erottelulle, joka puolestaan riippuu tiedon tarpeesta ja määrästä sekä käyttö-yhteydestä. Vaikka ornitologit ja maallikot puhuvat pitkälti samaa kieltä ei maallikolla ole tarvetta erotella eri lajeja yhtä tarkasti kuin ornitologilla. (Häkkinen 2003: 17)

Nimillä on myös tarkoitteitaan kuvaava funktio. Vanhempaa, jakamattomista perussanoista koostuvaa nimistöä lukuun ottamatta on merkittävä osa nimistöstä kehitynyt suomen (ja tämän tutkielman aineiston perusteella myös marin) kielessä kohti yhdyssanoja.

Yhdyssanat soveltuvat kuvaamaan lajeja tarkemmin kuin jakamattomat perus-

sanat. Perusosa sisältää perustiedot linnusta joko kansanomaisen tai tieteellisen systeemin pohjalta ja määriteosa kuvaa lajiin liittyvän yksityiskohdan, joka erottaa lajin samankaltaisista lajeista. (Häkkinen 2003: 18)

Marin hyönteisnimitykseen liittyen voidaan tässä viitata yllä esitettyihin esimerkkeihin: таракан 'torakka' ja йошкар таракан 'punainen torakka' eli 'russakka' sekä кутко 'muurahainen' ja шем кутко 'musta muurahainen'.

Linnunnimien määriteosat voivat olla lajin yleisväri kuten *keltasirkku*, muu erityistuntomerkki tai yksityiskohta kuten *nokkavarpunen* joka taas voi edustaa koko nimeä, jolloin lajiin viittaava osa puuttuu, kuten *sinirinta*. Muita määritteleviä tuntomerkkejä voivat olla koko, pesimäpaikka, esiintymisympäristö, ravinto, käyttäytyminen tai ääntelyn laatu (Häkkinen 2003: 18)

Hyönteisnimityksessä on käytössä pitkälti samat nimeämisperusteet. Näin voi määriteosa olla lajin yleisvärin mukaan motivoitunut kuten yllä esitettyssä esimerkissä шем кутко 'mustamuurahainen' *Formica fusca* tai erityistuntomerkki kuten кужунер копшанге 'pitkäkäräinen kovakuoriainen' eli 'kärsäkäs' *Curculionidae*-heimo. Samoin erityistuntomerkki voi toimia yksistään nimenä, kuten кужунер 'pitkänenä', jonka merkitys voi olla joko 'kärsäkäs' tai 'hyttynen'. Erityistuntomerkin ollessa koko eliön nimi puhutaan bahuviirihydyssanasta, jonka Iso suomen kielioppi määrittelee siten, että sen tarkoittama asia on ominainen koko yhdyssanaa tarkoittavalle olennolle. Yleensä bahuviirihit tarkoittavat ihmistä tai muuta elollista olentoa. (VISK § 424) Nimi kuten кужунер 'pitkäkärä' sopii tähän malliin täydellisesti, samoin тўкывоч 'sarvihäntä' eli 'puupistiäinen'.

Tuntomerkkinä esiintyy myös hyönteisen koko: кугу пормо 'isopaarma' eli 'nautapaarma', *Tabanus bovinus*, samoin kuin esiintymisympäristö, kuten vesi: вўдумдыла 'vesilude' *Nepomorpha*-osalahko. Hyönteisen ravintokin voi olla nimeämisperusteena: ковышта шурпо sananmukaisesti 'kaalikirppu', eli 'rapsikirppu' *Psylliodes chrysocephala*, joka elää kaaleilla, rapsilla ja muilla ristikukkaisilla. Useiden hyönteisten kohdalla esiintymisympäristö kuten kaali on pitkälti sama kuin ravinto, eli silloin ei voi näitä kahta erotella.

Nimeämisperusteena on myös hyönteisten nimissä olemassa erilaiset vertauskuvat. Näissä tapauksissa tarkka rajanveto ei aina ole mahdollista, mutta yleisesti ottaen myös hyönteisten nimien kohdalla voidaan katsoa, ettei vertauskuva perustu mihinkään

todelliseen ominaisuuteen, vaan lajin tarkkailijassaan herättämään miellelyhtymään, jolloin nimestä ei näy päällepäin, mistä eläimestä puhutaan. (Häkkinen 2003: 18)

Marin kohdalla voidaan havaita tämänkaltaisia nimeämisperusteita kuten nimen möprara 'mansikkapässi' eli 'hepokatti' tai 'heinäsirkka' ja ѕпкѕрмѕ 'hiuksenkiskoja' eli 'sudenkorento' tapauksessa.

Lajinnimien kohdalla voi olla vaikeaa selvittää minkä perusteella ne on muodostettu kun on kyse vanhemmasta nimistöstä. Suomalaisessa linnunnimistössä johdinten käyttö on yleistä, mutta tässä on pidettävä mielessä, etteivät johtimet linnunnimissä välttämättä merkitse yhtään mitään. Joidenkin linnunnimien kohdalla on käytössä johtimellisia ja johtimettomia muotoja rinnakkain, jotka tarkoittavat samaa. (Häkkinen 2003: 43)

Johtimilla voi olla myös puhtaasti rakenteellinen funktio, joka selittää osittain myös johtimen tyhjän merkityksen. Sanaluokkaa muuttavat johtimet ovat yleinen ilmiö suomalais-ugrilaisissa kielissä eikä näin ollen ole yllättävää, että lajinnimistöäkin kartuttaessa on hyödynnetty tätä keinoa muodostaa nimiä. Tällaisia johtimia täytyy käyttää kuin ääniä jäljitteleviä sanoja, jotka yleensä ovat interjektioita, halutaan käyttää substantiivisesti, jotta substantiivin rakenteelliset vaatimukset täyttyvät. (Häkkinen 2003: 43)

Yleinen suuntaus on ollut muodostaa oppitekoista sanastoa vastaamaan nykyistä, aiempaa laajempaa lajituntemusta. Inarinsaame on esimerkki pienestä suomalais-ugrilaisesta kielestä, johon on luotu verrattain äskettäin runsaasti uutta sanastoa kuvaamaan tarkasti lajeja. Olthuisin väitöskirja vuodelta 2007 kuvaa tätä prosessia ja esittelee tämän lajinnimistönluontiprosessin tuloksia.

Olthuis antaa oppitekoisten nimien muodostukseen yksitoista mallia, jonka mukaan inarinsaamen lajinnimistöä on kartutettu. Nämä ovat:

1. mallina suomenkielinen nimitys
2. mallina pohjoissaamenkielinen nimitys
3. mallina omakielinen nimitys
4. mallina suomenkielinen ja pohjoissaamenkielinen nimitys
5. mallina suomenkielinen ja omakielinen nimitys
6. mallina suomenkielinen nimitys ja muu malli,
7. mallina suomenkielinen ja tieteellinen nimitys

8. mallina lajin kuvaus

9. mallina suomenkielinen nimitys ja lajin kuvaus

10. mallina pohjoissaamenkielinen nimitys ja lajin kuvaus

11. mallina suomenkielinen nimitys, pohjoissaamenkielinen nimitys ja lajin kuvaus

(Olthuis 2007: 124-125)

Yleisesti ottaen Olthuis toteaa, että yhdyssanat ovat yleisimpiä uudisnimissä, jonka jälkeen tulevat laajuudeltaan vaatimattomat johdosten ja perussanojen ryhmät. Kuten tämä tutkimus osoittaa, on myös marissa yhdysnimien ryhmä selvästi laajin uudisnimien ryhmä.

Tämä seuraa nuorempien kansannimitysten rakennetta, jossa myös suurin osa nimistöstä koostuu yhdyssanoista. Vanhempaa lajinnimistöä tarkasteltaessa laskee yhdyssanojen ja nousee yksiosaisten perussanojen ja johdosten määrä. Tässä voidaan katsoa, että oppitekoisen lajinnimistön halutaan mukailevan luonnollisen kielen kehityksen tuloksena syntynyttä sanastoa, vaikka oppitekoisten sanojen muodostuksessa kehitys on paljon järjestelmällisempää.

Suomalais-ugrialaisten kielten lintujen nimeämisperusteita on kirjallisuudessa luonnosteltu alla olevan taulukon mukaisesti suomen (Häkkinen 2003: 18), inarinsaamen (Olthuis 2007: 118-119) ja marin (Juzijeva 2017: 215) kannalta.

suomi	inarinsaame (*määriteosa)	mari
yleisväri	*linnun koko	linnun ääni
ulkonäköön liittyvä erityistuntomerkki tai yksityiskohta	*linnun pesimäpaikka tai elinpiiri	linnun koko
koko	*ravinto	ulkonäkö yleisesti tai tunnusomainen ulkonäön yksityiskohta
tyypillinen pesimäpaikka	*väri	käytös
esiintymisympäristö	*käyttäytyminen	ravinto
ravinto	*ääni	ympäristö
käyttäytyminen	*jokin ulkoinen tuntomerkki	linnun aktiivisuuden ajankohta
ääntelyn laatu	*aika, jona lintu on aktiivisin	linnun nimen suhde taikauskoihin ja uskomuksiin
mielleyhtymä, jonka lintu tarkkailijassaan herättää	*jonkin eläimen nimitys	
vertaus toiseen lintuun	vertauskuvallinen, eli perustuu tiettyyn mielleyhtymään, jonka lintu tarkkailijassaan herättää	
	vanhaan perimätietoon pohjautuva	
	käännöslaina naapurikielestä	

Taulukko 2: Suomen, inarinsaamen ja marin linnunnimien nimeämisperusteet.

Juzijevan mukaan marin linnunnimistön yleisimmät nimeämisperusteet ovat linnun ulkonäkö, ääni ja käytös. Muutamassa nimessä useita ominaisuuksia on liitetty yhteen. On myös tiettyä säännönmukaisuutta, kuten se, että vaikeammin nähtävät linnut on nimetty useammin äänensä perusteella. Jotkut nimet voivat viitata useaan lajiin, jolloin niillä on samanlainen ulkonäkö, ääni tai käytös. (Juzijeva 2017: 215)

Kuznetsova määrittelee kaavoja, jonka mukaisesti marilaiset nisäkkäiden nimet rakentuvat. Ensimmäinen on nimi, joka kuvaa eläimen ulkonäköä, kuten ош маска 'valkoinen karhu' = 'jääkarhu'. Toinen kuvaa eläimen elinpiiriä, kuten чодыра коля 'metsähiiri'. Kolmas kuvaa myös eläimen elinpiiriä, mutta kontrastiivisesti, kuten ир цöча 'villisika'. Neljäs täsmentää eläimen sukupuolta, ikää ja taloudellista käyttöä. Villieläinten kohdalla sukupuolta merkitään yleensä lekseemein ава 'naaras' tai узо 'koiras'. Viides käsittää kaksiosaiset nimet, jossa määriteosa kuvailee eläimen ominaisuutta ja kuudes käsittää pienen kolmiosaisen nimien ryhmän. (Kuznetsova 2010: 240-242)

2.3. Marin sanaston kehityksestä

Marin sanaston kehitystä voidaan tutkia kirjallisista lähteistä 1700-luvulta eteenpäin, jolloin yksittäisiä marin sanoja kirjattiin ylös tutkimusmatkailijoiden muistiinpanoihin. Vuotta 1775 voidaan pitää marin kirjakielen syntyvuotena, koska silloin julkaistiin marin kieliooppi Pietarissa. Tämä kieliooppi oli normatiivinen ja pyrki yhdenmukaistamaan marin kielen eri murteelliset erot. Sanastollisesti siinä käytettiin lähes kaikkien murteiden sanoja. Huomionarvoista on myös, että sanasto ei juurikaan sisältänyt venäläisiä lainoja. Ero vuori- ja niittymarin välillä syntyi 1800-luvun alkuvuosina, kun 1804 julkaistiin niittymarin ja 1808 vuorimarin murteella katekismus. (Ivanov, Moisio 1998: 8-10) 1800-luvulla tekstit julkaistiin pääosin jommallakummalla marin päämurteella, 1870-luvulta alkaen myös itämurteella.

Sanaston kannalta seuraava merkittävä vaihe oli 1900-luvun alkupuolella, kun vuodesta 1907 alkoi ilmestyä *Марла календар* -niminen kausijulkaisu. Tämän julkaisun teksti sisälsi vähän venäläisiä lainasanoja, jotta sitä ymmärtäisi mahdollisimman moni marilainen. Julkaisussa tavoiteltiin myös yhtenäistä marin kirjakieltä. Venäjän vallankumouksen jälkeen marilainen julkaisutoiminta laajeni huomattavasti kun alettiin julkaisemaan useita sanomalehtiä ja eri tieteenalojen kirjoja. Koska senhetkinen marin sanasto ei pystynyt vastaamaan uusiin kielellisiin vaatimuksiin alkoi tietoinen sanaston uudistaminen. Tähän hyödynnetyt keinot olivat olemassa olevien sanojen merkityskentän laajentaminen ja murren sanaston hyödyntäminen kirjakielen sanastoa varten. Tämän lisäksi kehitettiin myös uusia sanoja tieteenaloille, lainattiin sanoja venäjältä ja tätä kautta myös kansainvälisiä termejä. Mariin tuli tänä aikana runsaasti venäläisiä lainasanoja. Vallankumouksen jälkeisenä aikana marilaista sanastoa rikastutettiin myös johtamalla ja muodostamalla yhdyssanoja. (Ivanov, Moisio 1998: 16-17).

Näihin aikoihin alkoi myös ensimmäinen kausi, että hyönteisnimityksiä alettiin tietoisesti kehittämään perinteisiä kansannimityksiä laajemmaksi.

Tässä vaiheessa murren sanaston omaksuminen kirjakieleen oli pitkälti vaistonvaraista ja suunnittelematonta, mutta ajan mittaan tätä kielen kehitystä alettiin ohjata myös tietoisemmin. Murteista omaksutut sanat antoivat kieleen merkitykseltään lähes synonyymeja, joka lisäsi merkityksiä ja vivahde-eroja sanastoon. Esimerkki tähän

aikaan murteesta kirjakieleen tulleesta hyönteisnimestä on Sernurin murteesta peräisin oleva вѣдѣшкыж 'sudenkorento', sananmukaisesti 'vesihärkä'. (Ivanov, Moisio 1998: 30-31) Tätä nimeä ei ole sisällytetty tähän tutkielmaan. Virkakieltä ja taidekieltä varten pyrittiin laajentamaan sanastoa 20- ja 30-luvulla, ja tähän suora lainaaminen venäjistä ei ollut ratkaisu, koska venäjän taito ei ollut marilaisväestön keskuudessa vielä riittävän laajaa. Näin ollen hyödynnettiin mieluummin sananmuodostuskeinoja kuten yhdys-sanoja, morfologisia keinoja, eli suffiksien käyttöä ja olemassa olevien sekä arkaististen sanojen semantiikan muuttamista. (Ivanov, Moisio 1998: 33) Tyypillinen ilmiö tähän aikaan olivat sanaliitot, joissa yhdistetään kaksi sanaa ilman rakenteellisia tai foneettisia muutoksia kuten hyönteisiä merkitsevät kollektiivinimet шына-ўвыра 'hyönteiset' (hyttyset-mäkäret) ja шына-копшанге 'hyönteiset' (hyttyset-kovakuoriaiset). Samoihin aikoihin otettiin myös jossain määrin käyttöön keinotekoisten sanojen muodostus sanastonlaajentamiskeinoa. Pääasiallisesti tämä tapahtui laajentamalla suffiksien käyttöalaa ja yhdistelemällä lekseemien osia sattumanvaraisesti muodostaen uusia sanoja. 30-luvun lopun kielipolitiikan vuoksi suuri osa näistä keinotekoisista sanoista ei säilynyt nykykieleen. (Ivanov, Moisio 1998: 36-38)

Laajentamalla ja muuttamalla sanojen merkitystä laajennettiin marin sanastoa myös tavalla, jolla uudistuva kirjakieli pysyi lähellä kansankieltä, mutta pystyi kuitenkin ilmaisemaan kehittyvään yhteiskuntaan liittyviä ilmiöitä. Tämä koski pitkälti yhteiskunnan, tieteen ja kulttuurin terminologiaa eikä yhtä voimakkaasti luontoon liittyvää sanastoa. (Ivanov, Moisio 1998: 43-45)

Käännöslainojen muodostaminen on myös yleinen sanastonkartuttamiskeino marissa. Varsinkin varhaisessa kirjakielen kehityksen vaiheessa 1920-30-luvulla käännöslainojen muodostaminen oli hyvin yleistä varsinkin niillä aloilla, joille oli luotava sanastoa. (Ivanov, Moisio 1998: 70) Vaikka hyönteisnimestöllä on pitkälti omaperäinenkin sanasto olemassa, esiintyy silläkin alalla runsaasti selkeitä käännöslainoja, jotka ovat osittain mahdollisesti juuri tältä kyseiseltä aikakaudelta. On tosin mahdollista, mutta epätodennäköistä, että hyönteisille olisi tullut käyttöön käännöslainoja jo varhaisemmassa vaiheessa, eli aikana ennen vallankumousta. Käännöslainat perustuivat lähes yksinomaisesti venäjän käsitteisiin. Muiden kielten mallin käyttö käännöslainanantajakielinä oli joko poliittisesti mahdotonta tai marin kielen kehittäjillä puuttui muiden kielten, kuten esimerkiksi marin sukukielten riittävä

tuntemus. (Ivanov, Moisio 1998: 75)

Vuoden 1938 marin kielireformissa kielen aktiivinen kehitys pysähtyi useammaksi kymmeneksi vuodeksi. Reformi muutti lähinnä oikeinkirjoitusta ja kieliopillisia käytäntöjä enemmän venäjän mallin mukaisiksi, mutta sanaston kehityksen kohdalla tämä tarkoitti, että venäläiset lainasanat noudattivat tarkemmin venäjän äänneasua eikä oman kielen pohjalta luotu enää uutta sanastoa. Tämän jälkeen kasvatettiin sanastoa vain käyttämällä apuna venäjää, josta lainautuikin runsaasti sanoja, kun piti löytää korvaavia käsitteitä kielletyille edellisten vuosikymmenten aikana luoduille sanoille. Monet edellisinä vuosikymmenillä luodut sanat katosivat myös käytöstä. Muutokset olivat äkillisiä ja muutokset omaksuttiin laajasti, koska poliittisesti väärä kielipoliittinen kanta saattoi johtaa jopa kuolemanrangaistukseen. (Ivanov, Moisio 1998: 113-115)

Vuoden 1956 jälkeen tuli mahdolliseksi elvyttää marin kielen kehitystä, mutta vasta 60-luvulla alkoi kehittyä ajatus, marin kielen yhteiskunnallinen merkitys ja alettiin palauttaa käyttöön vanhoja neologismeja ja venäläislainojen käyttö alkoi hiljalleen vähentyä. Kielen kehittäjinä olivat toisin kuin vuosisadan alkupuolella merkittävämmässä asemassa kirjailijat ja toimittajat, ei niinkään kielitieteilijät. Yhteiskunnan muuttuessa sallivammaksi 1980-luvulla nousi marilaisen kielen ja kulttuurin arvostus ja siten myös alkoi sanaston kasvattaminen aiemmin käytettyjä tapoja käyttäen. (Ivanov, Moisio 1998: 129-132)

Ivanovilta ilmestyi vuonna 2001 sanakirja nimeltään *Mutvundynam pojdarkena. U mut-vlak muter* eli 'Rikastakaamme sanavarastoamme. Uusien sanojen sanakirja' (Ivanov 2001) johon hän on kerännyt vajaa parituhatta sekä uudempia, että vanhempia sanoja eri lähteistä ja 1155 omaa sanaehdotusta, jotka ovat joko neologismeja tai vanhempia sanoja joiden merkitystä on muutettu. Sanakirjan merkittävimmät lähteet ovat vuoden 1928 sanakirjat, kaunokirjallisuus, sekä sanomalehdet. (Kuznetsova 2005: 177)

Kuznetsova toteaa Ivanovin sanakirjan pohjalta, että rikasta olemassa olevaa kielenainesta täytyy käyttää, jotta murre sanojen avulla saadaan luotua marinkielistä käsitteistöä, joka sopii paremmin marin kieleen ja että marin kielen puhujat hyötyisivät perusteellisesta venäläis-marilaisesta sanakirjasta, joka tukisi marin kielen uudelleen käyttöön ottamisessa, koska kaksikielisyys on sillä tasolla, että monet puhujat ajattelevat

venäjäksi ja näin ollen käyttävät venäläisiä malleja puheessaan. Kuznetsova alleviivaa sananmuodostuksen merkitystä ja marinkielisen käsitteistön luontia mahdollisimman pian. (Kuznetsova 2005: 183-184)

Marin kielen sanakirjaan (SMJa) on sisällytetty runsaasti sanastoa, joka ei ollut sanakirjan tekoaikaan 90-luvulla aktiivisessa käytössä, mutta joka kerättiin vanhoista 1800-luvun käsikirjoituksista, joissa esiintyi sittemmin kielestä unohtuneita sanoja. Nämä vanhemmat sanat ovat usein saaneet rinnalleen lainasanan, joka on ollut rinnakkaiskäytössä, mutta joka on sittemmin korvannut alkuperäisen, usein perintösanat. Toisaalta on sana unohtunut, koska se on liittynyt historialliseen käsitteeseen, joka on kadonnut ja näin sana on poistunut käytöstä. Sanakirjaa sisällyttämisen myötä on avautunut mahdollisuus palauttaa tällaiset sanat nykyiseen marin kieleen. (Sergeev 2005: 256-257)

Kuten tämän työn aineistosta tulee ilmi, on edellä mainitusta lainautuneiden nimien rinnakkaiskäyttö kohtalaisen yleistä hyönteisnimityksessä, ja kielen standardisoinnin myötä on olemassa mahdollisuus, että alkuperäisempi nimi väistyy lainan tieltä, lainatun käsitteen ollessa laajemmin tunnettu myös kieltä puhumattomien keskuudessa.

Marin sanastossa on myös vanhempaa perua oleva, huomattava turkkilaiskielten vaikutus, mutta sen tarkasta laajuudesta on kirjallisuudessa jonkin verran eriäviä näkemyksiä. Hänen noin viidentuhannen sanan aineistossaan noin viisisataa on suomalais-ugrilaista alkuperää, mutta tataarilais- ja tšuvassilaislainojen määrä on lähempänä kahtatuhattaviittäsataa. (Bereczki 2013: VII) Saarinen arvioi tšuvassilais- ja tataarilaislainojen määrässä olevan selkeitä eroja marin murteiden välillä. Hän arvioi tšuvassilaisen lainasanojen määrän viideksisadaksi, jotka löytyvät koko puhuma-alueella, joka osoittaa, että ne on jo lainautunut ennen marilaisasutuksen pirstaloitumista. Tataarilaisten lainasanojen määrä vaihtelee voimakkaasti murteittain parin sadan ja kahdentuhannen lainasanat välillä. Vuorimarin murteessa niiden määrä on alhaisin, Baškortostanissa puhutuissa murteissa puolestaan suurin. (Saarinen in VDSOU 66: 185)

2.4. Aiempi marilaisen lajinimistön tutkimus

Marin kielen lajinnimistöä on käsitelty nisäkkäiden ja linnuston osalta Margarita Kuznetsovan ja Kristina Juzijevan toimesta.

Kuznetsovan tutkimukseen villi- ja kotieläinten nimityksistä marin kielessä on kerätty marilaisia, pääosin marin puhuma-alueella esiintyvien nisäkkäiden nimiä. Tutkimuksen lähtökohta on historiallis-etymologinen analyysi ja siihen perustuva sananmuodostuksen ja semantiikan analyysi.

Kuznetsova toteaa, että marilaisessa eläinnimistössä on tyypillistä, että siinä esiintyy synonymiaa sekä homonymiaa. Hän antaa esimerkin, että esimerkiksi lepakolle on kaksikymmentä ja kontiaiselle kolmetoista eri nimitystä. Samalla шupран voi viitata sekä kontiaiseen, päästäiseen, vesipäästäiseen, vesimyyrään, maaoravaan tai hamsteriin. Samalla joidenkin yksittäisten lajien, esimerkiksi tiettyjen hiirien ja päästäisten nimiä ei ole erikseen. Näiden nimi on yleensä коля 'hiiri'. Piisamirotan, ahman ja näädän nimitykset puuttuvat myös. (Kuznetsova 2010: 238) Tässä on samankaltaisuuksia hyönteisnimistön kanssa, jossa esiintyy myös sekä synonymiaa, että homonymiaa. Kotieläinten kohdalla sanasto on odotettavasti paljon yksityiskohtaisempaa ja on eri nimitykset yksilöille riippuen muun muassa iästä, sukupuolesta ja taloudellisesta tarkoituksesta. Tässä on verrattain paljon lainoja indoeurooppalaista ja turkkilaiskielistä. (Kuznetsova 2010: 239) Hyönteisten kohdalla vain mehiläisistä on marissa samankaltaisesti yksityiskohtainen sanasto olemassa.

Juzijeva käsittelee väitöskirjassaan marilaista linnunnimistöä etnolingvistiksi valossa ja siinä hän perehtyy vielä syvemmin kansanornitonymien taustoihin, eli millä perusteella kansanomaiset linnunnimet ovat syntyneet. Näiden taustalla voivat olla kansan uskomukset, tarinat, sananlaskut ja muut perusteet. Lintujen ja niiden nimien merkitystä muissa konteksteissa on myös käsitelty kyseisessä tutkimuksessa. Tämän lisäksi tutkimuksessa on selvitetty linnunnimien tuntemusta eri ikäryhmittäin ja alueittain, jonka tuloksena oli myös muutamia nimiä, joista ei ole mainintaa aiemmissa aineistolähteissä. Tutkimuksen tuloksena Juzijeva toteaa, että tieto linnunnimistöstä ja siihen liittyvä perinne on maaseudulla asuvan iäkkäämmän väen varassa ja heidän mukanaan tämä osa kansan kulttuurista katoaa. (Juzijeva 2016: 217-219)

Vaikka hyönteiset eivät ole yhtä näyttävä ja merkittävä osa nimistöä ja

kulttuuriperintöä kuin linnut ja nisäkkäät voi olettaa, että näiden välillä on runsaasti yhtäläisyyksiä, ja että varsinkin maaseudulla voi olla vielä enemmän nimistöä ja siihen liittyvää kulttuuritietoa kuin mitä on tähän mennessä koottu ja tutkittu.

2.4.1. Aiempi marilaisen hyönteisnimistön tutkimus

Hyönteisnimistöä ei ole tutkittu marin kielessä aiemmin erillisenä aiheena. (Juzijeva 2020) Marilaisia hyönteisten nimiä esiintyy muiden suomalais-ugrilaisten kielten kuin marin etymologisissa sanakirjoissa sen mukaan kun niille on vastineita muissa suomalais-ugrilaissa kielissä. Tämä kuitenkin rajaa pois hyönteisnimet, joita esiintyy ainoastaan marissa, eikä muissa suomalais-ugrilaissa kielissä ja tutkimus jää ainoastaan etymologian tasolle. Veršinin on tuonut jonkin verran muutosta tähän marin kielen etymologisessa sanakirjassaan *Марий мут-влакын кушеч лиймышт (этимологий мутер)* = Marin sanojen alkuperästä (etymologinen sanakirja), mutta tämä toistaa pitkälti aiempia etymologioita eikä täten tuo kovin paljoa uutta tietoa. Sen lisäksi on tässäkin kyse etymologisesta sanakirjasta, eikä lajin- saatikka hyönteisnimistön tutkimuksesta.

Baldaevin biologian termien sanakirjassa on todennäköisesti laajin kokoelma hyönteisten nimiä. Tässä lähes viidestä tuhannesta hakusanasta koostuvassa sanakirjassa on muun muassa noin viisikymmentä nimitystä sudenkorennolle. Kyseessä on kuitenkin sanakirja, joka edustaa myös uusinta marilaista sanastonkehitystä, eli vaikka kyseessä onkin hyödyllinen lähde (jota tähän työhön kuitenkin ei olla sisällytetty) ei ole kyse tutkimuksesta.

3. Aineisto ja tutkimusmenetelmä

Aineisto koostuu sekä 1900-luvun alkupuolella kerättyyn nimistöön sekä uudempaan, 1900-luvun loppupuolella sekä 2000-luvun alkupuolella kerättyyn nimistöön. Työssä ei eritellä näitä ryhmiä, koska keräysajankohtaa lukuun ottamatta ei voi tehdä riittävän varmoja johtopäätöksiä tietyn nimen iästä. Sanakirjoista kerättyjen nimien kohdalla voi ainoastaan todeta varmuudella, että keräyshetkellä nimi oli olemassa.

Tätä työtä varten käytetty aineisto on kerätty sekä vanhemmista, että uudemmista lähteistä, joista nykyaikaisinta marin kieltä edustaa Словарь марийского языка (Slovar' marijskogo jazyka = Marin kielen sanakirja, viimeinen osa julkaistu vuonna 2005), ja tuorein käytetty julkaisu on Tscheremissisches Wörterbuch (= Tšeremissin sanakirja) vuodelta 2008. Tässä työssä ei erotella vanhempaa nimistöä ja uudempaa, mahdollisesti oppitekoista nimistöä, vaan käsitellään näistä lähteistä peräisin olevan nimistö yhtenä kokonaisuutena.

3.1. Tutkimukseen käytetty aineisto

Tutkimusta varten käytetään hyönteisnimien aineistoa sanakirjalähteistä jota voi pitää edustavana otoksena marin hyönteisnimistä. Päätös pitäytyä sanakirjalähteissä johtuu seuraavista syistä:

Ensiksi voidaan rajata aineisto tätä aineistonkeruumenetelmää käyttäen kohtuullisen satunnaiseen marin kielen sanaston otantaan, joten pitäisi olla pienempi vinouma aineiston sisällössä joka johtuisi omiin valintoihin sanaston sisällyttämisen prosessissa käsiteltävään aineistoon. Täten voi tehdä kvantitatiivisia johtopäätöksiä vaikka aineistoa täytyy käsitellä ensisijaisesti kvalitatiivisesti. Tästä huolimatta täytyy käsitellä kvantitatiivisia johtopäätöksiä pikemmin suuntaa antavina.

Toinen peruste pitäytyä sanakirjalähteissä on, että huomioiden työn ajalliset rajoitukset ei ole mahdollista tehdä aineistonkeruumatkaa marin kielen puhuma-alueille.

Aineisto koostuu 143 hyönteisnimestä, jotka on kerätty marin sanakirjoista ja sanalistaista. Aineisto on rajattu hyönteislajeihin viittaaviin nimiin ja näin ollen on rajattu pois jonkin verran keräysvaiheen alussa koottua nimistöä, joka liittyy hyönteisiin välillisesti, kuten *начемьии ныжаии* 'ampiaispesä'. Rajausta ei kuitenkaan ole aivan absoluuttinen, koska aineistoon on jäänyt yksittäisiä tapauksia, kuten *ночко таракан* 'siira', jossa nimi on sanastollisesti hyönteiseen viittaava, mutta laji johon nimi viittaa ei ole hyönteinen. Koska työ rajoittuu hyönteisiin, käsitellään tämänkaltaiset tapaukset suppeammin.

Aineisto on ensisijaisesti peräisin sanakirjalähteistä. Merkittävimmät lähteet sanaston kannalta ovat Slovar' Marijskogo Jazyka (SMJa), Tscheremissisches Wörterbuch (TW) ja Mari Nyelvjárás Szótár (MNYSz). Lähes kaikki aineistoon päätyneet nimet löytyvät ainakin yhdessä näistä lähteistä. Tämän lisäksi hyödynnettyjä lähteitä ovat Suomalais-marilainen sanakirja, Marilais-suomalainen sanakirja, Reverse Dictionary of Mari (Cheremis). Aineistoa on kerätty myös kasvi- ja eläinnimien sanastosta Kuškyl janlyk kajyk.

Sana-artikkeleissa mainitaan murrealueet niiden ollessa relevantteja merkityksen tai alkuperän kannalta.

3.1.1. Aineiston luotettavuuteen liittyviä huomioita

Aineistoon on suhtauduttava varauksella, koska monet tekijät vaikuttavat eri sanakirjoissa esiintyvien hyönteisnimien luotettavuuteen. Käytettyjen sanakirjalähteiden lähtökohdat eroavat toisistaan. MNYSz:n ja TW:n ja SMJa:n ero on paljolti siinä, että ensimmäisenä mainitut edustavat varhaisemmassa marin kielen tutkimusvaiheessa kerättyä aineistoa jossa harvinaisemmat nimet saattavat esiintyä enemmän tai vähemmän sattumanvaraisesti jonkin tietyn murteen puhujan tuottamana. Jälkimmäisenä mainittu edustaa puolestaan Joškar-Olassa laadittua kielen standardisoitua muotoa josta on voitu jättää murteellisia muotoja pois, siitä huolimatta, että siinä esitetään myös ainoastaan vuorimarissa esiintyviä sanoja.

MNYSz:n ja TW:n kohdalla ja itse asiassa SMJa:n kohdalla myös, mutta

mahdollisesti vähemmissä määrin, on myös otettava huomioon, etteivät sanakirjojen tekijät olleet entomologeja, eikä näin ollen voi olettaa, että sanakirjakäännösten perusteella voi saada selville tarkkaa lajia. Tämän lisäksi ihmisten lajitieto ei aina ole yhtä vahva ja kun yleensä hyönteisnimien keruu ei ole pääasiallinen kielimateriaalin keruun tarkoitus on sitäkin suurempi todennäköisyys, että aineistoon päätyy epätasällisiä sattumia. Näin voi esimerkiksi tapahtua, kun informantti ei halua paljastaa, ettei tiedä vastausta tutkijan kysymykseen ja arvaa tai keksii jotain vastaukseksi, jottei menetä kasvojaan.

Koska tämän lisäksi hyönteislajisto vaihtelee alueittain, ei niinkään marin kohtuullisen rajallisen puhuma-alueen sisällä, mutta varsinkin marin puhuma-alueen ja ulkopuolisen tutkijan tuntemaan alueen välillä, ei ole epätavallista, että sanakirjaan on tullut vähemmän täsmällinen käännös hyönteisen nimelle. Tämän sanalistan kohdalla pyrin selvittämään, mihin lajiin marinkielinen nimi viittaa. Pohdinnat eri käännösten oikeellisuudesta sisältyy sana-artikkeleihin.

SMJa:n venäläisiä käännöksiä voinee pitää täsmällisinä, eli venäjän kautta voidaan pitkälti saada selville näiden lajien (tai yläryhmien) tieteelliset nimet. Vanhempien sanakirjalähteiden, eli Mari Nyelvjárás Szótár:in ja Tscheremissisches Wörterbuch:in kohdalla on todennäköisempää, että nimien käännöksissä on epätarkkuuksia. Varsinkin Beken keräämissä lajinnimissä on oletettavasti enemmän tapauksia, joissa lajinnimen käännös on epätarkka, koska kyseinen sanakirja-aineisto kerättiin marin puhuma-alueen ulkopuolella.

3.2. Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen ensimmäinen vaihe on kerätä sanakirjoista edustava aineisto marilaista hyönteisnimistöstä. Tutkimuksen toinen vaihe on aineistossa esiintyvien nimien analysointi, joiden perusteella saadaan selville eri nimien rakenne ja nimien osien merkitykset erikseen ja kokonaisuutena. Tässä vaiheessa perehdytään myös nimien etymologiseen taustaan sikäli, kun se on aiheellista. Analyysivaiheessa kertyneen tiedon pohjalta muodostuu kuva marin hyönteisnimistöstä, jonka pohjalta on mahdollista laatia

luokittelujärjestelmä eri hyönteisnimityypeistä, joita marin kielessä esiintyy. Tätä käsitellään kappaleessa neljä, jossa esitellään järjestelmä, jonka mukaan luokitella nimet rakenteen ja nimeämisperusteen mukaisesti.

Analysoidessa aineistoa perehdytään ensisijaisesti aineistolähteiden, eli sanakirjojen ja sanalistojen esittämiin nimien merkityksiin ja verrataan niitä nimen ja nimen osien sananmukaisiin merkityksiin. Näitä puolestaan vertaamalla hyönteisten-tunnistusoppaissa esitettyihin lajien kuvauksiin ja kuviin on arvioitavissa mihin lajiin tai lajeihin nimi viittaa. Hyönteislajien ja niiden nimien suhteen määrittelyssä on huomioitava ulkonäön ohella myös muun muassa hyönteisten elinympäristö ja käyttäytyminen, joka on myös selvitettävissä tunnistusoppaissa esitettyjen tietojen avulla.

Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa selvitetään nimien etymologiaa pääasiassa kirjallisuudessa esitettyyn tietoon viitaten. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole tuottaa uutta etymologista tietoa tästä sanaston osa-alueesta, eli tämä jää taustalle, mutta sen sijaan selvitetään nimien rakenteelliset tyypit, eli minkä sananmuodostusperiaatteiden pohjalta on kehittynyt marilainen hyönteisnimitys ja lajien nimeämisperusteet, eli minkä perusteiden mukaisesti lajisto on nimetty.

4. Nimityypit

Marin kielen hyönteisnimet voidaan luokitella rakenteen sekä nimeämis-perusteen mukaan. Rakenteen mukaan jaottelussa erotellaan johdetut ja johtamattomat yksiosaiset nimet sekä yhdysnimistä kaksiosaiset sekä useampiosaiset nimet. Ryhmät eivät sulje toisiaan täysin pois, koska useimpien yhdysnimien perusosa esiintyy myös johdettuna tai johtamattomana yksiosaisena nimenä, mutta on myös yhdysnimiä, joilla ei ole määriteosatonta muotoa.

Johtamattomien ja johdettujen nimien yksiselitteinen erottelu ei ole kaikissa tapauksissa mahdollista, koska on tapauksia, joissa on epäselvää, onko kyseessä johdin vai vartalon osa. Marin johtimia on käsitelty Bereczkin toimesta ja kappaleessa 4.3. käsittelen hyönteisnimissä esiintyviä johtimia suurilta osin Bereczkin tutkimukseen perustuen.

Yhdysnimet on jaoteltavissa kaksi- ja moniosaisiin ryhmiin. Näistä kaksiosaiset yhdysnimet koostuvat johdetusta tai johtamattomasta määriteosasta ja perusosasta. Moniosaiset yhdysnimet puolestaan koostuvat moniosaisesta määrite- tai perusosasta.

Yksiosaiset nimet	Johtamattomat yksiosaiset nimet
	Johdetut yksiosaiset nimet
Yhdysnimet	Kaksiosaiset yhdysnimet
	Moniosaiset yhdysnimet

Taulukko 3: Nimityypit rakenteen mukaan.

Luokittellessa nimiä nimeämisperusteiden mukaan voidaan käyttää seuraavaa jaottelua:

Yksiosaiset nimet	<p>Nimi kuvailee lajin fyysisiä ominaisuuksia</p> <p>Nimi kuvailee lajin käytöstä tai ympäristöä</p> <p>Nimen merkitys vertauskuvallinen tai perimätietoon liittyvä</p>
Kaksi- ja useampiosaiset nimet	<p>Perusosalla hyönteistä tarkoittava merkitys</p> <p>Määriteosa kuvailee lajin fyysisiä ominaisuuksia</p> <p>Määriteosa kuvailee lajin käytöstä tai ympäristöä</p> <p>Määriteosa ei kuvaile lajia tai sen ympäristöä suoranaisesti</p> <p>Perusosalla ei hyönteistä tarkoittavaa merkitystä</p> <p>Koko nimi kuvailee lajin fyysisiä ominaisuuksia</p> <p>Koko nimi kuvailee lajin käytökseen tai ympäristöön liittyvää seikkaa</p> <p>Koko nimi kuvailee lajin kuviteltua ominaisuutta tai käytöstä</p> <p>Koko nimi kuvailee lajin ominaisuuteen liittyvää seikkaa</p>

Taulukko 4: Nimityypit nimeämisperusteen mukaan.

4.1. Nimityypit rakenteen mukaan

4.1.1. Yksiosaiset, johtamattomat nimet

Tähän ryhmään kuuluvat yhdistämättömät nimet. Määriteosien ja perusosien kohdalla on merkityksetöntä, miten oikeinkirjoitussäännöt käsittelevät määriteosan suhdetta perusosaan. Johtamattomuus käsitetään tässä siten, ettei nykymarin mukaan nimessä voida mieltää olevan johdinta. Yksittäisten nimien kohdalla voisi nykymarin valossa tulkita olevan johdinainesta, kuten suomalais-ugrilaiseen perintösanastoon kuuluvilla nimillä карме 'kärpänen' ja пормо 'paarma', mutta jos näiden kohdalla on kyse johtimisesta, on johtaminen tapahtunut jo paljon ennen marin kielen eriytymistä suomalais-ugrilaisesta kantakielestä ja näin ollen näitä nimiä tullaan käsittelemään johtamattomina.

Yksiosaisissa johtamattomissa nimissä on kaksi selkeästi edustettua ryhmää, nimittäin ensiksi suomalais-ugrilaista perintösanastoa edustavat nimet ja toiseksi verrattain uudet venäläiset lainat.

Marissa esiintyy runsaasti johtamattomia yksiosaisia venäläisperäisiä hyönteisnimiä. Jotkut näistä, kuten клоп 'lude' esiintyvät vain marginaalisesti marissa, mutta toiset, kuten таракан 'torakka' ovat pääasiallisia nimiä kyseiselle hyönteiselle. Merkittävä venäläisperäinen nimi on myös трай 'leppäkerttu' variantteineen. Muita venäläisperäisiä nimiä ovat саранча 'heinäsirkka', jota ei ole ollenkaan mukautettu marilaiseen äänneasuun ja мокреч 'polttiainen', joka on mukautunut marilaiseen äänneasuun venäjän sanasta мокрец 'polttiainen'.

4.1.2. Yksiosaiset, johdetut nimet

Johdettuihin nimiin kuuluvat nimet, jotka on johdettu johtimen avulla, joka esiintyy nykymarissa. Tietyissä tapauksissa on epäselvää, missä määrin voidaan laskea nimi kuuluvaksi johtamattomien tai johdettujen nimien ryhmään, koska johtimen olemassaolo ja muoto ei ole kaikissa tapauksissa kiistatonta. Esimerkkejä yksiosaisista

johdetuista nimistä ovat умдыла 'lude', joka tosin esitetään muun muassa TW:ssä tšuvassilaislainaksi, mutta joka on paremmin analysoitavissa omaperäisen johdetun nimen tyyppiesimerkiksi, пунымшо 'kimalainen', joka on johdettu verbistä пунем 'punoa' ja шуршо 'kirppu', johdos verbistä шурем 'purra'.

Yllä esitetyt esimerkit ovat omaperäisiä tai suomalais-ugrilaiseen perintö-sanastoon perustuvia johdoksia. Näiden lisäksi esiintyy marissa myös lainasanaperäisiä johdettuja hyönteisnimiä. Näissä tapauksissa on eroteltavissa nimet, jotka on johdettu ennen lainautumista mariin ja nimet, jotka on johdettu vasta lainautumisen jälkeen. Ensimmäiseen ryhmään kuuluva

шырчык 'sirkka' voidaan laskea joko tšuvassilaisperäiseksi tai tataarilaisperäiseksi koska johdin -чык esiintyy sekä tataarissa, että tšuvassissa. Koska sama johdin katsotaan olevan myös johdin nykymarissa, on todettava, ettei ole ilmiselvää, onko nimi johdettu ennen vai jälkeen sen lainautumista mariin. Selkeämpi tapaus on когарш 'koi' joka on johdettu tšuvassilaislainasta когар 'palovamma', 'palohaava', 'karsta' (TW: 252). Tämän nimen perusteella on muodostettu myös yhdysnimiä, kuten шыште когарш 'vahakoisa'.

Venäläisperäisissä nimissä ei esiinny johtimia, joka viittaa siihen, että ne ovat myöhäisiä lainoja ja vähemmän alttiita johtamisprosesseille.

4.1.3. Yhdysnimet

Kaikki kahdesta, tai useammasta osasta koostuvat nimet lasketaan yhdysnimiksi. Useimmat yhdysnimet ovat kaksiosaisia, eli ne koostuvat määriteosasta ja perusosasta. Tämän lisäksi esiintyy marin hyönteisnimistössä myös moniosaisia yhdysnimiä, jotka ovat palautettavissa tavallisiin kaksiosaisiin yhdysnimiin, mutta jonka määrite- tai perusosa koostuu yhdyssanasta.

4.1.3.1. Kaksiosaiset yhdysnimet

Kaksiosaisia yhdysnimiä ovat yhdysnimet, joissa perusosa esiintyy tai voi esiintyä itsenäisesti hyönteisnimenä sekä yhdysnimet, jotka merkitsevät hyönteistä ainoastaan yhdysnimenä, mutta joissa perus- tai määriteosa yksin ei viittaa merkitykseltään hyönteiseen. Yhdysnimien kohdalla on ortografiasta vaihtelua ja rinnakkaismuotoja, kirjoitetaanko ne yhteen vai väliviivalla. Tiettyjen nimien kohdalla esiintyy myös vaihtelua määrite- ja perusosien aseman välillä. Tätä vaihtelua voinee selittää jonkin verran venäjän vaikutuksen kautta, jossa sanan määrite voi esiintyä myös pääsanan jälkeisessä asemassa tai jos määrite ja pääsana vaihtavat roolia. Näin esimerkiksi мýкш-ава 'mehiläiskuningatar' ja ава-мýкш 'idem'. Tavallinen määrite- ja perusosan järjestys marissa on kuitenkin, että määriteosa edeltää perusosaa, joka aineiston pohjalta on hyönteisnimissäkin yleisin.

Yhdysnimiä, joissa määriteosa täsmentää perusosaa, joka itsenäisestikin viittaa hyönteiseen ovat шыште когарш 'vahakoisa', jossa määriteosa on suomalais-permiläistä alkuperää (UEW: 785) ja тополь когарш 'miinaajako', jonka määriteosa on mukauttamaton venäläislaina. Näiden perusosa когарш merkitsee itsenäisestikin koita. Esimerkkeinä tästä toimivat myös йошкар таракан 'russakka' ja ковышта лыве 'kaaliperhonen', joista ensimmäisessä perusosa merkitsee yhä torakkaa ja toisessa perhosta niiden esiintyessä ilman määriteosaa.

Nimen кужуёл 'hyttynen' (kirjaimellisesti: 'pitkäjalka') kohdalla yhdysnimi merkitsee hyönteistä ainoastaan kokonaisuutena. Perusosa ei viittaa mitenkään hyönteiseen. Samoin nimi тýкывоч 'puupistiäinen' (kirjaimellisesti: 'sarvihäntä') ja колятул 'kiiltomato' (kirjaimellisesti: 'hiirituli') viittaavat hyönteislajiin ainoastaan kokonaisuutena. Näissä on huomattavissa myös, että nimet, jotka viittaavat hyönteiseen epäsuoremmin ovat todennäköisemmin yhdysnimiä, joiden perusosa ei merkitse hyönteistä itsenäisesti käytettynä.

4.1.3.2. Moniosaiset yhdysnimet

Aineistossa esiintyy jonkin verran moniosaisia yhdysnimiä. Moniosaisten yhdysnimien yhteinen ominaisuus on se, että joko niiden perusosa tai niiden määriteosa koostuu jo yhdyssanasta. On myös moniosaisia yhdysnimiä, jossa sekä määrite-, että perusosa koostuu yhdyssanasta. Muuten moniosaiset yhdysnimet toimivat samalla tavalla, kuin yhdysnimet, joissa määriteosa täsmentää itsenäisestikin hyönteistä merkitsevää perusosaa sekä yhdysnimet, joissa määriteosaa ja perusosaa ei voi erottaa, jos halutaan säilyttää hyönteiseen viittaava merkitys. Tämä ryhmä on verrattain pieni ja näin ollen tästä ei ole hyödyllistä tehdä kvantitatiivisia havaintoja.

Esimerkkejä moniosaisista yhdysnimistä ovat кагыр нер трака 'kärsäkäs?' (kirjaimellisesti: käyränenätorakka), jossa perusosa трака merkitsee yksin käytettynä torakkaa tai muuta hyönteistä ja ушкал шур копшанге 'sittiaäinen' (kirjaimellisesti: 'naudanlantakuoriaainen'), jossa samoin yksiosainen perusosa merkitsee kovakuoriaista. Harvinainen neliosainen yhdysnimi on кужынерән ара-шынә 'pitkäkärsäinen kärpänen', jossa määriteosa itsessään jo viittaa pitkäkärsäiseen hyönteiseen, tosin pikemmin hyttyseen, ja perusosa viittaa kärpäseen.

Alla olevasta taulukosta ilmenee, että kaksiosaiset yhdysnimet, joissa määriteosa täsmentää perusosaa ovat kaikkein tyypillisimpiä hyönteisnimiä marin kielessä. On tosin todettava, että eri ryhmiin luokittelu ei ole aina yksiselitteistä ja että tässä esitetyt ryhmät ole täysin verrattavissa toisiinsa. Aineistossa esiintyvät kollektiivnimet, eli summayhdysnimet, jotka viittaavat hyönteisiin tai lentäviin hyönteisiin ei ole laskettu tähän.

	esiintyminen aineistossa	%
1. johtamaton yksiosainen, vanhempi alkuperä	11	7,9
2. johtamaton yksiosainen, lainattu	7	5,0
3. johdettu yksiosainen	20	14,4
4. kaksiosainen, määriteosa täsmentää perusosaa	84	60,4
5. kaksiosainen, erottamaton	10	7,2
6. moniosainen	7	5,0
yhteensä	139	99,9%

Taulukko 5: Nimityyppien yleisyys rakenteen mukaan.

4.2. Nimityypit merkityksen mukaan

Nimet voi luokitella merkityksen mukaan, eli sen mukaan, mihin nimi viittaa. Varsinkin moniosaisien nimien kohdalla katsotaan ensisijaisesti määriteosaa ja jos määriteosa koostuu useammasta osasta määriteosan alkua. Näin koska useimmat moniosaiset nimet esiintyvät myös määriteosattomina, jolloin ne voi sijoittaa perusosan mukaiseen ryhmään.

Nimien luokittelu merkityksen mukaan perustuu merkittävissä määrin Häkkisen, Juzijevan ja Olthuisin nimeämisperusteiden luokitteluihin kuten esitelly kappaleessa 2.2.

Varsinkin yhdyssnimien kohdalla on mahdollista, että nimi kuuluu useampaan ryhmään nimeämisperusteeltaan. Näissä tapauksissa ensisijaiseksi nimeämisperusteeksi lasketaan määriteosa, koska määriteosa on ensisijainen peruste, jolla hyönteinen erotetaan lähisukulaisistaan, joiden nimi voi päättyä samaan perusosaan. Esimerkkejä tästä löytyy useiden perhosten tapauksessa, jossa väri on yleisesti määrittelevä ominaisuus, kuten йошкар лыбе, sananmukaisesti 'punainen perhonen', eli 'nokkosperhonen' ja ош лыбе, sananmukaisesti 'valkoinen perhonen', eli 'kaaliperhonen'.

Moniosaiset nimet kuten кагыр нер трака 'käyräkärkätorakka' tai кужынерән ара-шына 'pitkäkärkääinen läjäsaaksi', joissa on kaksi tai jopa kolme määriteosaa tulkitaan saman periaatteen mukaisesti.

Se, että perusosalla on hyönteistä tarkoittava merkitys tarkoittaa sitä, että lähtökohtaisesti perusosa voi esiintyä yksin ja tarkoittaa hyönteistä. Pelkkä perusosa esiintyy siten myös yksiosaisien nimien ryhmässä. Joissain määrin esiintyy myös ellipsiä, jossa hyönteisen nimenä toimii vain määritetyyppinen osa. Usein tässä tapauksessa esiintyy rinnakkain myös yhdyssnimi, jossa esiintyy sama määriteosa perusosineen.

4.2.1. Nimi viittaa suoraan itse hyönteiseen

Suoraan itse hyönteiseen viittaavat nimet koostuvat lajin fyysisiä ominaisuuksia kuvailevista nimistä, jotka suoraan kuvaavat lajin kokoa, väriä tai muuta ulkoista

tuntomerkkiä tai jotka kuvailevat lajin ääntä. Nämä nimet ovat joko yhdyssanoja, joissa määriteosa kuvailee hyönteistä tai johdoksia, jossa ominaisuutta johtamalla on muodostettu hyönteisen nimi.

4.2.1.1. Nimi viittaa lajin kokoon

Marin куры таракан 'suuri torakka' eli куры кутко 'suuri muurahainen' eli ruotsintorakka ja hevosmuurahainen ovat esimerkkejä nimistä, joissa nimeämisperuste vaikuttaa olevan yksiselitteisesti hyönteisen suuri koko.

Tässä ryhmässä on huomioitava, että aineiston perusteella esiintyy ainoastaan nimiä, joissa on määriteosana куры, eli iso. Voisi olettaa, että tämän rinnalla esiintyisi myös tämän vastakohta изи 'pieni' tai vastaava määriteosa kuten muun muassa suomen pieni tammihärkä *Dorcus parallelipipedus*. Tällaisia määriteosia tosin ei esiinny aineiston nimissä. Tietyissä nimissä tosin esiintyy diminutiivijohtimia, mutta tämä ei viittaa hyönteisen pienuuteen samalla tavalla kuin määriteosa куры. Pienen tammihärän esimerkin kohdalla on todettava, että kyseessä verrattain uusi nimi, koska kuoriaislajien erotelulla näin yksityiskohtaisella tasolla ei ole pitkää historiaa ja näin ollen perinteisesti määriteosa *pieni* hyönteislajien määriteosana esiintyy määritettä *iso* harvemmin suomessa. Chineryn Pohjois-Euroopan hyönteiset sisältää yhteensä kahdeksan hyönteisnimeä jotka sisältävät määriteosan 'pikku' ja viisitoista hyönteisnimeä jotka sisältävät määriteosan 'iso' (Chinery 1988: 352).

4.2.1.2. Nimi viittaa lajin väriin

Yleinen nimeämisperuste on lajin väri nimeämisperusteena. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi ош лыбе 'valkoinen perhonen' eli 'kaaliperhonen?', йошкар таракан 'punainen torakka' eli 'russakka' sekä ужар тий 'vihreä täi' eli 'kirva'. Kaikkien näiden nimien kohdalla väri viittaa lajin pääasialliseen ruumiinväriin (perhosen kohdalla siipien väriin) jonka perusteella lajin voi tunnistaa.

Tähän ryhmään kuuluu myös tiettyjä nimiä, joissa käytetään suoran värinnimen sijaan määriteosana aineita, joiden väriin viitataan, kuten ломыж пормо 'tuhkapaarma', jonka määriteosa viittaa paarmalajin tuhkanharmaaseen väriin.

4.2.1.3. Nimi viittaa lajin ääneen

Onomatopoeettiset hyönteisnimet kuuluvat tähän ryhmään. Esimerkkejä lajin nimen viittaavista nimistä ovat шырчык 'kotisirkka' ja угыршо 'mehiläisparvi'. Näiden kohdalla on läpinäkyvästi havaittavissa hyönteisen tuottama ääni ja johdinaines.

4.2.1.4. Nimi viittaa muuhun lajin ulkoiseen tuntomerkkiin

Esimerkki yksiosaisesta nimestä, joka kuvailee lajin ulkoista tuntomerkkiä, on умдыла, olettaen, että nimen voi analysoida koostuvan osista умдо 'keihäs', 'pistin' ja ыла-johdin, jolloin merkitys on 'pistiminen'. Tässä nimi perustuu monien luteiden huomiota herättävään pistimeen. Muita esimerkkejä ovat кужунер 'hyttynen', jonka kohdalla nimi perustuu lajin imukärsään, тўкан копшанге, sananmukaisesti 'sarvellinen kovakuoriainen', eli 'tammihärkä', jonka nimi perustuu huomattavaan sarveen ja тўкывоч, sananmukaisesti 'sarvihäntä', eli 'puupistiäinen', jonka nimi perustuu hyönteisen takaruumiin muotoon. Tässä viimeisessä tapauksessa tämä nimen viittaus hyönteisen takaruumiiseen on jo muodostunut venäjässä, jonka korreloivasta lajinimestä nimi on käännöslaina.

4.2.2. Nimi viittaa hyönteiseen välillisesti

4.2.2.1. Nimi viittaa lajin elinpiiriin

Nimi voi viitata lajin elinpiiriin kuten veteen, esimerkiksi вүдвискалыше 'vesimittari' ja вүдкопшанге, sananmukaisesti 'vesikovakuoriainen', eli 'sukeltaja' tai elinpiirin käsitteen laajemmin tulkiten esimerkiksi päähän kuten вуй тий 'päättäi' tai lantaan, kuten терыс копшанге 'lantakuoriainen'.

4.2.2.2. Nimi viittaa lajin ravintoon

Nimen viitatessa lajin ravintoon on hyönteisten kohdalla runsaasti päällekkäisyyttä hyönteisen elinpiirin kohdalla, joten näitä ryhmiä ei voi yksiselitteisesti erottaa. Esimerkki tästä on терыс копшанге 'lantakuoriainen', joka munii lantaan, käyttää sitä ravinnokseen ja koska itse lantakuoriainen on huomattavasti pienempi kuin sen ravinnonlähde on lanta myös sen elinpiiri.

4.2.2.3. Nimi viittaa lajin aiheuttamaan haittaan tai vahinkoon

Lajin haittaa tai vahinkoa aiheuttavaa käytöstä kuvailevien nimien ryhmään kuuluu кораш 'koi', kirjaimellisesti 'kärventävä' ja siihen perustuvat yhdysnimet. Tämän lisäksi olisi mahdollista laskea muidenkin lajien nimessä kuvailtu käytös haitaksi tai vahingoksi, mutta tämä on usein tulkinnanvaraista, varsinkin jos kyseessä on uskomukseen tai miellelyhtymään liittyvä haitta tai vahinko, kuten ҫпкүршө 'sudenkorento' tapauksessa, kirjaimellisesti 'hiustenkiskoja', kuviteltu hiusten kiskominen. Tällaisissa tapauksissa on tarkoituksenmukaisempaa laskea nämä vain uskomukseen tai muuhun miellelyhtymään perustuviksi nimiksi.

4.2.2.4. Nimi viittaa lajin isäntäeläimeen

Lajit, jotka loisivat muissa eläimissä munimalla niiden nahkaan tai elämällä niiden pesissä nimetään usein niiden isäntäeläimen mukaan. Ihmisessä loisivat lajit (lähinnä täit ja satiaiset) puolestaan saavat nimensä ruumiinosasta minne ne hakeutuvat, tai vaatteista, joiden kautta ne leviävät. Näissä tapauksissa on täsmällisempää puhua lajin elinpiiristä.

Marin hyönteisnimityksessä loisivan lajin isäntäeläimeen viittaavia lajinnimiä ovat muun muassa *имне пормо* 'hevospaarma', *ушкал тий* 'nautatäi' ja *мүкш тий* 'mehiläistäi'.

4.2.2.5. Nimi viittaa aikaan, jolloin laji on aktiivinen tai tulee esiin

Nimiä jotka viittaavat aikaan, jolloin laji on aktiivinen tai tulee esiin ei ole aineistossa kuin yksi, *май копшанге* 'turilainen', jonka määräiteosa *май* 'toukokuu' on mitä ilmeisimmin laina venäjältä.

4.2.2.6. Nimi viittaa lajiin liittyvään kansanuskomukseen tai muuhun mielle-yhtymään

Kansanuskomukseen ja laajemmin eri hyönteislajeihin liittyviin mielikuviin viittaavia nimiä on useita ja niiden nimeämisperusteita voi pitää varsin värikkäinä. Näistä edustavia esimerkkejä ovat eräät sudenkorentoa tarkoittavat nimet, kuten *имывор*, sanatarkasti 'neulavaras' ja *үпкүршө*, sanatarkasti 'hiustenkiskoja'. Muita tähän ryhmään kuuluvia nimiä ovat *вүдвискалыше* 'vesimittari', joka myös muissa kielissä kuten suomessa ja venäjässä on nimetty samanmukaisesti ja siten mahdollisesti käännöslaina ja *колятул* 'kiiltomato', jolla on korrelaatti mordvassa, eli kiiltomadon nimi joka koostuu elementeistä 'hiiri' ja 'tuli'. Vielä yksi tämän ryhmän edustaja on torakan nimitys

лашман, joka viittaa kansanryhmään. Tämä viimeinen ei ole kovinkaan harvinainen nimeämisperuste torakoiden kohdalla. Tätä voi verrata suomen russakkaan tai ruotsin-torakkaan, jotka viittaavat myös maihin tai kansoihin.

4.2.3. Nimi viittaa muuhun hyönteisen ominaisuuteen

Aiempien ryhmien lisäksi on myös hyönteisnimiä, jotka viittaavat muuhun ominaisuuteen. Tähän ryhmään päätyivät muutamat aineistoon jääneet mehiläisiin viit-taavat nimet, kuten ава-мѣкш 'mehiläiskuningatar' ja узо мѣкш 'kuhnuri'. Tähän ryh-mään on luokiteltu myös порсынлыве 'silkkiperhonen'.

4.2.4. Nimellä ei ole erillistä merkitystä kuin viittaus kyseiseen hyönteislajiin

Merkittävä osa nimistä viittaa ainoastaan itse hyönteiseen. Varsinkin yksitavuiset nimet, jotka eivät sisällä eroteltavissa olevia johtimia, joiden avulla avata nimen merki-tystä kuuluvat tähän ryhmään.

4.2.5. Nimeämisperusteiden esiintyvyys

Aineistossa on yhteensä 143 nimeä. Taulukossa esitetään eri nimeä-misperusteiden esiintyvyys eri nimissä. Nimillä voi olla useampi nimeämisperuste, joten nimeämisperusteiden esiintyvyys on yli sata prosenttia. Ainoastaan lajiin viittaava nimi ei voi kuulua toisen nimeämisperusteen ryhmään.

Nimeämisperuste	Esiintyminen aineistossa	%
koko	3	2,1
väri	14	9,8
ääni	14	9,8
muu ulkoinen tuntomerkki	15	10,5
elinpiiri	45	31,5
ravinto	28	19,6
haitta tai vahinko	3	2,1
isäntäeläin	8	5,6
aika jolloin esiintyy	2	1,4
kansanuskomus tai miellelyhtymä	13	9,1
nimi viittaa muuhun ominaisuuteen	7	4,9
nimi viittaa vain lajiin	33	23,1
yhteensä	143	

Taulukko 6: Nimeämisperusteet

4.3. Nimissä esiintyvät johtimet

Gábor Bereczkin vuonna 2002 julkaistu marin muoto-oppia käsittelevä *A csere-misz nyelv történeti alaktan* antaa kuvan marin hyönteisnimissä esiintyvistä johtimista. Johtimien kirjoitusasu on muutettu noudattamaan tässä työssä käytettyä nykyisen marin kirjakielen mukaista kirjoitusasua.

On myös mahdollista, että nimissä esiintyy pseudojohtimia, eli johtimenkaltaisia päätteitä, jotka muodostavat uuden sanan, mutta jotka eivät kuitenkaan noudata johtimen tavallista käyttöä. Epäselvien johdosmaisten sanojen kohdalla on syytä pitää tätä mahdollisuutena.

4.3.1. Varmat johtimet

-ə, -e

Denominaalinen nomininjohdin -e, -je on erittäin harvinainen, mutta esiintyy kuitenkin useammassa hyönteisnimessä kuten луме 'mäkära', 'hyttynen' ja кие 'koi'. Johdin on peräisin suomalais-ugrilaisesta kantakielestä (< *j).

(Bereczki 2002: 176)

-енче

Johdin esiintyy vain hyönteisnimessä шаргенче 'saivare'.

Galkin esittää (Galkin 1966: 18) että kyseessä on kahdesta diminutiivijohtimesta koostuva yhdysjohdin, joka sopii myös hyvin saivareen merkitykseen.

(Bereczki 2002: 202)

-лV

Denominaalinen nomininjohdin -ла (-l, -la/-lä) esiintyy kahdessa eri funktiossa. Ensimmäinen muodostaa paikkaa ilmaisevia adjektiiveja kuten күшәл 'ylimmäinen', toinen on kollektiivijohdin, joka muodostaa ensisijaisesti maastonmuotosanoja kuten кошла

'kuusikko' < kož 'kuusi'. Merkitykseltään yksikään näistä ei sovi sellaisenaan marin hyönteisnimeen умдыла 'lude', jossa tämänkaltainen johdin esiintyy.

(Bereczki 2002: 177)

-IV on todennäköisemmin johdin, joka esiintyy kyseisessä hyönteisnimessä. Johdin muodostaa adjektiiveja substantiiveista. Se esiintyy enimmäkseen tšuvassilais- ja tataarilaislainoissa. Mariin on lainautunut sekä johdin, että perussana. Esiintyy vuorimarissa eli täytyy olla tšuvassilaislähtöinen. Tämä johdin on laajalevikkinen turkkilaiskielissä. (Bereczki 2002: 217)

-he (Bereczkillä: -n'V)

Denominaalinen nomininjohdin jolla on yksinomaan diminutiivinen merkitys. Wichmann (1913: 26), Galkin (1966: 16), Lehtisalo (1936: 133) ja Beke (1911: 126) esittävät uralilaisen alkuperän johtimelle. (Bereczki 2002: 180-181)

Johdin esiintyy aineistossa nimessä лепене 'perhonen', jossa sillä olisi diminutiivinen merkitys. Nimen лепене rinnalla esiintyy myös nimi лыве 'perhonen', josta лепене lienee johdettu. Näiden välillä ei ole merkityseroa joten diminutiivijohtimellista muotoa voidaan pitää täysin rinnakkaisena muotona.

-нга, -нге, -нгы

Bereczki mainitsee johtimen muodoltaan -аңғә, -еңғә, -аңғә, -еңғәš, joka esiintyy ensisijaisesti eläinten nimissä. Tämänkaltainen johdin esiintyy hyönteisnimissä kuten вўдвычыранге 'sudenkorento' ja копшанге 'kovakuoriainen'. Tässä tapauksessa on melko varmasti juuri sama johdin kyseessä. (Bereczki 2002: 202) Samankaltainen johdin, нга, esiintyy nimissä kuten тынга, joka poikkeaa äänteellisesti Bereczkin esittämään johtimesta, mutta on muuten todennäköisesti samaa alkuperää.

-pa

Denominaalinen nomininjohdin -pa (-ra/-rä; -al/-är; -er; -yr) esiintyy eräissä marin johdoksissa, joiden kantasana on jo kadonnut nykymarista. Sen lisäksi se esiintyy kollektiivijohtimena, esimerkiksi: пўнчер 'männikkö' < пўнчө 'mänty'.

(Bereczki 2002: 181)

Tämä johdin esiintyy aineiston nimistä ainoastaan nimessä ўвыра 'mäkärrä'.

-ЧЫК

Vierasperäinen denominaalinen verbinjohdin

-ЧЫК (-cyk, čyk; -zyk) Yleensä teonnimen johtimena, mutta onomatopoeettisista sanoista muodostaa myös adjektiiveja. Galkin esittää (1966: 42-43) johdinta tšuvassilaisalkuperäiseksi. Tataarissa on samanlainen johdin, ja näin ollen itämarissa tataarilaislainoissa johtimen alkuperä on tataari. (Bereczki 2002: 218)

Johdin esiintyy aineistossa ainoastaan hyönteisnimessä шырчык 'kotisirkka', 'hepokatti'.

4.3.2. Epävarmat johtimet

-га

Nimessä kara esiintyy mahdollisesti johdin -ra, mutta merkityksen kannalta tämä vaikuttaa epätodennäköiseltä, varsinkin, koska tälle on toinenkin selitys. (ks. nimen analyysi)

Harvoin esiintyvä kuten ужа 'lampaantalja' mordvan sanasta уца (ersä), уча (mokša) 'lammas'. (Bereczki 2002: 186-187) Mahdollisesti johdettu sana, mutta sana, josta tämä olisi johdettu puuttuu.

-ка, -кә

Johdin esiintyy aineistossa sanoissa, kuten cöмка, söмка (mutta mistä tämä olisi johdettu? Ehkä kokonaan tšuvassista koska johdin on myös tšuvassilaisperäinen eikä *cöm esiinny yksin marissa (eikä cöмка muutenkaan löydy kuin yhdestä sanakirjalähteestä)) (Bereczki 2002: 216)

Tässä ei ole tosin täysin yksiselitteisesti kyse siitä, että johtaminen olisi tapahtunut marissa, jos nimi on lainattu venäjän perhosta tarkoittavasta sanasta совка.

4.3.3. Partisiipit

Aineistossa on kolme nimeä, jotka voisi muotonsa puolesta tulkita passiivin partisiipeiksi (muodoltaan: -ме, -мо, -мө). Näistä passiivin partisiipin kaltaisista nimistä kahden kohdalla voi jo heti todeta, ettei kyseessä ole passiivimuoto, koska карма 'kärpänen' ja парма 'paarma' ovat saaneet marin passiivin partisiipin tunnuksenkaltaisen muodon ennen kuin marin kieli eriytyi sitä edeltävästä kantakielestä.

пыльдырме 'kimalainen' on todennäköisemmin passiivin partisiippi ja näin ollen passiivin partisiippimuotoisia nimiä esiintyy aineistosta yksi.

Aktiivin partisiippi (muodoltaan: -ш, -ше, -шо) esiintyy aineiston nimistä kuudessa ja näitä voidaan pitää yksiselitteisesti aktiivin partisiippeina. Aktiivin partisiippimuotoisilla nimillä kuvaillaan hyönteisen käyttäytymistä, joko konkreettisesti kuvaillen kuten шуршо 'kirppu' < шураш 'purra' tai viitaten siihen, mitä hyönteisen uskotaan tekevän kuten вѣтвискалыше 'vesimittari' < вѣт 'vesi' ja вискалаш 'mitata'.

4.3.4. Johdinten yleisyys

Alla olevassa taulukossa on johdettujen pääsanojen johtimet. Aineistossa esiintyy 49 yhdistämätöntä nimeä, joista 20 on johdos tai partisiippimuoto.

Johdin	Esiintyminen aineistossa	%
-э, -е	2	4,0
-енче	1	2,0
-лV	1	2,0
-ме, -мо, -мō	1	2,0
-не	1	2,0
-нга, -нге	4	8,2
-ра	1	2,0
-чык	1	2,0
-ше, -шо, -шō	6	12,2
johtamattomat	29	63,3
yhteensä	49	99,7%

Taulukko 7: Nimissä esiintyvät johtimet ja partisiippimuodot.

Aineiston pienen otannan perusteella on todettavissa, että hyönteisnimisöstä on johtamattomia 59,2%, johdettuja 22,2% ja partisiippeja 18,3%.

4.4. Nimissä esiintyvät määräiteosat

Aineistossa esiintyy 106 yhdysnimeä joiden määräiteosat eivät useimmissa tapauksissa toistu. Huomiota herättäviä yleisiä määräiteosia ovat tosin вўд 'vesi' (esiintyy seitsemän kertaa), ковышта 'kaali' (esiintyy kertaa) yksittäisinä määräiteosina sekä eri lantaan ja ulosteeseen viittaavat nimet терыс 'lanta', шур 'lanta' ja ушкал шур 'lehmän-lanta' joita esiintyy yhteensä seitsemässä nimessä.

Taulukkoon on koottu aineiston yhdysnimissä esiintyvät määräiteosat merkityksineen ja lähteissä ilmoitettuin etymologioineen. Lisäksi taulukon neljännessä sarakkeessa on määräiteosien esiintyvyys aineiston nimissä.

määräiteosa	merkitys	etymologia	<i>n</i>
аяр	'myrkyllinen'	MEM: <arab.	1
вискалыше	'mittaava'	MEM, Räsänen: <tšuv.	1
вуй	'pää'	EWT: tuntematon; UEW: uralilainen	1
вургем	'vaate'	UEW: uralilainen; TW: FU	1
вўд	'vesi'	EWT: U, TW: U	7
вўрйўшō	'veri' + 'juoda'.PTCP	EWT: U+U; TW: U+FU	1

игы	'poikanen'	EWT: U?	1
имне	'hevonen'	MEM: onom. tai <kalm./tat.	1
имы	'neula'	EWT: U	1
ир	'villi'	TW: tšuv.	1
йошкар	'punainen'	MEM: mari-mord.	3
кагыр нер	'käyrä', 'vino' + 'kärsä'	TW: <tat., MEM: vrt: U + TW: <U	1
канде	'sininen'	MEM: U	1
кинде	'leipä'	TW: FP; MEM: (UEW) FP?	1
ковышта	'kaali'	MEM, TW: <tšuv.	5
коля	'hiiri'	MEM: vrt. udm. mord., fin., evenk.	1
коя	'rasva', 'kuu'	TW: FU; EWT: U	1
кугу	'suuri'	EWT: U; TW: FW	3
кужуйол	'pitkä' + 'jalka'	EWT: U+U	1
кужынер	'pitkä' + 'kärsä'	EWT: U+U; TW: U+U	4
ломбо	'tuomi'	EWT: U	1
ломыж	'tuhka'	EWT: U?; TW: FU?	2
май	'toukokuu'	<ven.	1
максым	'Maksim'?	<ven.	1
мөр	'mansikka'	EWT: U; TW: FW; FU?	1
мўкш	'mehiläinen'	EWT: U, (UEW: <IE); TW: FU	2
нарынче	'keltainen'	MEM: <tat.	1
ночко	'kosteä', 'märkä'	TW: FU; EWT: U	1
нор	'kaarnakuoriainen'	TW: ~tšuv.	1
нуж	'nokkonen'	EWT: U	1
нур	'pelto', 'keto'	MEM: vrt. mord., saam., mans., hant., fin.	1
олма	'omena'	TW: <tšuv.	2
оптыл	< оптем? 'panna'	TW: FU	1
ора	'läjä', 'keko', 'joukko'	TW: <tšuv.	2
ош	'valkoinen'	EWT: U; TW: FU	3
ошым	'kimalainen'	TW: <udm.	1
пелте	'lampun sydän'	<pelaš 'palaa' MEM: vrt. mord.	1
писты	'lehmus'	EWT: U	1
порсын	'silkki'	TW: tšuv.; EWT: <m.iran.	1
пöрт	'talo', 'mökki'	TW: <m.ven.	1
пу	'puu'	TW: U; EWT: U	1
пырчы	'vilja'	TW: tšuv.; EWT: Räs: <tšuv.	1
пытик	'perä'?	<пыташ 'päättää', 'loppua' MEM: <tat.	1
реве	'rypsi'	MEM: <ven.	1
рушвате	'venäläinen' + 'vaimo'	MEM: <ven.+ Räs. <tšuv.	1

сокыр	'sokea'	TW: tat.; MEM: Räs. <tat.	1
сöсна	'sika'	TW: tšuv.	1
сурт	'talo'	MEM: Räs.: <tšuv.	1
текте	'villimehiläinen'	MEM: epäselvä	1
терыс	'lanta'	TW: <tat.; MEM: <tat.	3
тополь	'poppeli'	ven.	1
тул	'tuli'	TW: U; EWT: U	2
түкө, түкы, түкан	'sarvi', 'sarvellinen'	TW: ~tšuv.	2
ужар	'vihreä'	TW: FP; EWT: U	2
ушкал	'lehmä'	TW: FP; MEM: UEW: FP	1
ушкал шур	'lehmä' + 'lanta'	TW: FP; MEM: UEW: FP, TW: FU; EWT: U	2
ўп	'hius'	TW: U	1
чара	'paljas', 'alaston'	MEM: vrt. tat., tšuv.	1
шар	'toukka', 'kirva'	MEM: UEW: vanha mon.	1
шем	'musta'	TW: FP	2
шудо, шуды	'kasvi', 'ruoho'	MEM: vrt. saam.	2
шулдыр, -ан	'siipi', 'siivellinen'	MEM: vrt. udm.?, mord.?, tat.??	1
шун	'savi'	TW: FU; EWT: U	1
шур	'paska', 'lanta'	TW: FU; EWT: U	2
шурно, шурны	'vilja'	MEM: vrt. mord.?	1
шўре	'kuhnuri'	TW: <tšuv.	2
шыже	'syksy'	EWT: U	1
шына	'pieni, lentävä hyönteinen'	TW: <tšuv.; MEM: onom.	3*
шыште	'vaha'	TW: FP; EWT: U	1
юмо, юмын	'jumala', 'taivas'	TW: FW; EWT: U	1
эҥыж	'vadelma'	EWT: U (mord., udm., kom., hant.); TW: WP	1

Taulukko 8: Nimissä esiintyvät määriteosat. *esiintyy vain kollektiivinimissä.

4.4.1. Vastakohtaparit

Määriteosa кыгу 'iso' esiintyy hyönteisnimissä, mutta sen vastakohta изи 'pieni' ei yhdessäkään. Tämä voitaneen selittää sillä, että oletuksena on, että hyönteiset ovat pieniä? Samoin määriteosa кужу 'pitkä' esiintyy muutamassa nimessä (кугу кутко 'hevosmuurahainen', кугу пормо 'nautapaarma' ja кугу таракан 'ruotsintorakka'), mutta vastakohta кўчык 'lyhyt' puuttuu tutkituista nimistä. Tässäkin tapauksessa se esiintyy vain määriteosan määritteenä nimissä кужуйол 'hyttynen' ja кужунер 'hyttynen' tai

'kärsäkäs'. Hyönteisten kohdalla ruumiin pienuus tai lyhyt kärsä tai raajat eivät olisi erityisen huomiota herättävä tuntomerkki toisin kuin määrittäessä lintuja kuten miten pikkuvarpunen poikkeaa varpusesta.

Vastakohtamaisiksi voidaan myös laskea hyönteisten väriin perustuvat määriteosat, kuten шем таракан, sananmukaisesti 'musta torakka', eli 'ruotsintorakka' ja йош-кап таракан, sananmukaisesti 'punainen torakka, eli 'russakka'. Vaikka tässä ei ole kyseessä binääristä vastakohtaparista voidaan väri mieltää keskenään samanarvoiseksi ominaisuudeksi ja näin ollen laskea tämä vastakohdaksi. Näitä esiintyy aineiston nimissä verrattain paljon (9,8%).

4.5. Puuttuvat hyönteisnimet

Aineistosta saattaa puuttua hyönteislajien nimiä joiden olettaisi olevan sen verran keskeisessä asemassa marien keskuudessa, että niillä pitäisi olla marilaiset nimet. Puuttuvat lajinnimet ovat lähinnä talon sisällä elävät, hyönteiset, kuten kuoriaislajit, jotka pilaavat elintarvikkeita. Aineistosta on löytynyt huomattavan vähän tällaisia lajeja, vaikka olettaisi niiden olevan sen verran yleisiä, että niistä odottaisi maininnan aineistossa. Syy sille, miksi näitä nimiä ei esiinny aineistossa voi olla selitettävissä sillä, millä perusteella kielenoppaat ovat valikoituneet.

Mahdollinen selitys tälle on, että varsinkin vanhempien sanakirjalähteiden kohdalla kielenoppaat ovat olleet pitkälti miehiä, joilla on ollut vähemmän kosketusta kodin sisällä esiintyvien hyönteisiin. Näin varsinkin Beken MNySz:ta varten haastatteleminen sotavankien kohdalla ja TW:n 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alkupuolella toimineiden kielenoppaiden kohdalla.

SMJa:n ja KJaK:n nimistö ei poikkea tästä merkittävästi, tosin niistä löytyy 1900-luvun sanastonkehitystyön tuloksia, kuten kollektiivinimet шыһа-ўвыра 'lentävät hyönteiset' ja шыкш-копшанге 'hyönteiset', joita vanhemmissa lähteissä ei esiinny.

Seikat jotka vaikuttavat lajinnimien tuntemukseen ovat Juzijevan mukaan kielenoppaiden ikä ja ammatti. Vaikka Juzijevan tutkimus käsitteli linnunnimistää, voidaan olettaa, että samat lainalaisuudet pätevät myös hyönteisnimien tuntemukseen. Kyselyyn vastaajat, jotka olivat vanhempia sekä heillä, joilla oli kokemusta metsästyksen ja maanviljelyn alalta oli suurempi [linnunnimien] sanasto. Samoin heillä oli yleisesti ottaen parempi marin kielen tuntemus. Sukupuolella ei ollut niinkään merkitystä. (Juzijeva 2016: 214)

5. Aineiston analyysi

Analyysissä käytetään seuraavaa sana-artikkelien rakennetta:

SMJa:ssa käytetty kyrillinen muoto (=nykyisen kirjakielen mukainen muoto), tähän perustuva latinalainen translitteraatio, (TAI: jos sana löytyy vain muusta lähteestä kuin SMJa:sta se muoto muokattuna latinalaiseen translitteraatioon ja siihen perustuva kyrillinen muoto. Tässä tapauksessa kyrillinen muoto merkitään tähdellä.)

SMJa:n merkitys || suomalainen merkitys, *Tieteellinen nimi*.

Muissa sanakirjoissa esitetty merkitys.

Huomioita liittyen sana-artikkelin pääsanaan.

Muut sanueeseen kuuluvat muodot.

SMJa:n merkitys || suomalainen merkitys, *Tieteellinen nimi*.

Huomioita liittyen sana-artikkeliin sisältyviin muihin muotoihin.

Tieteellisten nimien kohdalla käytetään seuraavaa sukulaisuusjärjestelmää, jossa käytetään seuraavia taksoneita: *alalaji - laji - suku - heimo - yläheimo - osalahko - alalahko - lahko*. Kaikki hyönteiset kuuluvat *Insecta*-luokkaan. Tieteellisten nimien rakenne koostuu sukunimestä ja epiteetistä. Nimen viitatessa lajia laajempaan ryhmään mainitaan vain kyseinen taksoni ja merkitään selkeyden vuoksi yleisestä käytännöstä poiketen myös, mistä määrittelytasosta on kyse.

Sanalistassa käytetään marin kirjakielen aakkosjärjestystä kuten esitetty SMJa:ssa.

а б в г д е ё ж з и й к л м н о п р с т у ү ф х ц ч ш щ ъ ы ь э ю я

вўдвискалыше, vūtviskalyše

SMJa: водомерка || vesimittari, *Gerridae*-heimo

MS: vesimittari, vesiräätäli

MNySz 251: feketé vizi bogár 'musta vesikovuoriainen'

MS: вискалыше, viskalyše || iilimato, juotikas, *Hirudo medicinalis* (tämä ei ole hyönteinen)

Vesimittarit kuuluvat luteiden alalahkoon.

Tämä on yhdysnimi, jonka perusosaan liittyy aktiivisen partisiipin johdin -ше. Nimi on käännöslaina venäjästä (< водомерка) ja nimeämisperusteena on hyönteisen vedellä liikkumiseen liittyvä miellelyhtymä, eli katsoja mieltää sen mittaavan vettä. Määriteosa voidaan mieltää viittaavan siihen, mitä hyönteinen mittaa, mutta se voitaneen tulkita myös viittaavan hyönteisen elinympäristöön, koska hyönteinen esiintyy vedessä.

вўдвычыранге, vūtvučyrange

SMJa: имывор kohdalla viitattiin tähän, mutta ei löydy SMJa:sta erillisenä sana-artikkelina. || sudenkorento, *Odonata*-lahko

Nimi on yhdysnimi, jonka perusosaan liittyy denominaalinen nomininjohdin -(а)нге. Johtimen perusteella on perusosa mahdollisesti tšuvassilaislaina. Merkitys on SMJa:n sisäisen viittauksen perusteella sudenkorento. Koska sudenkorento elää veden ympäristössä voidaan pitää tätä merkitystä oikeana, varsinkin jos oletetaan perusosan вычыранге tarkoittavan erilaisia sirkan ruumiinrakenteen ja koon omaavia hyönteisiä. Nimeämisperusteena on lajin elinpiiri (vesi). Perusosa on mahdollisesti onomato-poeettinen.

имывор, imyvor

SMJa: стрекоза || sudenkorento, *Odonata*-lahko

SM: sudenkorento

Esiintyy vain SMJa:ssa (ja SM:ssä), ei esiinny TW:ssä eikä MNySz:ssä.

Yhdysnimi. Nimen perusosan ollessa venäläisperäinen siinä ei esiinny johtimia.

Nimen osat merkitsevät sanatarkasti 'neulavaras'. Sudenkorentoihin liittyy marissakin kansanuskomuksia joka selittää sudenkorentojen nimikirjon. Eri kielissä on suden-korennolle runsaasti erilaisia nimiä, mainittakoon jo alkuun suomen sudenkorento.

имывор-nimen kohdalla saksan *Teufelsnadel* tulee lähelle koska siinä on sama neulaa tarkoittava osa kuin marin *имывор*:in ensimmäisessä osassa. Ruotsin *trollslända* on merkitykseltään myös lähellä. *Bop* puolestaan voitaneen rinnastaa kielteisiin asioihin kuten suomen *susi*, saksan *Teufel* ja ruotsin *troll*.

Marissa nimen määriteosa voi olla peräisin hyönteisen neulamaisesta olemuksesta ja perusosa viitanee sen nopeisiin liikkeisiin ja metsästystapaan. Toinen selitys on kansanuskomus, jonka mukaan hyönteinen varastaisi neuloja.

"Uskomusten mukaan sudenkorento saattaa puhkaista ihmiseltä silmät tai ommella nukkuvan silmät kiinni. Jos näin hurjaluontoinen olento voi toimia pirun hevosena, niin miksei myös ihmisen vihollisen suden työkaluna." (Maamies: 2013)

Tämä voisi jopa puhua sen puolesta, että sudenkorennolla olisi kiertoilmaisuja kuten karhulla.

ks. myös пелтевый, вудвычыранге, вудшырчык, ўпкўршю.

кага, kaga

SMJa: мошка (ўвыра гайтыгыде насекомый) || mäkärä, *Simuliidae*-heimo

Ei löydy TW:stä eikä MNySz:sta tässä merkityksessä.

MEM 156: мошка; (мелкое) насекомое, *ужар кага* тляю. Морд: *gogo* жук, к. *gag*, удм. *gag* id., мошка, *какы* букашка. Из повтора слога **ка**, см. след. Волж-перм.

Nimi on yksiosainen. On kyseenalaista, onko kyseessä johdettu nimi, koska jos olettaisi nimessä olevan -га -johdin, on epäselvää, mistä sanasta nimi on johdettu. Samoin koska mordvassa, komissa ja udmurtissa esiintyy samankaltaisia muotoja, jotka kaikki tarkoittavat eräänlaista hyönteistä, on todennäköisempää, että kyseessä on johtamaton volgalais-permiläiseen kantakieleen palautuva sana. Nimi viittaa vain itse hyönteeseen.

ужар кага, užar kaga

SMJa: тля || kirva, *Aphididae*-heimo

Tšuvassin курăк пыйти: тля 'kirva' ja улмуçси пыйти: яблоне́вая тля 'omenakirva'

Tšuvassin пыйти viittaa kaikenlaisiin pieniin niveljalkaisiin kuten täihin, kirvaan ja punkkiin. кара voi tarkoittaa tšuvassin analogian perustella myös kaikenlaisia pieniin niveljalkaisiin. Nimen perusosa tarkoittaa näin ollen pientä hyönteistä ja ensisijainen nimeämisperuste on määriteosassa esiintyvä vihreä väri.

карме, karme

SMJa: муха || kärpänen, *Muscomorpha*-osalahko

Ср. орашыга, шием

MEM 169: лв. муха; бир. жук; пчела [...] пф - морд., мар.

EWT 44: tscher. lit 'муха'; tscher. dial. 1. 'légy' | Fliege, 2. 'bogár, méh' | Käfer, Biene' T: Lehnübersetzung: Die Bedeutung 'Biene' des tscheremissischen Wortes ist sicherlich eine tschuwaschische Lehnübersetzung, da auch tschuw. šăna 'Fliege' eine Biene bezeichnen kann (s. Ašm. 17: 304). Peräisin suomalais-ugrilaisesta kantakielestä (< *karme, UEW 647).

Nimessä voidaan tulkita olevan passiivin partisiipin tunnus -ме, joka tosin on hylättävä, koska nimi on jo kehittynyt tähän muotoon ennen marin eriytymistä kantakielestä. Nykymarissa nimi viittaa vain itse hyönteiseen. MNySz esittää Birskin alueella esiintyvät rinnakkaismerkitykset 'kovakuoriainen' ja 'mehiläinen', jotka olisivat käännöslainoja tšuvassista, jossa samaten sanalla 'kärpänen' voi olla merkitys 'mehiläinen'. Tätä rinnakkaismerkitystä ei ole havaittu muualla.

ковышта карме, kovyšta karme

SMJa: капустная муха || kaalikärpänen, *Delia radicum*

Koostuu tšuvassilaisperäisestä määriteosasta uralilaisesta perusosasta. Nimi viittaa hyönteisen elinpiiriin ja ravintoon.

шыже карме, šyže karme

KJaK: жигалка || pistokärpänen, *Stomoxys calcitrans*

Nimi koostuu määriteosasta ja perusosasta.

Sanatarkasti 'syyskärpänen' joka on käännöslaina venäjästä, jossa esiintyy осенняя жигалка ja осенняя муха 'pistokärpänen'

кие, kije

SMJa: (дуал.) моль || koi, *Tineidae*-heimo

EWT 62: Motte. tscher lit. kie 'моль'. U: finn. koi jne.

SMG 1: моль (обычно о лутающей)

SMG 2: восковая моль || (iso)vahakoisa, *Galleria mellonella*. Hyönteisen toukat syövät mehiläisvahaa ja ovat mehiläistenkasvatuksen tuholaisia.

MNySz 782: (P BJ M MK)

Koostuu perusosasta ja mahdollisesti -e johtimesta.

ks. myös когарш

клоп, klop

SMJa: клоп, клопы || lude, *Heteroptera*-alalahko

TW 247: Wanze (NW, W1)

SMG:stä ei löydy.

Koostuu johtamattomasta perusosasta, joka on venäläislaina. Koska nimi löytyy TW:n mukaan vain länsi- ja luoteismurteista eikä SMG mainitse sitä on mahdollista, että se esiintyy vain puhuma-alueen kaikkein läntisimmissä osissa.

ks. myös умдыла

когарш, kogarš

SMJa: моль || koi, *Tineidae*-heimo

TW: Motte

MNySz 821-822: moly (tkp. perzselő) | Motte (eig. sengend) || koi (oik. kärventävä)

Partisiippimuoto -ш. Merkitsee sanatarkasti 'kärventävä', joten nimeämisperuste on kärventämiseen liittyvässä uskomuksessa tai koin toukan tuhoja voitaneen katsoa kärventämisen tulokseksi, jolloin nimeämisperuste on lajin käytös.

шыште когарш, šyšte kogarš

SMJa: восковая моль || (iso)vahakoisa *Galleria mellonella*

Nimi koostuu määriteosasta ja perusosasta. Isovahakoisan toukat syövät mehiläisvahaa ja ovat näin ollen merkittäviä tuholaisia mehiläiskasvatuksessa. Nimi perustuu koisan toukan ravintoon.

тополь когарш, topol' kogarš

SMJa: тополевая моль || miinaajakoi? *Phyllonorycter populifoliella*

Nimi koostuu määriteosasta, joka on poppelia merkitsevä venäläislaina sekä perusosasta. Nimeämisperuste on koin toukan elinympäristö, eli poppeli.

ks. myös кие

колятул, kolatul

SMJa: светляк, светлячок (пычкемышыште волгалтше изи копшанге) || kiiltomato, *Lampyrus noctiluca*

MNySz: szentjánosbogár || Johanniswürmchen

TW 260: Glühwurm

SM: kiiltomato

MEM 196: коля: вряд ли есть связь с удм. *колёко* бурундук 'maaorava'

Nimi koostuu määriteosasta ja perusosasta tarkoittaen sanatarkasti 'hiirentuli'. Nimeämisperusteena on ensiksi lajin oma fyysinen ominaisuus, eli kiiltomadon tuottama valo ja kokonaisuutena miellelyhtymä, että valoilmiö voisi liittyä hiiriin. Myös mahdollista on, että hiirellä viitataan valoilmiön vaatimattomaan kokoon.

Ersässä esiintyy samoista osista koostuva nimi kiiltomadolle, joten kyseessä voi olla areaalinen uskomus kiiltomatojen valon alkuperästä.

ks. myös тулшукш

копшанге, kopšan̄ge

SMJa: жук || kovakuoriainen, *Coleoptera*-lahko

TW 265: (Ob2 Okr Ms Mm1 Mm2 Mmu Mwo NW W1), Käfer. Tšuvassilaisperäinen.

SMG: елаб. (проникло из литер. языка, но стало использоваться только переносно) eli Tatarstanin ja Udmurtian murteissa ei käytetä merkitystä kovakuoriainen. TW:n mukaan kuitenkin Krasnoufimskin ja Birskin murteissa sekä niitty-, että vuorimurteissa kovakuoriainen.

схожие слова в чув. и рус. (*кивсяк*).

MEM 202: Räs. 248 мар.=чув., а по M-S 265a: < чув. [...] Изобраз.-ономат. корня, чув. *кӱтшанкӱ* насекомое - из мар., на что указывает суф. *-н̄ге*, а также наличие слова **лопшанге** В. крупный жук; жук навозный; Л. шершень. Ахм. А-Л 471-2: *купшангы* мокрица; тысяченожка, диал. жук, таракан; солдатик, диал. *капшангы* жук; червяк, чув., мар. Волко-Уральск. региональное слово.

TSS 67: кӱпшангӱ 1. hyönteinen. 2. (tarha)siira.

ČRS: мокрица, 'siira'

Yksiosainen johdettu nimi, joka sisältää johtimen -(a)нге. Tšuvassilaisperäinen laina.

Vertaa myös лопшангӱ

вӱдкӱпшангӱ, вӱткӱпшангӱ (RDM) Ei näytä löytyvän SMJa:sta

KJaK: жук-плавунец || sukeltaja, *Dytiscidae*-heimo

MNySz: Szitakötő/?/ | Libelle/?/ - vízibogár | Wasserkäfer

MNySz:n pitää merkitystä 'sudenkorento' epävarmana, joten on myös hyvin mahdollista, että nimi ei viittaa sudenkorentoon vaan johonkin muuhun hyönteiseen. Копшангӱ tarkoittaa alueittain hyönteistä yleisesti. MNySz:ssä ei mainita mistä kyseinen sudenkorento -merkitys on peräisin, eli onko se satunnainen poikkeus vai onko merkitys attestoitu laajemmin.

кужынер копшангӱ, куžынер копшангӱ

SMJa: жук-долгоносик || kärsäkäs, *Curculionidae*-heimo

Nimi koostuu kaksiosaisesta määriteosasta sekä perusosasta, sanatarkasti 'pitkänenäkuoriainen'. Nimi viittaa hyönteisen ulkoiseen tuntomerkkiin, eli pitkään kärsään. Kärsäkkäitä on useita erilaisia, joista osa esiintyy myös sisätiloissa ja ruokatarvikkeissa. Aineistosta ei kuitenkaan löydy tämän tarkemmin määriteltäviä lajeja.

ks. myös кужунер

май копшангӱ, мај копшангӱ

SMJa: майский жук, хрущ || turilas, *Melolontha*-suku

Nimi koostuu määriteosasta sekä perusosasta. 'toukokuukuoriainen'. Nimi on suora käännöslaina venäjältä ja muista eurooppalaisista kielistä, joissa esiintyy nimi майский жук, Maikäfer, jne.

пырчыгӱпшангӱ, пырčыкӱпшангӱ

SMJa: зерновка || piiloka, *Bruchidae*-heimo

Sananmukaisesti 'viljakuoriainen'. Kyseessä on yhdysnimi, jonka määriteosa viittaa hyönteisen elinpiiriin, eli viljanjyviin, joita se myös käyttää ravinnokseen.

терыс копшанге, terys kopšange

SMJa: навозный жук || sittiäinen, *Geotrupidae*-heimo

SM: sittiäinen, sontiainen

Sananmukaisesti 'lantakuoriainen'. Nimen määriteosa viittaa hyönteisen elinpiiriin, eli eläinten ulosteeseen, johon se munii ja jossa sen toukat kasvavat ja jota toukat käyttävät ravinnokseen.

түкан копшанге, tükan kopšange

SMJa: жук-олень || tamminkainen eli tammihärkä, *Lucanus cervus*

Sananmukaisesti 'sarvikuoriainen' Yhdysnimen määriteosa viittaa hyönteisen ulkoiseen tuntomerkkiin, eli huomattavan kookkaaseen sarveen.

ужар копшанге, užarkopšange

KJaK: бронзовка || *Cetoniinae*-alaheimo

SM: kultakuoriainen || *Cetonia aurata*

Sananmukaisesti 'viherkuoriainen'. Hyönteisen nimi viittaa lajin ulkonäköön. Eri kielessä on vaihtelua siinä, minkäväriseksi kuoriainen mielletään. Suomeksi saman lajin nimi on esimerkiksi kultakuoriainen. Sanatarkasti marilaisen nimen mukaan hyönteinen mielletään olevan vihreä, venäjäksi sitä pidetään pronssinvärisenä, nykysuomen nimi mukailee tieteellistä nimeä pitäen kuoriaista kullanvärisenä. Lajin värissä on vaihtelua joka selittää kyseisen vaihtelun.

шургопшанге, surkopšange

SMJa: навозник || sittiäinen, *Geotrupidae*-heimo

Nimi on sananmukaisesti 'paskakuoriainen'. Nimi viittaa hyönteisen elinpiiriin, eli eläinten ulosteeseen, johon se munii ja jossa sen toukat kasvavat ja jota sen toukat käyttävät ravinnokseen.

*ушкал шур копшанге, uškal šur kopšangy

TW 881 Mistkäfer || sittiäinen, *Geotrupidae*-heimo

Hyönteisen nimi on tarkempi kuin шургопшанге, koska nimi määrittelee lajin minkä

jätöksissä se elää. Tämän perusteella ei kuitenkaan tule olettaa eri lajia. Nimi koostuu kaksiosaisesta määriteosasta joka viittaa lajin elinympäristöön ja ravintoon (naudan lanta) ja yksinkertaisesta perusosasta, joka yksin tarkoittaa kovakuoriaista.

***кужуйол**, kužu-jol

TW 299: Mücke, "Langbein" || ehkä vaaksiainen, *Tipulidae*-heimo, varmemmin kuitenkin mikä tahansa sääski, eli *Nematocera*-alalahkon jäsen.

'pitkäjalka' TW 299 merkityksen perusteella voisi viitata myös vaaksiaiseen, varsinkin koska aineistosta ei löydy muuta vaaksiaista merkitsevää hyönteisnimeä ja se on kuitenkin kokonsa vuoksi huomiota herättävä hyönteinen. Nimi viittaa lajin ulkoiseen tuntomerkkiin, eli hyönteisen huomattavan pitkiin jalkoihin.

кужунер, kužuner

1. SMJa: Г. кужнер: комар см. шыңа || hyttynen, *Culicidae*-heimo

2. SMJa: долгоносик (жук). || kärsäkäs, *Curculionidae*-heimo

TW: Mücke

SM: sääski

Sekä kužu, jol, että ner uralilaisia etymologioita (ks. EWT, UEW)

***кужу-нер**, kužu-ner

TW 299: Mücke, "Langnase" || hyttynen, *Culicidae*-heimo; kärsäkäs, *Curculionidae*-heimo

'pitkänenä', ('pitkäkärsä') Nimi viittaa lajin ulkoiseen tuntomerkkiin, eli pitkään kärsään. TW 299 mukaan kyseessä olisi hyttynen, toinen merkitys "Langnase" voi tukea SMJa:ssa esitettyä merkitystä kärsäkäs. SMJa:ssa esiintyy myös кужынер копшанге, joka viittaa kiistatta kärsäkkääseen, joten кужынер voisi olla sen rinnakkaismuoto, josta perusosa копшанге puuttuu.

кужынер merkitsee myös taivaanvuolta (lintu), tosin vain suppealevikkisesti, (Juzijeva 2016:23) eli nimi ei esiinny yksinomaan hyönteisnimenä.

ks. myös кужунер

***кужынерән ара-шыңа**, kužə-nerən ara-šyngä TW 299: langrüsselige Fliegen ||

pitkäkärsäiset kärpäset

ks. шына

кутко, kutko

SMJa: муравей || muurahainen, *Formicidae*-heimo

TW: Ameise EWT 94: Tscher. lit. *кутко*, b. *кыткы* 'муравей'; 'hangya' | Ameise

MEM: 234 UEW 678: фперм. (морд. - мар. - к. - саам.) - т.е. без самод. - но можно видеть заметную близость рассматриваемых как выделившиеся в древности группы уральских слов, обозначающих «муравей»

Nimestä ei ole eroteltavissa johdinainesta.

*кугу кутко, kugu kutko || hevosmuurahainen, *Camponotus*-suku

Sananmukaisesti 'suuri muurahainen'. Nimen määriteosa viittaa lajin fyysiseen ominaisuuteen, eli muurahaisen suureen kokoon. Näin ollen on hyvin mahdollista, että kyseessä on hevosmuurahainen, eli *Camponotus*-suvun jäsen.

шемгутко, šemkutko

SMJa: чёрный муравей; жалящее насекомое отряда перепончатокрылых, выделяющее муравьиную кислоту || mustamuurahainen, *Formica fusca*

Nimen määriteosa viittaa lajin ulkoiseen tuntomerkkiin, eli mustaan väriin, jonka perusteella kyseessä on mustamuurahainen.

*шулдыран кутко, šuldyran kutko || 'siivellinen muurahainen', *Formicidae*-heimo

Nimi koostuu määriteosasta, jossa on adjektiivinjohdin -ан ja perusosasta.

Nimeämisperusteena on hyönteisen ulkoinen ominaisuus, eli siivet.

лашман, lašman

SMJa: черный таракан

SM: ruotsintorakka, *Blatta orientalis*

TW 333: Mml (so wurden seinerzeit die Tataren genannt, die in den 1830-40er Jahren vom Kriegsdienst befreit wurden und als Gegenleistung der Krone Kiefernwald [für den Schiffbau] abholzten). (Eli TW:ssä ei mainintaa torakasta)

MEM 276: *лашман таракан*: звен. чёрный таракан. Через рус. < нем. (как и тат., чув. *лашман*)

MNySz 1192-1193.

Nimi voidaan katsoa olevan marissa yksiosainen, mutta etymologisesti se palautuu saksan sanoihin *laschen* 'sitoa' ja *Mann* 'mies'.

Nimi viittaa tataareihin, jotka vuosina 1830-1840 vapautettiin asepalveluksesta, ja jotka vastapalveluksena kruunulle kaatoivat mäntymetsää laivanrakennusta varten. Se, että kansan tai väestönosan nimi tulee tarkoittamaan torakkaa ei ole epätavallista. Esimerkki samasta ilmiöstä suomessa on russakka, joka alun perin viittasi preussilaiseen. Marissa tämä kuitenkin on ainoa aineistossa esiintyvä tapaus, jossa kansan nimi on tullut merkitsemään hyönteistä.

Erikoista on, ettei TW:ssa mainita merkitystä 'torakka'. Tämä voisi viitata siihen, että rinnakkaismerkitys 'torakka' on tullut vasta myöhemmin. Tämäkin on tosin epätodennäköistä, koska TW:n aineiston keräämisen aikana *лашман* oli jo historiallinen käsite. Se, että SMJa esittää ainoastaan merkityksen torakka viittaa puolestaan siihen, että nimi on yhä tiedossa tai ainakin merkitys torakka on säilynyt kauemmin.

лепене, lepeñe

1. SMJa: бабочка (насекомое) || perhonen, *Lepidoptera*-lahko

2. SMJa: мотылек (изи лыве) || perhonen, *Lepidoptera*-lahko

MS: (murt.) ks. лыве

Johdos samaa tarkoittavasta nimestä лыве 'perhonen'. (EWT 113) Johdin не (-ñV) on denominaalinen nominiinjohdin jolla on diminutiivinen merkitys (Bereczki 2002: 180-181).

йошкар лепене, joškar lepeñe

SMJa: красная бабочка || 'punainen perhonen' epäselvää mihin nimi viittaa, йошкар лыве perusteella voisi viitata nokkosperhoseen, *Aglais urticae*?

Yhdysnimi. Nimeämisperusteena on hyönteisen punainen väri.

ковышта лепене, kovyšta lepeñe

SMJa: капустная совка || kaaliyökkönen eli kaalitarhayökkönen, *Mamestra brassicae*

Yhdysnimi jonka määriteosa viittaa hyönteisen elinpiiriin ja ravintoon.

ош лепене, oš lelene

SMJa: белая бабочка || 'valkoinen perhonen' epäselvää mihin nimi viittaa, nimessä mainitun värin perusteella tämä voisi viitata analogian myötä yleisesti esiintyvään kaali-perhoseen, *Pieris brassicae*?

Yhdysnimi jonka määriteosa viittaa hyönteisen valkoiseen väriin.

ks. myös лыве

лопшанге, lopšange

SMJa 1: шершень || herhiläinen *Vespa crabro*

SMJa 2: жук || kovakuoriainen *Coleoptera*-lahko

TW 344: Hornisse (Ob2 Ok Mm1 Mup NW W1), Wespe (Okr), Hummel (Mm2), Käfer (Ms Mm2), Mistkäfer (Ob1 Mm2); Maß von neun Pud (Mup)

MEM 289: МордЭ локсей оса; шмель; шершень, ? к. лөдз, удм. лужь овод; слепень, к. лопшак жук майский. Ономат.

Yksiosainen johdettu nimi, jonka kantasana ei esiinny nykymarissa, mutta jonka vastineita esiintyy naapurikielissä. Vaihtoehtoisesti yhteys копшанге - лопшанге, jossa k ~ l vaihtelua välillä kovakuoriaista tarkoittavassa sanassa. Tätä tukee myös se, että molemmilla on merkitys 'kovakuoriainen' Näin on l-alkuinen variantti лопшанге sekä 'kovakuoriainen', mutta myös 'herhiläinen', vaan k-alkuinen variantilla копшанге on ainoastaan merkitys 'kovakuoriainen', eikä 'herhiläinen'.

ks. myös копшанге

*шур лопшанге, šur lopšange

TW 734: Mistkäfer || sittiäinen, *Geotrupidae*-heimo

Nimi on mitä todennäköisimmin nimen шур копшанге rinnakkaismuoto.

*ушкал шур лопшанге, uškal šur lopšange

TW 881: Maikäfer (?) ja vuorimariksi ilmeisesti май капшангы

Merkityksen perusteella ja koska nimi on samankaltainen kuin *ушкал шур копшанге, uškal šur kopšangy voisi kyseessä olla kuitenkin sittiäinen, *Geotrupidae*-heimo, toisin

kuin TW:ssä esitetty turilas, *Melolontha*-suku.

луме, lume

SMJa: мошкара || mäkärä

TW 352: Kriebelmücke, EWT 125: 'eine kleine Mückenart' | *Simuliidae*-heimo
'kleine Gelse (Culicidae), Mücke',

EWT 126: Im tscheremissischen Wort liegt jedoch das FU Deminutivsuffix FU *j vor.
das j ist im Großteil des Sprachgebiets geschwunden, seine Funktion hat der
Stammauslautvokal übernommen, der vor ihm stand und vom reduzierten zum
Vollvokal wurde (s. Berezki 2002: 176). [...]

MEM 296: UEW 262: фу *l'umз [...].

Koostuu perusosasta, johon liittyy FU diminutiivijohdin -e/-i.

лыве, lyve

SMJa: бабочка, насекомое с двумя парами крыльев разнообразной окраски ||
perhonen, hyönteinen jolla kaksi paria siipiä erilaisilla väreillä, *Lepidoptera*-lahko

læbe EWT 113-114: 'Schmetterling'. Tscher. lit. *лыве*, b. *лөне* 1. 'бабочка', 2. 'мотылек,
человек без постоянства' Laut SSA könnte das finnische Wort mit den obigen ura-
lischen Entsprechungen zusammengehören, aber es könnte auch sein, dass es ein späte-
res onomatopoetisches Wort ist. Die breite Bedeutungsentsprechung spricht dafür, dass
es ein Erbwort ist.

Das tscheremissische Wort wurde in beiden Bedeutungen ins Tschuwassische entlehnt,
vgl. tschuw. (Ašm. 8: 138-9) *лөпэ* 1. 'бабочка', 2. 'животное (паразит) по-являющееся
на легких; похоже на маленькую бабочку'.

Nimen määrittelliset muodot koostuvat kaikki määriteosasta nominatiivissa ja perus-
osasta.

ks. myös лепене

йошкар лыве, joškar lyve

KJaK: бабочка-крапивница || nokkosperhonen, *Aglaia urticae*

Yhdysnimi jonka määriteosa viittaa hyönteisen ulkonäköön, eli punaiseen väriin.

канде лыве, kande lyve

KJaK: бабочка-голубянка || sinisiipiset, *Lycaenidae*-heimo

Yhdysnimi jonka määriteosa viittaa hyönteisen ulkonäköön, eli siniseen väriin.

ковышталыве (ош түсан), kovyštalyve (oš tüsan)

SMJa: капустница || kaaliperhonen

SM: kaaliperhonen, *Pieris brassicae*

Yhdysnimen määriteosa viittaa hyönteisen elinpiiriin ja ravintoon, eli kaaliin.

ломыжлыве, lomyžlyve

KJaK: ночная бабочка, совка || yökkönen, *Noctuidae*-heimo

Nimen määriteosa viittaa hyönteisen ulkonäköön, eli tuhkanharmaaseen väriin.

нарынче лыве, narynče lyve

KJaK: бабочка-лимонница || sitruunaperhonen, *Gonepteryx rhamni*

Nimen määriteosa viittaa hyönteisen ulkonäköön, eli keltaiseen väriin.

нуж лыве, nuž lyve

KJaK: бабочка-крапивница || nokkosperhonen, *Aglais urticae*

Määriteosa viittaa perhosen elinpiiriin ja ravintoon, eli nokkoseen.

*олма лыве, olma lyve

SM: omenakääriäinen, *Cydia pomonella*

Yhdysnimi jonka määriteosa viittaa perhosen toukan elinpiiriin ja ravintoon.

ош лыве, oš lyve

1. KJaK: бабочка-белянка || kaaliperhoset, *Pieridae*-heimo

2. KJaK: бабочка-капустница || kaaliperhonen, *Pieris brassicae*

3. KJaK: бабочка-боярышница || pihlajaperhonen, *Aporia crataegi*

порсынлыве, porsynlyve

SMJa: шелкопряд || mulperiperhonen eli silkiperhonen, *Bombyx mori*

SM: silkkiäismato, silkkiäistoukka, kehrääjäperhonen || *Bombyx mori*
Yponomeutoidea/Bombycoidea/Lasiocampoidea

Nimi viittaa hyönteisen tuottamaan aineeseen, eli silkkiin.

реве лыве, reve lyve

KJaK: бабочка-репеиница || ohdakeperhonen, *Vanessa cardui*

Nimi on sanatarkasti 'naurisperhonen', *Pieris rapae*

Tässä on mahdollista, että KJaK:n esittämä käännös on epätarkka.

мокреч, mokreč

KJaK: мокрецы || polttiainen, *Ceratopogonidae*-heimo

Nimi on venäläislaina, jota on äänteellisesti mukautettu mariin. Marissa ei voi katsoa olevan nimeämisperustetta, eli nimi viittaa vain itse hyönteiseen, mutta lainan-antajakielessä nimi viittaa kosteuteen (мокрый), joka tulee esiin toisessa polttiaista tarkoittavassa nimessä.

ks. myös ночкытаракан

мөртага, mörtaga

SMJa: кузнечик зеленый || lehtohepokatti, *Tettigonia viridissima*

SM: hepokatti

1. KJaK: кузнечик || hepokatit, *Tettigoniidae*-heimo

2. KJaK: ковылка || heinäsiirkat, *Acrididae*-heimo

mörtaya, mördaya TW 390: Heuschrecke (Heinäsiirikka, orthoptera) (Ob1), Heupferd (Tettigonia) (Ob2); Libelle (Ob2)

TW:ssä esitetty merkitys Libelle poikkeaa ja on joko virheellinen tai marginaalinen.

Nimi koostuu määriteosasta möp ja perusosasta tara. Nimi merkitsee sanatarkasti mansikkapässi. Näistä osa möp voidaan katsoa viittaavan lajin elinympäristöön, tara puolestaan voi viitata välillisesti hyönteisen taipumukseen syödä lehdet kasveista samantlaisella tehokkuudella kuin pässi tai sen ääneen, joka muistuttaa pässin ääntä.

ks. myös шудышырчык

мүкш, mükš

SMJa: пчела || mehiläinen, *Anthophila*-ryhmä

TW 402: Biene

EWT 155: Das UEW verzeichnet, dass das vorliegende Wort eine indoeuropäische Entlehnung in der finnisch-ugrischen Grundsprache ist.

MEM 341: UEW 271: фу *mekše

Nimi on yksiosainen. UEW esittää, että nimi olisi lainattu suomalais-ugrilaiseen kantakieleen indoeurooppalaisesta kantakielestä.

мүкшава, mükšava

*мүкш-ава, mükš-aβa

*ава мүкш, ava mükš

SMJa: пчелиная матка 'mehiläiskuningatar'

TW 402: Bienenkönigin, Weisel || mehiläiskuningatar

Yhdysnimi, jonka määriteosa viittaa lajiin ja perusosa täsmentää, että kyseessä on mehiläisyhdyskunnan kuningatar. Esiintyy myös nimen osien käänteisessä järjestyksessä.

мүкшиге, mükšige

SMJa: пчелиный рой

*мүкш-иге, mükš-iγe

игымүкш, igymükš

MS: mehiläisparvi

TW 402: (junger) Bienenschwarm (Okr Ms Mm2 Mup), junger Biene (NW W1) || mehiläisparvi, nuori mehiläinen

EWT 155: T: Lehnübersetzung: Tscher. o. *mükšiγe* ~ w. *mükšiγə* 'пчелиный рой' (eig. 'Bienenjunges') ist eine Lehnübersetzung von tschuw. *χurt šāvərě* 1. 'детва, черва', 2. 'рой'.

Kaksiosainen nimi, joka on käännöslaina tsuvassista. Nimen osat esiintyvät myös käänteisessä järjestyksessä.

ks. myös тулиге

ир мүкш, ирмүкш, ir mükš, irmükš

SM: villimehiläinen

Nimen määriteosan ир 'villi' voidaan katsoa viittaavan hyönteisen elinympäristöön vastakohtana tarhattuihin mehiläisiin.

оптымүкш, optylmükš

RDM. || kimalainen, kuhnuri

RDM ei anna merkitystä, mutta nimen ортыл 'kimalainen', 'kuhnuri' perusteella voi olettaa, että tämän merkitys on sama. Yhdysnimi, jossa määriteosa kantaa jo koko merkityksen, mutta perusosa selventää, että kyseessä on mehiläinen tai mehiläismäinen hyönteinen, eli kimalainen.

ks.: ортыл

текте-мүкш, tekte-mükš

SMJa: дикая (лесная) пчела || villi (metsä) mehiläinen, *Anthophila*-ryhmä

Nimen määriteosa текте voi viitata joko villimehiläiseen tai puunrunkoon tehtyyn mehiläispesään (joko luonnolliseen tai keinotekoiseen). Tässä asiayhteydessä voi tulkita nimen viittaavan lajin elinympäristöön.

мүкш шүре, mükš šüre

шүре мүкш, šüre mükš

ks. шүре

нор, nor

SMJa: короед, личинко майского жука (*пушенге шуки*) || kaarnakuoriainen, *Ipidae Scolytinae*-alaheimo. turilaisen toukka, *Melolontha*-suku

KJaK: личинка елового и соснового усача || suutari (toukka), *Monochamus sutor*, Idänräätäli, *Monochamus sartor*, *Cyrtoclytus capra*

TW 422: Made der Bremse, der Rinderbremse (Mwo), ca. einen Zoll lange, weiße, rotköpfige Made (erscheint im Herbst vor allem auf den Äckern) (W1).

TW:ssä esitetty paarman tai nautapaarman toukka on tässä erikoinen ja poikkeava merkitys, Mwo on Krasnyj Jar'in Wolga-Dialekt. W1, eli tuuman pituinen, valkoinen, punapäinen toukka kuvaa puolestaan hyvin turilaan toukkaa. TW:ssä esitetään tämän lainayhteys tšuvassiin, mutta jossa lainaussuunta on epävarma.

MEM 358: Ср. башк. *нор* детва пчёл. ср. **мыр**. [...] По Лукоянову (с. 60) чув. *нăрă* *жук* = мар. **нор**. ср **нор** с *тор-* в удм. *торот* личника короеда; короед (звукосоотв. *н-/т-*)

ks. myös шӱгӱ, шукш

***оптыл**, *optyl*

ei löydy SMJa:sta

TW 465: Mm2 Hummel, Drohne. || kimalainen, kuhnuri

Nimi esiintyy myös yhdysnimenä, jossa on perusosa мӱкш 'mehiläinen'. Kyseessä lienee perusosan kadottanut yhdysnimi.

ks. myös опылмӱкш

ошымшӱлыш, *ošymšülyš*

SMJa: шмель || kimalainen, *Bombus*-suku

SM: kimalainen

ошым-, *ošəm-*

TW 475: Hummel (Ob Ms Mm1,4 Mwo), große Wespe (Mm2) || kimalainen, suuri ampiainen.

MEM 391: Beke: бин. **ошын-шӱлыш**, ян. **пошым-шӱлыкш** id. - (?) в. *posz-: poszmeh* id. Объясняют и как ***шошым-шӱлыш** (букв.: весной-дух/дыхание - шмели начинают летать ранней весной, раньше других насекомых, с появлением первых цветков).

Kaksiosainen yhdysnimi, joka lienee onomatopoeettinen.

пачемыш, *pačemyš*

TW 483: Wespe

SMJa: оса || ampiainen, *Vespidae*-heimo

MS: ampiainen

паче SMJa: диал. 1. свежий, сочный (об овощах). 2. крепкий, сильный, удалой

раче TW 483: Mm4 stark

MEM 404: Ср. (?) х. *pas* оса, но *-мыш* м.б. связан с мӱкш (см.). Элемент пач [...] ономан., как в рус. *буч-*: *бучень* шмель

Nimen ensimmäinen osa viitanee hyönteisen ominaisuuteen, tosin sen merkityksen perusteella yksittäin esiintyvänä vain heikosti. Nimen loppuosasta on kaksi näkemystä. Veršinin esittää sillä olevan yhteys nimeen мѹкш 'mehiläinen', jolloin nimi olisi tul-kittava yhdysnimeksi (MEM 404). Toinen vaihtoehto on, että kyseessä on gerundi (Veenker 1975: 112). Tässä tapauksessa kyseessä olisi johdos. Äänteellisesti yhteys мыш - мѹкш ei ole kovinkaan vakuuttava ja мыш-loppuisia sanoja on runsaasti (RDM luettelee niitä 43) eikä muissa ole semanttisesti mitään syytä olettaa, että niillä olisi minkäänlainen yhteys mehiläistä tarkoittavaan nimeen мѹкш.

пелтевуй, peltevuĵ

SMJa: стрекоза || sudenkorento, *Odonata*-lahko

SM: sudenkorento

SMJa: пелта *дуал.* ламповая тесьма, фитиль || lampun sydän

MS: пелташ: 1. sulattaa (vahaa/rasvaa). 2. (yksip.) polttaa, paistaa, paahtaa, kärventää.
кече п:а aurinko polttaa

MS: пелтыш: sytytys, lämpiämään pano

Nimi tarkoittaa kirjaimellisesti 'paahtopää'. Kyseessä on yhdysnimi joka viittaa hyönteiseen liittyvään uskomukseen tai mielle yhtymään.

ks. myös вѹдвычыранге, вѹдшырчык, имывор, ѹпкѹршѹ

пормо, pormo

SMJa: слепень || paarma, *Tabanidae*-heimo

TW 532: 'Bremse'

EWT: Tscher. lit. *пормо*, b. (Sav.) *пармы*, *парым* 'слепень'

TW esittää nimen olevan suomalais-volgalaista alkuperää.

Nimi on yksiosainen johtamaton nimi, joka on peräisin suomalais-ugrilaisesta kanta-kielestä (< **parma*, UEW 724-5). Nimen voisi tulkita olevan passiivin partisiippi muo- tonsa puolesta, mutta mainitun etymologian perusteella tämä tulkinta on hylättävä. Nimi voi olla ollut alun perin onomatopoeettinen, mutta nykymarissa kyse on nimestä, joka viittaa vain itse hyönteeseen.

имне пормо, imne pormo

SMJa: слепень олений || 'hevospaarma', *Hybomitra tarandina*

Nimi on kirjaimellisesti 'hevospaarma'. Yhdysnimi, jonka määriteosa viittaa hyönteisen isäntäeläimeen, eli hevoseen.

кугу пормо, kugu pormo

SMJa: слепень бычий || nautapaarma, *Tabanus bovinus*

Nimi on kirjaimellisesti 'isopaarma'. Nimi on kaksiosainen yhdysnimi, jonka määriteosa viittaa hyönteisen kokoon.

ломыж пормо, lomyž pormo

TW 532

SMJa: слепень серый

KJaK: слепень дымчатый || tuhkaarma, *Atylotus*-suku

loməž pormo 'tuhkaarma' *Atylotus*-suku. Venäjässä suvun nimi светлоглазые слепны 'vaaleasilmäiset paarmat'

TW 342: W1 (eine kleine aschfarbige Bremsenart) 'pieni tuhkanvärinen paarmalaji'

Hyönteisen nimeämisperusteena on lajin tuhkanharmaa väri, joka esiintyy nimen määriteosassa.

пунымшо, punymšo

KJaK: шмель || kimalainen, *Bombus*-suku

TW 556: Hummel || kimalainen

Nimi on yksiosainen ja koostuu vartalosta ja aktiivipartisiippijohtimesta -шо. Nimi tarkoittaa kirjaimellisesti 'punovaa'. Nimeämisperuste liittyy hyönteisen käyttöön liittyvään mielenyhtymään.

пыльдырме, pyl'dyrme

SMJa, KJaK: шмель || kimalainen, *Bombus*-suku

Nimi on yksiosainen ja koostuu vartalosta ja passiivin partisiipin johtimesta -ме. Nimen kantasanaa *пыльдырташ ei esiinny sanakirjalähteissä, mutta mitä ilmeisimmin on havaittavissa yhteys verbiin пыльдыртаташ 'imarrella', 'puhua makeasti taukoamatta'. Nimeämisperustetta on etsittävä joko hyönteisen ääneen tai käyttöön liittyvällä

mielleyhtymällä.

саранча, saranča

SMJa: саранча || kulkusirkka, eli tietyt *Acrididae*-heimon heinäsiirkkalajit

SM: heinäsiirkka, siirkka

Nimi on venäläislaina jota ei ole mukautettu mariin kieleen.

сӧмка, sӧmka

SMJa: ei löydy

SM: perhonen

Joko yksiosainen johdettu nimi, jossa esiintyy todennäköisesti venäläinen johdin -ка, mutta sana, josta nimi olisi johdettu jää epäselväksi ja sanan äänneasu tukee enemmän selitystä, että kyseessä olisi johtamaton laina venäjän sanasta совка, jolla on merkitys perhonen. Tätä selitystä tukisi äänne muutoksen $v > m$ venäjästä mariin lainatuissa sanoissa laajempi esiintyminen.

таракан, tarakan

SMJa: таракан || torakka, *Blattodea*-lahko

SM: torakka

МЕМ 509: из русю (< тюрк.), слово новое, т.к. ещё до середины XIX в. марийских извах, отапливавшихся по-чёрному, эти насекомое вряд ли могли выжить. Venäjästä (< turk.) uusi sana, vielä 1800-luvun puolellessä marilaisissa tuvissa, joita lämmitettiin ilman savupiippua, tämä hyönteinen tuskin pystyi selviytymään.

*йошкар таракан, joškar tarakan

TW 784

SM: russakka || *Blattella germanica*

'punainen torakka'

Nimeämisperuste on hyönteisen ulkonäkö, eli sen punainen väri.

*кугу таракан, kugu tarakan

SMJa: || 'suuri torakka'

SM: ruotsintorakka | *Blattella orientalis* 'suuri torakka'

Nimi viittaa hyönteisen ulkonäköön, eli sen suureen kokoon.

ночко таракан, но́чко таракан

SMJa: мокрыца || siira, *Isopoda*-lahko

'märkä torakka', 'kostea torakka' Tämä nimi viitanee siiraan joka muistuttaa ulkonäöltään torakkaa, mutta kyseessä on aivan eri niveljalkainen, joka ei kuulu hyönteisten, vaan kuoriäyriäisten luokkaan. Nimi viittaa lajin elinympäristöön, eli kosteisiin paikkoihin. Nimet ночко таракан ja ночкитаракан ovat käytännössä sama, mutta lähteiden mukaan yksi viittaa polttiaiseen, toinen siiraan. Venäjässä näiden kahden nimet muistuttavat hyvin paljon toisiaan (vrt. мокрыца ja мокрец).

ночки́таракан, но́кытаракан

KJaK: мокрецы || polttiainen, *Ceratopogonidae*-heimo

Nimen määriteosa viittaa kosteaan ympäristöön, jossa polttiaisia tavataan. Venäläisen nimen мокрец perusteella on mahdollista, että nimi on muodostettu venäjän mallin mukaan. Perusosa таракан viittaa yleisimmin torakoihin, myös lainanantajakielen merkityksen perusteella, eli tämän nimen kohdalla таракан tarkoittaa pikemmin 'pienää hyönteistä'.

ks. myös мокреч

*ош таракан, о́ш таракан

MNySz: weiße Schabe || 'valkoinen torakka', *Blattodea*-lahko?

Nimi viittaa lajin ulkonäköön, eli valkoiseen väriin. Kuvauksen perusteella ei voi määrittellä lajia, johon nimi viittaa. Kyseessä voi olla *Blattodea*-lahkoon kuuluva laji, mutta perusosan таракан tarkoittaessa joissain nimissä myös muunlaista hyönteistä, voi kyseessä olla muu laji kuin torakka.

писты́таракан, пистытаракан

KJaK: клоп-солдатик, красный клоп || tulilude, *Pyrrhocoris aterus*

Nimi viittaa tuliluteen elinympäristöön, eli lehmukseen. Perusosa таракан viittaa yleisimmin torakoihin, myös lainanantajakielen merkityksen perusteella, eli tämän

nimen kohdalla таракан tarkoittaa pikemmin 'pienstä hyönteistä'.

рушватытаракан, rušvatytarakan

KJaK: клоп-солдатик, красный клоп || tulilude, *Pyrrhocoris aterus*

Yhdysnimi, joka koostuu kaksiosaisesta määriteosasta sekä perusosasta. Määriteosa tarkoittaa venäläistä naista tai vaimosa joka kuvaa epäsuorasti tuliluteen ulkonäköä. Tulilude on enimmäkseen punainen väriltään, samoin kuin venäläisen naisten puvut ja mahdollisesti mielletty luonne yleensä. Perusosa таракан viittaa yleisimmin torakoihin, myös lainanantajakielen merkityksen perusteella, eli tämän nimen kohdalla таракан tarkoittaa pikemmin 'pienstä hyönteistä'.

*чара таракан, čara tarakan

'paljas torakka', 'alaston torakka'

TW 784: (Küchen)schabe, Kakerlak || torakka, *Blattodea*-lahko

Nimen määriteosa viittaa hyönteisen ulkonäköön, eli sen paljauteen.

*шем таракан, šem tarakan

SMJa: чёрный таракан

SM: ruotsintorakka || *Blattella orientalis* 'musta torakka'

Nimen määriteosa viittaa lajin mustaan väriin.

ks. myös лашман esimerkistä jossa torakan nimenä käytetään etnonymia.

текте, tekte

KJaK: дикая пчела || villimehiläinen, *Anthophila*

МЕМ 515: Неясно. Трудно связывать с саам. *туһк (тугк)* гурьба; куча, с тынга, тьинкя Л., Г. овод; мошкара; диал. тж. 'пчела-плотник'. Несколько более вероятно связать тятка (если только эро не вторичный варианты и не неточность) с удм. *ческ-: чesкыт* сладкий, вкусный, ароматный, *чечы* мёд, медовый [...]

Nimi koostuu yhdestä osasta. Esiintyy myös yhdyssanana текте-мькш.

тий, tij

SMJa: вошь || täi, *Phthiraptera*-lahko

TW: Laus

EWT 278: Tscher. lit. *туй*, b. *ту* 'вошь'

Nimi on yksiosainen ja viittaa selkeästi täihin. Epäselvää mihin täihin määriteosaton nimi viittaa. Merkityksessä ei ole vaihtelua lähteiden välillä. Tarkemmat lajien nimet muodostuvat kahdesta osasta jotka vastaavat selvästi muun muassa venäjän ja suomen sananmuodostustyyppiä.

вургем тий, *vurgem tij*

SMJa: вошь бельевая || vaatehäi, *Pediculus humanus humanus*

Nimi viittaa lajin elinympäristöön tai paikkaan missä lajin yksilöitä esiintyy ja miten ne leviävät, eli vaatteisiin.

вуй тий, *vuj tij*

SMJa: вошь головная || päätäi, *Pediculus humanus capitis*

Nimi viittaa lajin elinympäristöön, eli ihmisen päähän.

мүкш тий, *müks tij*

SMJa: браула, вошь пчелиная || mehiläistäi, *Braula coeca*. Kaikki heimon lajit elävät *Apis*-suvun mehiläisten pesissä.

Nimi viittaa lajin elinympäristöön, eli mehiläispesiin. Huomioitavaa mehiläistäin kohdalla on, ettei mehiläistäi kuulu täiden vaan kaksisiipisten lahkoon. Kuitenkin mehiläistäitä kutsutaan täiksi elintapojensa vuoksi. Näin myös marissa.

*пытик-ти, *pytik-ti*

MNySz: lapostetű, Plattlaus || satiainen, *Pthirus pubis*

Nimestä erottuu verbi пыташ 'loppua', 'päätyä', josta nimi on johdettu. Marissa ei kuitenkaan esiinny -ик -muotoista johdinta, joten kyseessä voi olla satunnainen venäjältä lainautunut johdin. Nimi viittaa hyönteisen elinympäristöön. Nimeämisperuste sopii hyvin myös muiden täiden esiintymisympäristöön tai isäntäeläimeen liittyviin nimeämisperusteisiin.

*сöсна-ти, *sösna-ti*

MNySz: disznótetű, Schweinslaus || sikatäi, *Haematopinus suis*

Nimi on yhdysnimi jonka määriteosa viittaa lajin isäntäeläimeen, eli sikaan. Nimi perustuu siis loisivan lajin isäntäeläimeen.

*ушкәл-ти, uškal-ti

MNySz: tehéntetű, Kuhlaus || nautatäi, *Haematopinus euryesternus*

Nimi on yhdysnimi jonka määriteosa viittaa lajin isäntäeläimeen, eli nautaan. Nimi perustuu siis loisivan lajin isäntäeläimeen.

трай, traj

SMJa: божья коровка; насекомое отряда жуков || leppäkerttu, *Coccinellidae*-heimo

TW 814 : Marienkäfer

Nimi polveutuu venäjältä lainatusta nimestä таракан, jonka ensisijainen merkitys on 'torakka', sen lisäksi myös 'hyönteinen'. Sanue трай on merkitykseltään ensisijaisesti 'leppäkerttu' useine äänteellisine variaatioineen.

Nimi ei voi olla kovin vanha jos torakkaa tarkoittava nimi таракан on vasta lainattu 1800-luvun puolessavälissä (ks. таракан). Torakoita ei Veršininin mukaan elänyt liiemmin tuvissa, joka selittää nimen verrattain myöhäisen lainautumisen kieleen, mutta leppäkerttuja esiintyy laajemmin ja ne herättävät huomiota ja ovat hyödyllisiä maanviljelyssä, joten olisi oletuksenmukaista, että joko nimi on vanhempi tai lainatusta nimestä johdettu трай on tehokkaasti syrjäyttänyt vanhemman leppäkerttua merkitsevän nimen. Muita nimiä kuin трай ja siihen perustuvia nimiä ei esiinny aineistossa.

*трака, traka

TW 814: Insekt || hyönteinen

тра + ка?

Nimi on nimen трай johon liitt -ка -johdin. Merkitys voi olla joko leppäkerttu tai TW:n mukainen 'hyönteinen'. että трай-sanue polveutuu venäjältä lainatusta nimestä таракан 'torakka'.

тыра, tyra

KJaK: божья коробка || leppäkerttu, *Coccinellidae*-heimo

Nimi on nimen трай äänteellinen variantti.

*кагыр нер трака, kagyr ner traka

TW 814: ein Insekt mit schiefer Nase || kärsäkäs? jos трай on leppäkerttu eli kova-kuoriainen ja kärsäkäskin on kuoriaislaji, voisi kuoriainen jolla on vino tai kiero nenä tai kärsä olla kärsäkäs.

Nimi koostuu kahdesta osasta, kaksiosaisesta määriteosasta ja perusosasta, johon liittyy -ка johdin. Nimi viittaa lajin ulkoiseen tuntomerkkiin, eli käyrään kärsään, jonka perusteella kyseessä voi olla kärsäkäs. On myös mahdollista, että kyseessä on muu kuoriaislaji.

*тра tra

leppäkerttu?, *Coccinellidae*-heimo?

Nimi on nimen трай äänteellinen variantti.

*юмун тра jumyn tra

MNySz katicabogár, Marienkäfer || leppäkerttu, *Coccinellidae*-heimo

MEM 533: йумын тра id., возм., семант. влияние рус. божья коровка.

Nimi on nimen трай variaatio. Määriteosa юмын 'jumalan' viittaa hyönteiseen liittyviin mielikuviin ja on merkitykseltään samanlainen kuin useissa eurooppalaisissa kielissä. Mitä todennäköisimmin on kyseessä osittainen käännöslaina venäjän nimestä божья коровка.

максымтара (MS ja SMJa) maksymtara

максымтра (SM) maksymtra

SMJa: божья коровка. См: трай ks. traj, тыра ei löydy.

SM: leppäkerttu, leppäpirkko. Venäläisperäinen?

Nimi koostuu määriteosasta ja perusosasta. Nimi on трай:n variantti. Määriteosa viittaa leppäkerttuihin liittyvään lastenloruun, joka alkaa 'трай трай максым'. (Kristina Juzijeva: 2020)

тулиге, tulige

SMJa: детва; личники или молодые пчелы в улье, пчелиный расплод || mehiläistoukat, nuoret mehiläiset mehiläispesässä, mehiläisten jälkikasvu. *Anthophila*-ryhmä

SM: mehiläispoikanen

Kaksiosainen yhdysnimi jonka määriteosa on peräisin suomalais-ugrilaisesta kantakielestä (< **tule* (UEW 535)). Nimen perusosa on mahdollisesti myös suomalais-ugrilaista perua, vaikka tuntematon etymologia on myös todennäköinen (Bereczki 2013: 20). Ire esiintyy laajemminkin poikasen merkityksessä, mutta silloin tavallisesti määriteosana on sen lajin nimi, minkä poikasesta on kyse. Määriteosa тул 'tuli' viitanee mehiläisiin liittyvään uskomukseen tai miellelyhtymään.

түкывоч, түкывоç

SMJa: рогахвост; насекомое семейства рогахвостов || puupistiäinen, *Siricidae*-heimo
түкывоч муныжым пушенге шўм йымалан опта

SM: puupistiäinen рогахвост, *Siricidae*-heimo

Nimi koostuu määriteosasta ja perusosasta, jotka yhdessä viittaavat lajin ulkoiseen tuntomerkkiin, eli sen häntään. Nimi on käännöslaina venäjän nimestä рогахвост, eli puupistiäinen, joka koostuu samaa merkitsevistä osista, eli 'sarvihäntä'

Nimi voisi olla 'keltahäntä' koska tietyillä puupistiäislajeilla kuten jättipuupistiäisellä *Urocerus gigas*, syn. *Sirex gigas* on keltainen takaruumis. Todennäköisemmin kuitenkin 'sarvihäntä' kuten venäjän рогахвост, josta tämä lienee käännöslaina.

тынга, тынга

1. SMJa: зоол. овод; двукрылое насекомое-паразит, личинки которого паразитируют в теле животных. || 1. kiiliäinen, saivartaja, *Oestridae*-heimo

2. SMJa: дуал. зоол. мошка, мошкара; мелкие двукрылые насекомые, собирающиеся в кучу перед заходом солнца. || 2. mäkärä, *Simuliidae*-heimo

SM: kiiliäinen, saivartaja

TW 854: Pferdefliege (so groß wie eine Arbeitsbiene), Insekt mit gelber Bauch das Pferde fürchten, Bremse (?) Sticht Pferde, kleine Bremse (kleiner als pormo)

MEM 561: Ср. саам. *tunna*^δ пицать (комар), жужжать (муха, слепень), мордМ. (Paas.) *táññams* звенеть, жужжаиь, гудеть

Nimi on yksiosainen johdettu nimi. Toisin kuin mitä MEM:issä esitetään, on pikemmin kyse johdoksesta тий 'täi' + нга. Johdin нга on variantti samasta johtimesta kuin johdin, joka esiintyy muun muassa nimessä копшанге.

TW:ssä esitetty merkitys vaikuttaa epätarkalta. Ulkoisesti kiiliäiset muistuttavat paar-moja ja kuvaus sopii myös hyvin kuvaamaan kiiliäistä. SMJa:ssa esitetty toinen, murteellinen merkitys lienee toissijainen ja suppeampilevikkinen.

угыршо, ugyršo *диал.*

SMJa: рой (пчелиный)

SM: mehiläisparvi TW: ei esiinny

Nimi sisältää aktiivin partisii-pin johtimen -шо. Nimi on onomatopoeettinen ja perustuu mehiläisparven ääneen.

умдыла, umdyla

SMJa: клоп; насекомое отряда клопов или полужестокрылых с колящим хоботком, питающееся кровью людей, животнх или соком растений. || lude, *Heteroptera*-alalahko

TW: Wanze 'lude' < tšuvassista

Vaikka lähteiden mukaan kyseessä on tšuvassilaislaina esitettäköön ehdotus jonka mukaan nimi olisi johdettu suomalais-ugrilaisesta umdo:sta.

умдо SM: 1. keihäs; peitsi. 2. (hyönteisen) pistin, piikki. мўкш умдо. mehiläisen pistin.

Nimi on nominalisoitunut adjektiivijohdos sanasta умдо 'pistin', 'piikki'.

EWT 296 T: Lehnübersetzung: Die semantische Entsprechung des tscheremissischen Wortes im Tschuwassischen ist *sānā* 1. 'копьё, палка с железным наконечником, пика', 2. 'жало'. Die Bedeutung 'Stachel' des tscheremissischen Wortes kann also mit tschuwasischem Einfluss erklärt werden, weshalb man diese Bedeutung nicht auf die Grundsprache zurückführen kann, wie es das UW tut.

MEM 572: Räs. 235: из чув.

ковышта умдыла, kovyšta umdyla

SMJa: капустный клоп || kaalilude, *Eurydema oleraceum*

Yhdysnimi, jonka määriteosa viittaa lajin elinpiiriin ja ravintoon, eli kaaliin.

нурумдыла, nurumdyla

SMJa: клоп полевой || niittylude, *Lygus*-suku

KJaK: вредная черепашка || kilpilude, *Eurygaster integriceps*

Yhdysnimi, jonka määriteosa viittaa lajin elinpiiriin, eli peltoon. Kilpikonnalude on *Eurygaster testudinaria*. *Eurygaster integriceps* on lajin lähisukulainen.

вүдумдыла, vütumdyla

SMJa: водяной клоп || vesilude, *Nepomorpha*-osalahko

KJaK: гладыш || malluainen (Vesilude), *Notonectidae*-heimo

Yhdysnimi, jonka määriteosa viittaa lajin elinpiiriin, eli veteen.

үвыра, üvyra

SMJa: мошка, мошкара; мелкое кровососущее насекомое семейства двукрылых || mäkärä, *Simuliidae*-heimo

SM: mäkärä; mäkäräinen, itikka TW 887: Mücke (Ob2, W2), (sehr kleine) Ok Mm1 Mmu); sehr kleine Fliege (Okr); kleines fliegenartiges Insekt, Kriebelmücke, Gnitze (Ob2, Mm4, Mwo); (Oka s. Beisp.).

TW 631: ein kleines blutsaugendes Insekt (Oka)

MEM 580: Здесь *-pa*, *-pä* скорее всего указывает на собирательную множественность. Ср. сельк. *невре*, *нимыря*, *нитурä*, *невре*, *нимыря*, *нэврэ*, [...] мошка, гнус [...]

Nimi on selvästi johdos. Johdoksen kantasana voi olla үbö 'paju', jolloin nimi viittaisi mäkäräisten ja itikoiden esiintymiseen pajukossa, eli nimeämisperuste olisi hyönteisen elinpiiri. Tällöin johdin tosin ei olisi kollektiivijohtimen merkityksessä.

сокырүвыра, sokyr üvyra, sokər üßəra

SMJa: мошкара (букв. слепая мошка) || mäkärä, kirjaimellisesti sokea mäkärä

Osittainen laina, osittainen käänöslaina tataarista, jossa esiintyy сокыр чебен, suqır çeben eli 'мошка', mutta чебен, çeben 'муха', eli kärpänen. Vertaa myös venäjän paar-maa merkitsevää sanaan слепень. Tataarilainat ovat harvinaisia hyönteisnimityksissä, sen vuoksi tämä yksittäinen tataarilaisperäinen tai puoliksi tataarilaisperäinen hyönteisnimi

herättää huomiota.

Nimeämisperusteena on kuviteltu tai oletettu fyysinen ominaisuus, eli hyönteisen sokeus.

ӥпкӥршӧ, үпкүршӧ

SMJa: стрекоза || sudenkorento, *Odonata*-lahko

SM: sudenkorento, päiväkorento, surviainen TW: ei löydy 'hius-' RDM:stä löytyy көршӧ. SKES: 218: korento. М кәр'т'še '(vedenkanto)-korento, -ies' 'hiuskorento' || *Ephemeroptera*

үп EWT 304: Tscher. lit. *j'n, b. (Sav.) j'n* 'волосы, волос (на голове)' Das SSA lehnt die Zugehörigkeit des tscheremissischen Wortes sehr bestimmt ab. Das tscheremissische Wort muss für unbekannten Ursprungs gehalten werden.

Nimi on sananmukaisesti 'hiuksenkiskoja'. Nimi on kaksiosainen yhdysnimi, joka koostuu määriteosasta ja perusosasta, johon liittyy aktiivin partisiipin tunnus.

Lajin nimi perustuu käsitykseen, että sudenkorento tarttuu ja takertuu hiuksiin eikä päästä irti kiskoen hiuksia päästä. (Juzijeva: 2020)

шар, šar

SMJa: Г. тля; насекомое отряда равнокрылых || kirva, *Aphididae*-heimo

TW 664: (Kohl)raupe, Larve (W) vgl. šukš SMJa III Г.: тля; насекомое отряда равнокрылых.

TW mainitsee merkityksen (Kohl)raupe, Larve joka on merkittävästi eri asia kuin SMJa:n kirva.

MEM 644: мелький червь (в зелени) [...] Ср. тж. **шар-** в **шаргенче**, а таж. удм. *шарака* мотыль, личинки комара (в болотной воде), || mato vihanneksissa, hyttysen toukka (suovedessä)

Merkitykset 'toukka' ja 'kirva' esiintyvät ainoastaan vuorimarissa. Merkitys 'toukka' poikkeaa huomattavasti merkityksestä 'kirva', joten siihen on suhtauduttava varauksella jos se löytyy ainoastaan yhdestä lähteestä. Tässä on myös huomioitava, että sanalla шар, šar on useita merkityksiä kuten 'pallo' (venäjältä) ja hevosen harja. Hevosen harja -merkityksen kautta voi puolestaan selittää merkityksen 'toukka'. Koska шаршукш on jouhimato jonka kautta voi selittää yhteyden toukkiin ja mahdollisesti epävarman

merkityksen 'toukka'.

шаргенче, šargenče, šaryenže

SMJa: гнида; яйцо вши || saivare, täin muna

EWT 222: 'Lausei, Nisse' saivare

EWT 222: Zusammengefasst kann gesagt werden, dass die Zugehörigkeit der tscheremissischen und mordwinischen Wörter in phonetischer Hinsicht nicht akzeptabel ist. Das SSA riskiert die Annahme, das hier ein internationales Wanderwort vorliegt.

TW 666: [FP] Nisse, die Eier der Läuse (O M NW W) Flohei (Mup)

Nimi on johdos nimestä шар diminutiivijohtimella -генче. Генче-päätteisiä sanoja on marissa muutamia ja Bereczki mainitsee johtiminen -енче. Johtimella on Galkinin mukaan (Galkin 1966: 18) diminutiivinen merkitys, joka sopii saivare -merkitykseen.

шукш, šukš

SMJa: червь, червяк || toukka

TW 729: Wurm (O Ms Mm Mmu Mup NW W1), Raupe (Oka, Mmu Mwo W2). [FW]

EWT 254: Tscher. lit. *шукш* 'червь, червяк' (Sebeok-Raun 1956: 65); tscher. dial. [...] 1. 'fereg' | 'Wurm', 2. UJ még: 'pióca' | 'Blutegel' eli Hirudinea 'juotikas'

EWT 254: T: Das frühe Mitteltschuwaschische hat das tscheremissische Wort entlehnt (vgl. tschuw. *susă, sāvăsi*).

MEM 682: UEW 764: фволж. [...] Скорее, смешение фу слова с тат. *суалчан* id.

шукш-копшанге

Nimi on summayhdysnimi ja yleisnimitys hyönteisille, eli 'toukat-kovakuoriaiset'.

Nimi noudattaa samaa rakennetta kuin tšuvassin хурт-кăпшанкă 'hyönteiset' (TSS 246) ja voi olettaa, että koska tämäntyyppisiä nimiä kehitettiin tietoisesti 1920-luvulla, on muodostettu saman kaavan mukaan tämäntyyppiset kollektiivinimitykset hyönteisille sekä mariin että tšuvassiin.

ks. myös шына-копшанге ja шына-ўвыра

вискальше шукш, viskalyše šukš

KJaK: пяденица || mittari (toukka), *Geometridae*-heimo

Kaksiosainen yhdysnimi, joka perustuu hyönteisen käytökseen.

*эныж шукш, eņyž šukš || vattukuoriainen (toukka), *Byturus tomentosus*

Nimen merkitys on pääteltävissä nimen osien merkityksen perusteella. Nimi viittaa 'vadelmatoukkaan' eli 'vattumatoon'. Nimeämisperusteena on hyönteisen elinympäristö ja ravinto.

*кинде шукш, kinde šukš || leipäkuoriainen (toukka)?, *Stegobium paniceum*?

Kyseessä lienee 'leipätoukka'. Nimen merkitys on päätelty nimen osien merkityksen perusteella. Nimeämisperusteena on hyönteisen elinympäristö ja ravinto. Kyseessä voi olla leipäkuoriainen tai muu leivässä elävä kuoriaislaji.

*коя шукш, koja šukš: Larve eines Käfers (Ob2) || *Dermestidae*-heimo??

Kyseessä lienee 'ihratoukka'. Nimen merkitys on päätelty nimen osien merkityksen perusteella. Nimeämisperusteena on hyönteisen elinympäristö ja ravinto. Kyseessä voi olla ihrakuoriainen nimen käännöksen perusteella.

ломбо шукш, lombo šukš

КЖАК: моль черемуховая || tuomenkehrääjäkoi (toukka), *Yponomeuta evonymella*

Nimi perustuu lajin elinympäristöön, eli tuomeen.

*норшукш, noršukš || kaarnakuoriainen, *Scolytinae*-alaheimo

Nimi on kaksiosainen yhdysnimi. Nimen merkitys päätelty analogian perusteella, eli sama kuin нор 'kaarnakuoriainen'. Perusosan шукш 'toukka' perusteella nimi viittaa nimenomaan lajin toukkaan.

олмашукш, olmašukš || omenakääriäinen, *Cydia pomonella* tai omenankehrääjäkoi, *Yponomeuta padellus*

MS: omenamato, omenakoin toukka

Kyseessä on kaksiosainen yhdysnimi. Nimen merkitys on päätelty nimen osien merkityksen perusteella.. Nimeämisperuste on hyönteisen ravinto ja elinympäristö.

пу шукш, pu šukš

SMJa: гусеница древесницы || kastanjantuhooja (toukka), *Zeuzera pyrina*

Nimeämisperuste on lajin elinympäristö, eli puu. SMJa:n antama käännös vaikuttaa yllättävän tarkalta siihen nähden, että moni toukka elää puussa, eli nimen merkityksen perusteella nimi voisi viitata useaan eri lajiin.

терыс шукш, terys šukš || sittiäinen (toukka), *Geotrupidae*-heimo

SM: sontiaisen toukka

Yhdysnimi jonka nimeämisperuste on lajin elinympäristö, eli lanta.

тулшукш, tulšukš

SMJa: светлячок, светляк; насекомое семейства мягкотелок || kiiltomato, *Lampyrus noctiluca*

SM: kiiltomato

ks. myös колятул

шуршо, šuršo

SMJa: блоха || kirppu, *Siphonaptera*-lahko

TW: Floh

EWT 259: Laut UEW entstand die tscheremissische Lautverbindung *rš* folgendermaßen aus *č*: *šuršo* < **šučo* < **čučo*. Diese Erklärung ist inzwischen unhaltbar. [...] Näher an der Wahrheit ist Budenz (NyK 3: 431; MUSz. 317), demzufolge das fragliche tscheremissische Wort das Partizip Präsens von *šurem* 'stechen' ist, also 'stechend' bedeutet. [...] Budenz' Etymologie verdient es, wenn auch mit Fragezeichen, als mögliche Entsprechung angeführt zu werden. ? --> *šurem*

вүд шуршо, vüt šuršo

1. KJaK: дафний || vesikirppu, *Daphnia*-suku (ei ole hyönteinen)

2. KJaK: циклоп || *Cyclopidae*-suku (ei ole hyönteinen)

3. KJaK: вертячка || hopeaseppä, *Gyrinidae*-heimo

ковышта шуруо, kovyšta šuršo

SMJa: капустная блоха || rapsikirppa, *Psylliodes chrysocephala*

Yhdysnimi, jonka määriteosa kuvaa hyönteisen elinympäristöä ja ravintoa.

шудышуршо, šudyšuršo

SMJa: блошка || kirppa, *Phyllotreta*-suku

Yhdysnimi, jonka määriteosa kuvaa hyönteisen elinympäristöä ja ravintola.

Sananmukaisesti 'heinäkirppu'.

шӱгӱ, сӱгӱ, šügö, sügö

MEM 691: хлебный червь. [...] UEW 41: фу

SMJa: короед, личинко майского жука (пушенге шукш) || kaarnakuoriainen, *Scolytinae*-alaheimo, turilaisen toukka, *Melolontha*-suku.

KJaK: короед || kaarnakuoriaiset, *Scolytinae*-alaheimo

TW: Borkenkäfer (allg.) Pochkäfer, Totenuhr, Holzwurm (Okr). puunkaivajat (yleisesti) kuolemankello, tupajumi *Anobium pertinax*

норшӱгӱ, noršügö

(RDM) || kaarnakuoriainen, *Scolytinae*-alaheimo

Yhdysnimi jonka osat esiintyvät myös yksitellen. Molemmilla osilla on yksin esiintyessään merkitys kaarnakuoriainen jonka perusteella voi päätellä, että yhdysnimi норшӱгӱ tarkoittaa myös kaarnakuoriaista.

шӱре, šüre

SMJa: трутень; самец в пчелиной семье || kuhnuri, koiras mehiläisperheessä, *Anthophila*-ryhmä

KJaK: трутерь || kuhnuri

TW 750: Drohne, šüre mükš

MEM 696: по АХМ. М-Я 169: из фу

Yksiosainen nimi joka polveutuu mahdollisesti suomalais-ugrilaisesta perintösanastosta. Nimen määriteosan merkitys on 'kuhnuri'. Kyseessä ei ole erillinen laji, vaan mehiläisyhdyskunnan jäsen.

шыҥа, šyҥа

SMJa: комар || hyttynen, *Culicidae*-heimo

SMJa: Г. муха || kärpänen, *Muscomorpha*-osalahko

SMJa: Г. мошка, мошки; мошкара || mäkärä; sääsket, *Simuliidae*-heimo; *Nematocera*-alalahko

SM: sääski, hyttynen, itikka

TW 764: tšuvassista

MEM 705: Ономат., ср. в. *szúnyog* комар, схожее слова в чув.: *шăна* муха; диал. пчела. Ср. тыҥа

Nimi on lainattu tšuvassista, jossa esiintyy šăna 'kärpänen'. Länsimurteissa, joita puhutaan lähempänä tšuvassin puhuma-aluetta, on merkitys lähempänä tšuvassin merkitystä. Muualla kielialueella merkitys on pikemmin 'hyttynen', 'sääski', 'itikka'. Nimi merkitsee marissa ainoastaan itse hyönteistä.

аяр шыҥа, ajar šyҥа

MNySz: mérges bogár, giftiger Käfer || 'myrkyllinen kovakuoriainen' C ČK N
'rot, wenn er [dich] beißt, schwellt das Fleisch, nur im Gesicht.'

Lajin yhdysnimi koostuu määriteosasta, joka viittaa hyönteisen fyysiseen ominaisuuteen (myrkyllisyyteen) ja perusosasta, joka yksin tarkoittaa hyttystä. MNySz:ssa esitetty merkitys herättää epäilyksiä, koska шыҥа merkitsee yleensä hyttysenkaltaista hyönteistä. Kuvaus siitä, mitä tapahtuu hyönteisen purressa kasvoja, tukee myös näkemystä, että todennäköisemmin on kyseessä pistävä hyttynen tai hyttysenkaltainen laji.

вүрйүшö шыҥа, vürjüşö šyҥа

SMJa: гнус || 'vertaimevät sääsket', hyttynen *Culicidae*-heimo

Vertaimevät sääsket, eli hyttyset. Nimi on moniosainen, koostuen kaksiosaisesta määritteestä ja perusosasta. Määriteosassa esiintyy aktiivisen partisiipin johdin. Nimi viittaa lajin ravintoon ja elintapoihin, eli verenimemiseen.

шыҥа-копшанге, šyҥа-kopšange

SMJa: насекомое || hyönteiset, *Insecta*-luokka

Nimi on summayhdysnimi, joka koostuu kahdesta tasavertaisesta osasta ja yleisnimitys

hyönteisille. 'hyttyset-kovakuoriaiset'. Tämänäntyyppisiä nimiä kehitettiin tietoisesti 1920-luvulla, ja saman kaavan mukaan muodostettuja kollektiivinimityksiä hyönteisille on usampia.

ks. myös шукш-копшанге ja шына-ўвыра

шына-ўвыра, šyṇa-üvura

SMJa: комары и мошки; мелкие двукрылые кровососущее насекомые. || hyttyset ja mäkärät; pienet kaksisiipiset vertaimevät hyönteiset, *Diptera*-lahko

Nimi on summayhdysnimi ja yleisnimitys hyönteisille, tosin toisin kuin шына-копшанге kohdalla viittaa tämä nimi kaksisiipisten lahkoon kuuluviin hyönteisiin. Tämänäntyyppisiä nimiä kehitettiin tietoisesti 1920-luvulla, ja saman kaavan mukaan muodostettuja kollektiivinimityksiä hyönteisille on usampia.

ks. myös шукш-копшанге ja шына-копшанге

шынашукш, šyṇašukš

SMJa: мотыль; личинка комара, живущая в иле || surviaissääsken toukka, *Ephemeroptera*-lahko; mudassa elävä hyttysen toukka, *Nematocera*-alalahko

Nimen perusteella voi olettaa, että kyseessä voi olla minkä tahansa hyttysen toukka.

вўдшына, vütšyṇa

SMJa: водомерка || vesimittari, *Gerridae*-heimo

ks. myös вўдвискалыше

орашына, orašyṇa

SMJa: дуал. муха || kärpänen, *Muscomorpha*-osalahko

SM: kärpänen

*ара-шием, ara-šijem

TW: NW Fliege | ora-šəṇä etc. Fliege (Mmu Mwo Mup W2), Stubenfliege (W1) || huonekärpänen, *Musca domestica*

*кужы-нерән ара-шына, kužə-nerän ara-šyṇä W1 (TW 202)

*кужынерән ара-шыһә, kužə-nerän ara-šingä TW 299: langrüsselige Fliegen || pitkäkärsäiset kärpäset, *Muscomorpha*-osalahko?

Moniosainen yhdysnimi, jossa sekä määriteosa, että perusosa koostuvat määriteosasta, että perusosasta. Lajin määrittelemine on hankalaa, koska nimi sopii monenlaisten lentävien hyönteisten kuvaukseksi. Näin ollen voidaan vain todeta, että kyseessä on hyönteinen, mahdollisesti kärpänen.

терыс орашыһа, terys orašyḡa

SMJa: навозная муха || lantakärpänen, *Scathophagidae*-heimo

Yhdysnimi, joka koostuu kahdesta määriteosasta, jotka viittaavat elinympäristöön ja lajin ravintoon sekä perusosaan, joka yksin tarkoittaa kärpästä tai hyttystä.

шырчык, šyrčyk

SMJa III: диал. кузнечик; насекомое отряда прямокрылых

TW 767: Hausgrille, Heimchen (Ob2 Ok Mup NW W), Heuschrecke (Okr Mwo Mup NW W) || kotisirkka, *Acheta domesticus*; hepokatti, *Tettigoniidae*-heimo

TW: Tšuvassilaista tai tataarilaista alkuperää.

Nimeä voi pitää onomatopoeettisena, koska nimen perusosa viittaa hyönteisen pitämään ääneen, eli sirkutukseen. Tästä myös MEM 711.

Nimen perusosassa esiintyy johdin -чык, joka merkitsee yleensä teonnimeä. Näin olisi nimen kirjaimellinen käännös 'sirkutus', joka viittaisi hyönteisen olinpaikasta kuuluvaan ääneen, mutta ei niinkään itse hyönteiseen.

Nimeä käytetään myös kottaraisesta. (SMJa, myös Juzijeva 2016:21)

вўдшырчык, vütšyrčyk

SMJa: стрекоза || sudenkorento, *Odonata*-lahko

Nimi on yhdysnimi joka viittaa lajin elinympäristöön, eli veteen. Perusosa on onomatopoeettinen.

*пўртшырчык, pörtšyrčyk

SMJa: ei löydy

TW 542: Hausgrille (Ob1) || 'kotisirkka' *Acheta domesticus*

Yhdysnimi jonka määriteosa viittaa lajin elinympäristöön, eli kotiin. Nimen perusosa on onomatopoeettinen.

TW 542: Klopfkäfer, Totenuhr (Mup) || 'kuolemankello' *Anobium pertinax*

суртшырчык, surtšyrčyk

KJaK: сверчок домовый || kotisirkka, *Gryllus domesticus*, *Acheta domesticus*

Yhdysnimi jonka perusosa on onomatopoeettinen. Nimen määriteosa viittaa lajin elinympäristöön, eli kotiin.

шудышырчык, šudyšyrčyk

1. SMJa: кузнечик || hepokatti, *Tettigoniidae*-heimo

2. SMJa: сверчок || sirkka, *Gryllidae*-heimo

1. KJaK: кузнечик || hepokatit, *Tettigoniidae*-heimo

2. KJaK: ковылка || heinäsiirakat, *Acrididae*-heimo

SM: hepokatti, heinäsiirakat

TW 725: šudə-šərtšək Ob2 [...] Heuschrecke

Nimen määriteosa viittaa lajin elinpiiriin, eli heinään ja heinikkoon. Nimen perusosa on onomatopoeettinen.

*шуншырчык, šunšyrčyk

SMJa: ei löydy || *Ensifera*-alalahko?

'savisirkka'. Nimen perusteella ei löydy lajia mihin nimi viittaa. Nimeämisperuste on mahdollisesti lajin elinympäristö. Perusosan perusteella kuitenkin todennäköisesti kyse sirkasta tai hepokatista, eli *Ensifera*-alalahkon jäsenestä.

шурнышырчык, šurnyšyrčyk

SMJa: ei löydy

SM: heinäsiirakat, sirkka

KJaK: саранча || kulkusirkka, *Acrididae*-heimo

šurno TW 737: Getreide (Ob Oka Okr Ms Mm1,2 Mwo), (auf dem Feld wachsend) (Mup W1), (gedroschen) (NW), Korn, Körner (Oka Ms Mm1 Mmu Mwo); (W2 s. Komp.).

Nimen määriteosa viittaa lajin elinpiiriin ja ravintoon. Kulkusirkat käyttävät viljaa ravinnokseen ja voivat aiheuttaa merkittäviä tuhoja, jonka mukaan hyönteinen on näin ollen saanut nimensä.

6. Tieteellisten nimien sanalista

Tietyissä tapauksissa marilaista hyönteisnimeä vastaava tieteellinen nimi viittaa lajin asemesta heimoon, alalahkoon tai osalahkoon. Tämä johtuu siitä, ettei marinkielisen nimen merkitys ei ole täsmällisempi. Tämä ilmiö ei rajoitu ainoastaan marin kieleen vaan on yleinen yleisten hyönteisnimien kohdalla muissakin kielissä. Näin on esimerkiksi suomen kielessä sanan hyttynen kohdalla, joka on yleisesti käytetty nimitys ja vaikka Suomessa esiintyy ainakin 42 hyttysten lahkoon kuuluvaa lajia, on harvinaista, että maallikko tunnistaa eri hyttyslajeja, saati tietää mitä lajia ne edustavat.

6.1. Mari - suomi - tieteellinen

Marilaisten ja suomalaisten hyönteisnimien ja lajien tieteellisten nimien sanalistaan on koottu marilaiset nimet sanueittain ja niiden ohelle suomenkieliset ja tieteelliset nimet. Nimen viitatessa laajempaan ryhmään kuin yksittäiseen lajiin on jätetty suomenkielinen nimi yksikkömuotoon, mutta tieteellisen nimen kohdalla on annettu laajemman ryhmän nimi sekä kyseinen määrittelytaso.

вўдвискалыше, vūtviskalyše, vesimittari, *Gerridae*-heimo
вўдвычыранге, vūtvycyranže, sudenkorento, *Odonata*-lahko
имывор, imyvor, sudenkorento, *Odonata*-lahko
кага, kaga, mäkärä, *Simuliidae*-heimo
ужар кага, užar kaga, kirva, *Aphididae*-heimo
карме, karme, kärpänen, *Muscomorpha*-osalahko
ковышта карме, kovyšta karme, *Delia radicum*
шыже карме, šyže karme, pistokärpänen, *Stomoxys calcitrans*
кне, kije, koi, *Tineidae*-heimo, (iso)vahakoisa, *Galleria mellonella*
клоп, klop, lude, *Heteroptera*-alalahko
когарш, kogarš, koi, *Tineidae*-heimo
шыште когарш, šyšte kogarš, (iso)vahakoisa, *Galleria mellonella*
тополь когарш, topol' kogarš, miinaajakoi, *Phyllonorycter populifoliella*
колятул, kolátul, kiiltomato, *Lampyrus noctiluca*

копшанге, kopšange, kovakuoriainen, *Coleoptera*-lahko
 вўдкопшанге, vūtkopšange, sukeltaja, *Dytiscidae*-heimo
 кужынер копшанге, kužyner kopšange, kärsäkäs, *Curculionidae*-heimo
 май копшанге, maj kopšange, turilas, *Melolontha*-suku
 пырчыгопшанге, pyrčykopšange, piilokas, *Bruchidae*-heimo
 терыс копшанге, terys kopšange, sittiäinen, *Geotrupidae*-heimo
 тўкан копшанге, tūkan kopšange, tamminkainen eli tammihärkä, *Lucanus cervus*
 ужаргопшанге, užarkopšange, *Cetoniinae*-alaheimo, kultakuoriainen, *Cetonia aurata*
 шургопшанге, surkopšange, sittiäinen, *Geotrupidae*-heimo
 *ушкал шур копшанге, uškal šur kopšangy, *Geotrupidae*-heimo
 ***кужуйол**, kužu-jol, hyttynen, *Culicidae*-heimo
кужунер, kužuner, hyttynen, *Culicidae*-heimo, kärsäkäs, *Curculionidae*-heimo
кутко, kutko, muurahainen, *Formicidae*-heimo
 шемгутко, šemkutko, mustamuurahainen, *Formica fusca*
 *кугу кутко, kugu kutko, hevosmuurahainen?, *Camponotus*-suku?
 *шулдыран кутко, šuldyran kutko, 'siivellinen muurahainen', *Formicidae*-heimo
лашман, lašman, ruotsintorakka, *Blatta orientalis*
лепене, lepeñe, perhonen, *Lepidoptera*-lahko
 ош лепене, oš lepeñe, kaaliperhonen?, *Pieris brassicae*
 йошкар лепене, joškar lepeñe, nokkosperhonen?, *Aglais urticae*
 ковышта лепене, kovyšta lepeñe, kaaliyökkönen eli kaalitarhayökkönen *Mamestra brassicae*
лопшанге, lopšange, herhiläinen *Vespa crabro*, kovakuoriainen *Coleoptera*-lahko
 *шур лопшанге, šur lopšange, sittiäinen, *Geotrupidae*-heimo
 *ушкал шур лопшанге, uškal šur lopšange, turilas, *Melolontha*-suku tai isosittiäinen, *Geotrupes stercorarius*
луме, lume, mäkärä, *Simuliidae*-heimo, pieni hyttynen, *Culicidae*-heimo
лыве, lyve, perhonen, *Lepidoptera*-lahko
 йошкар лыве, joškar lyve, nokkosperhonen, *Aglais urticae*
 канде лыве, kande lyve, sinisiipiset, *Lycaenidae*-heimo
 ковышталыве (ош түсан), kovyštalyve (oš түсан), kaaliperhonen, *Pieris brassicae*
 ломыжлыве, lomyžlyve, *Noctuidae*-heimo
 нарынче лыве, narynče lyve, sitruunaperhonen, *Gonepteryx rhamni*
 нуж лыве, nuž lyve, nokkosperhonen, *Aglais urticae*
 *олма лыве, olma lyve, omenakääriäinen, *Cydia pomonella*
 ош лыве, oš lyve, kaaliperhoset, *Pieridae*-heimo, kaaliperhonen, *Pieris brassicae*, pihlajaperhonen, *Aporia crataegi*
 порсынлыве, porsynlyvy, mulperiperhonen eli silkkiperhonen, *Bombyx mori*
 silkkiäismato, silkkiäistoukka,kehrääjäperhonen, *Bombyx mori*,
Yponomeutoidea/Bombycoidea/Lasiocampoidea

реве лыве, reve lyve, ohdakeperhonen, *Vanessa cardui*? naurisperhonen *Pieris rapae*
мокреч, mokreč, polttiainen, *Ceratopogonidae*-heimo
мөртага, mörtaga, lehtohepokatti, *Tettigonia viridissima*, hepokatit, *Tettigoniidae*-heimo, heinäsiirakat,
Acrididae-heimo
мүкш, mükš, mehiläinen, *Anthophila*-ryhmä
 игымүкш, igymükš, mehiläinen, *Anthophila*-ryhmä
 ир мүкш, ирмүкш, villimehiläinen, *Anthophila*-ryhmä
 мүкшава, mükšava, mehiläinen (kuningatar), *Anthophila*-ryhmä
 опылмүкш, optylmükš, mehiläiset, *Anthophila*-ryhmä
 текте-мүкш, tekte-mükš, mehiläinen, *Anthophila*-ryhmä
 узо мүкш, uzo mükš, mehiläinen (kuhnuri), *Anthophila*-ryhmä
 шүремүкш, šüremükš, mehiläinen (kuhnuri), *Anthophila*-ryhmä
нор, nor, kaarnakuoriainen, *Scolytinae*-alaheimo, turilaisen toukka, *Melolontha*-suku, suutari (toukka),
Monochamus sutor, idänräätäli (toukka), *Monochamus sartor*, *Cyrtoclytus capra*
ошымшұлыш, ošymšulyš, kimalainen, *Bombus*-suku
пачемыш, pačemyš, ampiainen, *Vespidae*-heimo
пелтевий, peltevuj, sudenkorento, *Odonata*-lahko
пормо, pormo, paarma, *Tabanidae*-heimo
 имне пормо, imne pormo, 'hevospaarma', *Hybomitra tarandina*
 кугу пормо, kugu pormo, 'isopaarma' ilmeisesti nautapaarma, *Tabanus bovinus*
 ломыж пормо, lomyž pormo, 'tuhkapaarma' *Atylotus*-suku.
пунымшо, punymšo, kimalainen, *Bombus*-suku
пыльдырме, pyl'dyrme, kimalainen, *Bombus*-suku
саранча, saranča, kulkusirkka, *Acrididae*-suku
сөмка, sömka, perhonen, *Lepidoptera*-lahko
таракан, tarakan, torakka, *Blattodea*-lahko
 *йошкар таракан, joškar tarakan, russakka, *Blattella germanica*
 *кугу таракан, kugu tarakan, ruotsintorakka, *Blattella orientalis*
 ночкытаракан, nočkytarakan, polttiainen, *Ceratopogonidae*-heimo
 *ош таракан, oš tarakan, 'valkoinen torakka', *Blattodea*-lahko?
 пистытаракан, pistytarakan, tulilude, *Pyrrhocoris aterus*
 рушватытаракан, rušvatytarakan, tulilude, *Pyrrhocoris aterus*
 *чара таракан, čara tarakan, torakka, *Blattodea*-lahko
 *шем таракан, šem tarakan, ruotsintorakka, *Blattella orientalis*
текте, tekte, villimehiläinen, *Anthophila*-ryhmä
тий, tij, täi, *Phthiraptera*-lahko
 вургем тий, vurgem tij, vaate-täi, *Pediculus humanus humanus*
 вуй тий, vuj tij, pää-täi, *Pediculus humanus capitis*
 мүкш тий, mükš tij, mehiläistäi, *Braula coeca*

*пытж-ти, pytik-ti, satiainen, *Pthirus pubis*
 *сӱсна-ти, sösna-ti, sikatäi, *Haematopinus suis*
 *ушкал-ти, uškal-ti, nautatäi, *Haematopinus eurysternus*
трай, traj, leppäkerttu, *Coccinellidae*-heimo
 *трака, traka, hyönteinen, *Insecta*-luokka
 *кагыр нер трака, kagyr ner traka, kärsäkäs?, *Curculionidae*-heimo?
 *тра tra, leppäkerttu?, *Coccinellidae*-heimo?
 *юмун тра jumyn tra, leppäkerttu, *Coccinellidae*-heimo
 максымтра, maksymtra, leppäkerttu, leppäpirkko, *Coccinellidae*-heimo
 тыра, tyra, leppäkerttu, *Coccinellidae*-heimo
тулиге, tulige, mehiläistoukat, nuoret mehiläiset, mehiläispoikanen, *Anthophila*-ryhmä
тӱкывоч, tükvyoč, puupistiäinen, *Siricidae*-heimo
тынга, tynga, kiiliäinen, saivartaja, *Oestridae*-heimo, mäkärä, *Simuliidae*-heimo
угыршо, ugyršo, mehiläisparvi, *Anthophila*-ryhmä
умдыла, umdyla, lude, *Heteroptera*-alalahko
 ковышта умдыла, kovyšta umdyla, kaalilude, *Eurydema oleraceum*
 нурумдыла, nurumdyla, peltolude?, kilpilude, *Scutelleridae*-heimon *Eurygaster integriceps*
 вӱдумдыла, vütumdyla, vesilude, *Nepomorpha*-osalahko, malluainen, *Notonectidae*-heimo
ӱвыра, üvyra, mäkärä, *Simuliidae*-heimo
 сокырӱвыра, sokyr üvyra, mäkärä, *Simuliidae*-heimo
ӱпкӱршӱ, üpküršö, sudenkorento, *Odonata*-lahko, päivänkorento, surviainen, *Ephemeroptera*-lahko
шар, šar, kirva, *Aphididae*-heimo
шаргенче, šargenče, saivare, täin muna, *Phthiraptera*-lahko
шукш, šukš, toukka; juotikas, *Hirudinea*-alaluokka (ei hyönteinen)
 вискалыше шукш, viskalyše šukš, mittari (toukka), *Geometridae*-heimo
 *кинде шукш, kinde šukš, leipäkuoriainen (toukka)?, *Stegobium paniceum*?
 *коя шукш, koja šukš, ihrakuoriainen (toukka)?, *Dermestidae*-heimo??
 ломбо шукш, lombo šukš, tuomenkehrääjäkoi (toukka), *Yponomeuta evonymella*
 *норшукш, noršukš, kaarnakuoriainen, *Scolytinae*-alaheimo (tai muu, ks. нор, nor)
 олмашукш, olmašukš, omenakääriäinen (toukka), *Cydia pomonella*
 пу шукш, pu šukš, vesiperhoset?, *Trichoptera*-lahko?
 терыс шукш, sontiainen (toukka), *Geotrupidae*-heimo
 тулшукш, tulšukš, kiiltomato, *Lampyris noctiluca*
 *эңыж шукш, eñyž šukš, vattukuoriainen (toukka)?, *Byturus tomentosus*?
шуршо, šuršo, kirppu, *Siphonaptera*-lahko
 вӱд шуршо, vüt šuršo, hopeaseppä, *Gyrinidae*-heimo
 ковышта шуршо, kovyšta šuršo, rapsikirppa, *Psylliodes chrysocephala*
 шудышуршо, šudyšuršo, kirppa, *Phyllotreta*-suku
шӱгӱ, šügö, kaarnakuoriainen, *Scolytinae*-alaheimo, turilaisen toukka, *Melolontha*-suku, kuolemankello

Anobium pertinax

норшӱгӧ, noršügö, kaarnakuoriainen, *Scolytinae*-alaheimo

шӱре, šüre, kuhhuri, *Anthophila*-ryhmä

шына, šyṇa, hyttynen, *Culicidae*-heimo, kärpänen, *Muscomorpha*-osalahko, mäkärä, *Simuliidae*-heimo, sääsket, *Nematocera*-alalahko

вӱрйӱшӧ шына, vürjüşö šyṇa, 'vertaimevät sääsket', *Culicidae*-heimo

шына-копшанге, šyṇa-kopšange, hyönteiset, *Insecta*-luokka

шына-ӱвыра, šyṇa-üvyra, hyttysset ja mäkärät, *Diptera*-lahko

шынашукш, šyṇašukš, surviaissääsken toukka, *Ephemeroptera*-lahko; mudassa elävä hyttysen toukka, sääski, hyttynen, itikka, *Nematocera*-alalahko

вӱдшына, vütšyṇa, vesimittari, *Gerridae*-heimo

орашына, orašyṇa, kärpänen, *Muscomorpha*-osalahko

*ара-шием, ara-šijem, huonekärpänen, *Musca domestica*

*кужы-нерән ара-шына, kužy-nerän ara-šingä, kärpänen?, *Muscomorpha*-osalahko?

терыс орашына, terys orašyṇa, lantakärpänen, *Scatophagidae*-heimo

шырчык, šyrčyk, kotisirkka, *Acheta domesticus*, hepokatti, *Tettigoniidae*-heimo

вӱдшырчык, vütšyrčyk, sudenkorento, *Odonata*-lahko

*пӱртшырчык, pörtšyrčyk 'kotisirkka'kotisirkka' *Acheta domesticus*, kuolemankello *Anobium pertinax*

шудышырчык, šudyšyrčyk, hepokatti, *Tettigoniidae*-heimo, sirkka, *Gryllidae*-heimo, heinäsiirkka, *Acrididae*-heimo

*шуншырчык, šunšyrčyk. 'savisirkka', *Acheta domesticus*?

шурнышырчык, šurnyšyrčyk, heinäsiirkka, sirkka, *Acrididae*-heimo

Luokittelemattomat yleisnimet ja kollektiivnimet

шукш, šukš

шына-копшанге, šyṇa-kopšange

шына-ӱвыра, šyṇa-üvyra

шына-шӱкш, šyṇa-šükš

6.2. Tieteellinen - mari

Sanalistassa ovat lajien nimet tieteelliset nimet aakkosjärjestyksessä niiden marilaisin vastinein.

Acheta domesticus *пӱртшырчык, pörtšyrčyk

Acheta domesticus *шуншырчык, šunšyrčyk?

Acheta domesticus шырчык, šyrčyk
Acrididae-heimo мортага, mörtaga
Acrididae-heimo саранча, saraŋča
Acrididae-heimo шурнышырчык, šurnyšyrčyk
Acrididae-heimo шудышырчык, šudyšyrčyk
Aglais urticae? йошкар лепене, joškar lepene
Aglais urticae йошкар лыве, joškar lyve
Aglais urticae нуж лыве, nuž lyve
Anobium pertinax *пӱртшырчык, pörtšyrčyk
Anobium pertinax шӱгӱ, šügö
Anthophila-ryhmä игымӱкш, igymükš
Anthophila-ryhmä ир мӱкш, ирмӱкш, villimehiläinen
Anthophila-ryhmä мӱкш, мүкш
Anthophila-ryhmä мӱкшава, мүкšava
Anthophila-ryhmä опылмӱкш, optylmükš
Anthophila-ryhmä текте, tekte
Anthophila-ryhmä текте-мӱкш, tekte-mükš
Anthophila-ryhmä тулиге, tulige
Anthophila-ryhmä угыршо, ugyršo
Anthophila-ryhmä узо мӱкш, uzo мүкш
Anthophila-ryhmä шӱре, šüre
Anthophila-ryhmä шӱремӱкш, šüremükš
Aphididae-heimo шар, šar
Aphididae-heimo ужар кага, užar kaga
Atylotus-suku ломыж пормо, lomyž pormo
Blatta orientalis лашман, lašman
Blattella orientalis *шем таракан, šem tarakan
Byturus tomentosus энгыж шукш, eñyž šukš?
Aporia crataegi ош лыве, oš lyve
Blattella germanica *йошкар таракан, joškar tarakan
Blattella orientalis *кугу таракан, kugu tarakan
Blattodea-lahko *ош таракан, oš tarakan?
Blattodea-lahko таракан, tarakan
Blattodea-lahko *чара таракан, čara tarakan
Bombus-suku пунымшо, runymšo
Bombus-suku пыльдырме, pyl'dyrme
Bombus-suku ошымшӱлыш, ošymšülyš
Bombycoidea порсынлыве, porsynlyvy
Bombyx mori порсынлыве, porsynlyvy

Braula coeca мўкш тий, mūkš tij
Bruchidae-heimo пырчыгопшанге, pygčykoršange
Camponotus-suku, *кугу кутко, kugu kutko
Ceratopogonidae-heimo мокреч, mokreč
Ceratopogonidae-heimo ночкытаракан, nočkytarakan
Cetonia aurata ужаргопшанге, užarkoršange
Cetoniinae-alaheimo ужаргопшанге, užarkoršange
Coccinellidae-heimo максымтара, maksymtara
Coccinellidae-heimo максымтра, maksymtra
Coccinellidae-heimo тыра, tura
Coccinellidae-heimo *тра, tra
Coccinellidae-heimo трай, traj
Coccinellidae-heimo *трака, traka
Coccinellidae-heimo *юмун тра jumyn tra
Coleoptera-lahko лопшанге, lopšange
Coleoptera-lahko копшанге, koršange
Culicidae-heimo вўрйўшö шына, vürjüşö šyňa
Culicidae-heimo кужунер, kužuner
Culicidae-heimo луме, lume
Culicidae-heimo шына, šyňa
Curculionidae-heimo кужунер, kužuner
Curculionidae-heimo кужынер kužuner
Curculionidae-heimo кужынер копшанге, kužuner koršange
Curculionidae-heimo? *кагыр нер трака, kagyр ner traka
Cydia pomonella *олма лыве, olma lyve
Cydia pomonella олмашукш, olmašukš
Cyrtoclytus capra нор, nor
Delia radicum ковышта карме, kovyšta karme
Dermestidae-heimo коя шукш, koja šukš?
Dytiscidae-heimo вўдкопшанге, vütkoršange
Ephemeroptera-lahko ўпкўршö, űpküršö
Ephemeroptera-lahko шынашукш, šyňašukš
Eurydema oleraceum ковышта умдыла, kovyšta umdyla
Eurygaster integriceps нурумдыла, nurumdyla
Formica fusca шемгутко, šemkutko
Formicidae-heimo кутко, kutko
Formicidae-heimo, *шулдыран кутко, šuldyran kutko, 'siipinen/siivellinen muurahainen'
Galleria mellonella кие, kije
Galleria mellonella шыште когарш, šyste kogarš

Geometridae-heimo вискалыше шукш, viskalyše šukš
Geotrupidae-heimo *ушкал шур лопшанге, uškal šur lopšange
Geotrupidae-heimo терыс копшанге, terys kopšange
Geotrupidae-heimo терыс шукш, terys šukš
Geotrupidae-heimo *ушкал шур копшанге, uškal šur kopšangy
Geotrupidae-heimo шургопшанге, surkopšange
Geotrupidae-heimo *шур лопшанге, šur lopšange
Gerridae-heimo вўдвискалыше, vūtviskalyše
Gerridae-heimo вўдшына, vūtšyṇa
Gonepteryx rhamni нарынче лыве, narynče lyve
Gryllidae-heimo шудышырчык, šudyšyrčyk
Gyrinidae-heimo вўд шуршо, vūt šuršo
Haematopinus eurysternus ушкал-ти, uškal-ti
Haematopinus suis *сöсна-ти, sösna-ti
Heteroptera-alalahko клоп, klop
Heteroptera-alalahko умдыла, umdyla
Hybomitra tarandina имне пормо, imne pormo
Insecta-luokka *тра, tra
Insecta-luokka *трака, traka
Lampyris noctiluca колятул, kolatul
Lampyris noctiluca тулшукш, tulšukš
Lasiocampoidea порсынлыве, porsynlyvy
Lepidoptera-lahko сöмка, sömka
Lepidoptera-lahko лепене, lepenē
Lepidoptera-lahko лыве, lyve
Lucanus cervus тўкан копшанге, tūkan kopšange
Lycaenidae-heimo канде лыве, kande lyve
Mamestra brassicae ковышта лепене, kovyšta lepenē
Melolontha-suku нор, nor
Melolontha-suku *ушкал шур лопшанге, uškal šur lopšange
Melolontha-suku май копшанге, maj kopšange
Melolontha-suku шўгö, šügö
Monochamus sartor нор, nor
Monochamus sutor нор, nor
Musca domestica *ара-шием, ara-šijem
Muscomorpha-osalahko карме, karme
Muscomorpha-osalahko *кужы-нерән ара-шына, kužy-nerän ara-šingä?
Muscomorpha-osalahko *кужынерән ара-шынä, kužy-nerän ara-šingä?
Muscomorpha-osalahko орашына, orašyṇa

Muscomorpha-osalahko шыҥа, шыҥа
Nematocera-alalahko *кужуйол, kužu-jol, hyttynen
Nematocera-alalahko шыҥа, шыҥа
Nematocera-alalahko шыҥашукш, шыҥашукш
Nepomorpha-osalahko вѣдумдыла, vütumdyla
Noctuidae-heimo ломыжлыве, lomyžlyve
Notonectidae-heimo вѣдумдыла, vütumdyla
Odonata-lahko вѣдвычыранге, vütvyčyrange
Odonata-lahko имывор, imyvor
Odonata-lahko ўпкўршѳ, ўpkūršѳ
Odonata-lahko вѣдшырчык, vütšyrčyk
Odonata-lahko пелтевуй, peltevuj
Oestridae-heimo тыҥа, тыҥа
Pediculus humanus humanus вургем тий, vurgem tij
Pediculus humanus capitis вуй тий, vuj tij
Phthiraptera-lahko тий, tij
Phthiraptera-lahko шаргенче, šargenče
Phyllonorycter populifoliella тополь коґарш, topol' kogarš
Phyllotreta-suku шудышуршо, šudyšuršo
Pieridae-heimo ош лыве, oš lyve
Pieris brassicae ош лыве, oš lyve
Pieris brassicae ковышталыве (ош тўсан), kovyštalyve (oš tüsan)
Pieris brassicae ош лепене, oš lepenė?
Pieris rapae реве лыве, reve lyve
Psylliodes chrysocephala ковышта шуруо, kovyšta šuršo
Pthirus pubis *пытык-ти, pytik-ti
Pyrrhocoris aterus пистытаракан, pistytarakan
Pyrrhocoris aterus рушватытаракан, rušvatytarakan
Scatophagidae-heimo терыс орашыҥа, terys orašyҥа
Scolytinae-alaheimo нор, nor
Scolytinae-alaheimo *норшукш, noršukš, kaarnakuoriainen?
Scolytinae-alaheimo норшўгѳ, noršūgѳ
Scolytinae-alaheimo шўгѳ, šūgѳ
Scutelleridae-heimo нурумдыла, nurumdyla
Simuliidae-heimo шыҥа, шыҥа
Simuliidae-heimo луме, lume
Simuliidae-heimo сокырўвыра, sokyr ūvyra
Simuliidae-heimo тыҥа, тыҥа
Simuliidae-heimo ўвыра, ūvyra

Simuliidae-heimo кага, kaga
Siphonaptera-lahko шуршо, šuršo
Siricidae-heimo тўкывоч, tũkyvoč
Stegobium paniceum кинде шукш, kinde šukš?
Stomoxys calcitrans шыже карме, šyže karme
Tabanidae-heimo пормо, pormo
Tabanus bovinus кугу пормо, kugu pormo
Tettigonia viridissima мортага, mörtaga
Tettigoniidae-heimo мортага, mörtaga
Tettigoniidae-heimo шырчык, šyгчык
Tettigoniidae-heimo шудышырчык, šudyšyгчык
Tineidae-heimo кие, kije
Tineidae-heimo когарш, kogarš
Tipulidae-heimo *кужуйол, kužu-jol, hyttynen?
Trichoptera-lahko пу шукш, pu šukš?
Vanessa cardui реве лыве, reve lyve?
Vespa crabro лопшанге, lopšange
Vespidae-heimo пачемыш, pačemyš
Yponomeuta evonymella ломбо шукш, lombo šukš
Yponomeutoidea порсынлыве, porsynlyvy

7. Yhteenveto

Käytettyjen sanakirjalähteiden pohjalta on mahdollista saada riittävän edustava otos marilaisesta hyönteisnimistöstä, jotta voi tehdä johtopäätöksiä marin kielen hyönteisnimistöstä kokonaisuutena. Sanakirjalähteiden käytössä on puutteensa, mutta voi olettaa, että otoksessa esiintyy kaikkia nimityyppisiä, joita marin kielen hyönteisnimistössä esiintyy.

Nimistöllisten aukkojen havaitseminen on haasteellista, ja sanakirjojen sisällössä on varauduttava jonkinasteiseen satunnaisuuteen siinä, mitä nimiä siihen sisällytetään. Koska mahdolliset aukot nimistössä johtuvat merkittävilta osin siitä mitä nimiä kielenoppailla on tarjota sanakirjantekijöille, varsinkin vanhempien teosten kohdalla, ei voida tehdä johtopäätöksiä mahdollisista aukoista marin hyönteisnimistössä tässä tutkimuksessa.

Marin hyönteisnimistö koostuu rakenteeltaan seuraavista ryhmistä: 1. yksiosaisista johtamattomista nimistä, joista merkittävä osa on alkuperältään suomalais-ugrilaiseen kantakieleen palautuvia; 2. yksiosaisista johtamattomista nimistä jotka on verrattain äskettäin lainattu marin kieleen, usein venäjältä; 3. yksiosaisista johdetuista nimistä, joissa johtaminen on tapahtunut marin kielen kehityttyä erilliseksi kieleksi tai myöhemmin; 4. kaksiosaisista yhdysnimistä, joissa määriteosa täsmentää perusosassa mainittua hyönteistä ja joiden perusosa yleensä kuuluu ryhmään 1, 2 tai 3; 5. kaksiosaisista nimistä, joiden määriteosa ja perusosa eivät ole erotettavissa siten, että perusosa merkitsisi hyönteistä ja 6. moniosaisista nimistä, joissa joko perus- tai määriteosa tai molemmat koostuvat useammasta osasta ja toimivat muuten kuten ryhmän 4 tai 5 yhdysnimet.

Tyypillisimpiä hyönteisnimiä marissa ovat rakenteeltaan kaksiosaiset nimet, joissa määriteosa täsmentää perusosassa mainittua hyönteistä joita aineistossa on 60,4%. Toiseksi yleisin hyönteisnimien ryhmä ovat yksinkertaiset johdetut nimet, joita aineistossa on 14,4%. Muut nimityypit ovat huomattavasti harvinaisempia.

Hyönteisten nimeämisperusteita on määritelty tähän työhön yksitoista sekä erilliseksi ryhmäksi nimet jotka viittaavat ainoastaan hyönteiseen. Nimeämisperusteissa on jonkin verran päällekkäisyyttä, koska tietyissä tapauksissa esimerkiksi ravinto ja

elinpiiri ovat samat ja on mahdotonta sanoa varmuudella, kumman mukaan hyönteinen on saanut nimensä. Tietyt nimeämisperusteet ovat erittäin yleisiä. Aineistossa käsitellyistä hyönteisnimistä 31,5% perustuu lajin elinpiiriin ja 19,6% ravintoon. Harvinaisempia mutta kuitenkin merkittävässä määrin esiintyviä nimeämisperusteita ovat väri (9,8%), ääni (9,8%) ja muu ulkoinen tuntomerkki (10,5%). 23,1% nimistä viittaa ainoastaan itse hyönteiseen. Näillä voi olla hämärä onomatopoeettinen etymologia tai muu nimeämisperuste, jota ei nykyarin pohjalta voida tuoda esille, eli nämä on luokiteltu erilliseksi ryhmäksi. Selkeää korrelaatiota nimeämisperusteen ja alkuperän välillä ei ole havaittavissa. Tässä on todettava, että yhdysnimi voi muuttaa tai laajentaa nimeämisperustetta jos määriteosassa viitataan esimerkiksi lajin ravintoon tai väriin, joten aineiston luonteen vuoksi tällainen korrelaatio on erittäin altis tulkinnalle, virheille ja muulle epätarkkuudelle.

Työn liitteenä on marilais-suomalais-tieteellinen sekä tieteellis-marilainen sanalista, johon on pyritty kokoamaan vastineet nimille huomioiden käytettävissä olevan aineiston tarkkuuden. Koska entomologia on kehittynyt vähintään yhtä suurin harppauksin kuin lingvistiikka ja tutkimuksessa käytetty aineisto on laadittu ensisijaisesti kielentutkimusta varten, on väistämätöntä, että varsinkin tieteellisten nimien kohdalla esiintyy epätarkkuuksia ja suoria virheitäkin, jotka johtuvat myös kirjoittajan asiantuntijattomuudesta entomologian saralla.

Marin hyönteisnimistön tutkimus on toivottavasti tämän työn ansiosta edennyt ehkä pienen askeleen eteenpäin. Olisi varsin suotavaa tutkia tätä nimistön osa-aluetta diakronisemmasta näkökulmasta jolloin tulisi paremmin esille kuluneen sadanviidenkymmenen vuoden kehitys marin kielessä. Tähän liittyen olisi hyödyllistä tehdä kenttätutkimusta marin puhujien keskuudessa, jotka kohtaavat hyönteisiä päivittäisessä elämässään ja selvittää, millaisia nimiä tällä hetkellä on käytössä ja vastaavatko ne sanakirja-aineistossa esiintyvää nimistöä tai verrattain uutta uudissanastoa, eli tutkia myös missä määrin marin kielen puhujat ovat ottaneet vastaan uudissanaston hyönteisanaston osalta.

Lähteet

- Baldaev 2012 = Балдаев, Х. Ф. 2012: Марийско-русский словарь биологических терминов. Мар. гос. ун-т. Йошкар-Ола.
- Bereczki, Gábor 2002: A cseremis nyelv történeti alaktana. *Studies in Linguistics of the Volga-Region Supplementum I*. Agyagási, Klára (ed.) Debrecen.
- Chinery, Michael 1988: Pohjois-Euroopan hyönteiset. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Häkkinen, Kaisa 2003: Linnun nimi. Teos, Helsinki.
- Ivanov, Ivan; Moisio, Arto 1998: Marin kielen sanaston kehitys 1900-luvulla. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 57, Turku.
- Järvi, J.; Lähteenaro, M.; Sihvonen, P. 2020: Suomen hyönteiset – Lahkojen tunnistusopas. Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus, Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Juzijeva 2016 = Юзиева, Кристина 2016: Марийская орнитонимическая лексика в этнолингвистическом освещении. University of Tartu Press, Tartu.
- Juzijeva, Kristina 2020: Keskustelu 29.2.2020 Helsingissä.
- Kuznecova, Margarita 2005: Aktuelle Entwicklungstendenzen des tscheremissischen Wortschatzes. Teoksessa: VDSUA Band 66 Mari und Mordwinen im heutigen Rußland. Harrasowitz Verlag Wiesbaden. 175-184.
- Kuznetsova 2010 = Кузнецова, Маргарита 2010: Названия диких и домашних животных в марийском языке. ГОУВПО «Марийский государственный университет», Йошкар-Ола.
- Maamies, Sari 2013: Sudenkorentoja ja pirunhevosta. Kielikello 2/2013. Kotimaisten kielten keskus. Helsinki. 41.
- Olthuis, Marja-Liisa 2007: Inarinsaamen lajinnimet: lintujen ja sienten kansannimitysten historiaa ja oppitekoisten uudisnimien muodostuksen metodiikkaa. Anarâškielâ servi, Ivalo.
- Sergeev, Oleg 2005: Die Bedeutung seltener und vergessener Wörter. Teoksessa: VDSUA Band 66 Mari und Mordwinen im heutigen Rußland. Harrasowitz Verlag, Wiesbaden. 249-262.
- Suomen Lajitietokeskus, lajitietokanta. <https://laji.fi> (viitattu 26.2.2020)

Veenker, Wolfgang 1975: Verzeichnis der čeremissischen Suffixe und Suffixkombinationen. Hamburger Uralistische Forschungen 2. Hamburg.

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio,. <http://scripta.kotus.fi/visk> (viitattu 6.3.2020)

Vuoden 2002 väestönlaskenta Venäjällä:
http://www.perepis2002.ru/ct/doc/TOM_04_05.xls (viitattu 4.3.2020)

Vuoden 2010 väestönlaskenta Venäjällä:
https://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/perepis_itogi1612.htm (viitattu 4.3.2020)
www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/per-itog/tab6.xls (viitattu 4.3.2020)

Aineistolähteet

Abramova 1990-2005 = Абрамова, А. А.; Галкин, И. С.; Ефремов, А. С. et al. 1990-2005: Словарь марийского языка, Марийское книжное издательство, Марийский научно-исследовательский институт, Йошкар-Ола.

Beke, Ödön et al. 1997-2001: Mari nyelvjárás szótár = Tscheremissisches Dialektwörterbuch. Bibliotheca Ceremissica, Szombathely.

Bereczki, Gábor 2013: Etymologisches Wörterbuch des Tscheremissischen (Mari) - Der einheimische Wortschatz. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica 86. Agyagási, Klára; Winkler, Eberhard (eds.) Harrasowitz Verlag. Wiesbaden.

Jermakov 1991 = Ермаков, А. А. 1991: Кушкыл, янлык, кайык.. Марий книга изд-во, Йошкар-Ола.

Luutonen, Jorma et al. 2002: Reverse Dictionary of Mari (Cheremis).

Moisio, Arto; Saarinen, Sirkka 2008: Tscheremissisches Wörterbuch. Lexica Societatis Fenno-Ugricae 32. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 151. Suomalais-Ugrilainen Seura. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.

Moisio, Arto 1992: Marilais-suomalainen sanakirja = Marla-finnla muter. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 41. Turun yliopisto. Turku.

Moisio, Arto; Galkin, Ivan; Vasiljev, Valentin 1995: Suomalais-marilainen sanakirja =

Finnla-marla muter. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 52. Turun yliopisto. Turku.

Moisio, Arto; Fomin, Eduard; Luutonen, Jorma 2007: Tšuvassilais-suomalainen sanakirja. Turun yliopisto. Turku.

Rédely, Károly; Bakró-Nagy, Marianne 1986-1988: Uralisches etymologisches Wörterbuch Bd 1. Harrassowitz. Wiesbaden.

Rédely, Károly; Bakró-Nagy, Marianne 1988: Uralisches etymologisches Wörterbuch Bd 2. Harrassowitz. Wiesbaden.

Rédely, Károly; Bakró-Nagy, Marianne 1991: Uralisches etymologisches Wörterbuch Bd 3. Harrassowitz. Wiesbaden.

Skvortsov, Skvortsova 2010 = Скворцов, М. И.; Скворцова, А. В. 2010: Чувашко-русский и русско-чувашский словарь. Чуваш. кн. изд-во. Чебоксары.

Veršinin 2011 = Вершинин, В. И. 2011: Словарь марийских говоров Татарстана и Удмуртии. МарНИИЯЛИ. Йошкар-Ола.

Veršinin 2017 = Вершинин, В. И. 2017: Марий мут-влакын кушеч лиймышт (этимологий мутер). Йошкар-Ола.